

ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๓๗

เรื่องตำนานการเลิกบ่อนเบี้ย แด่เลิกทวย

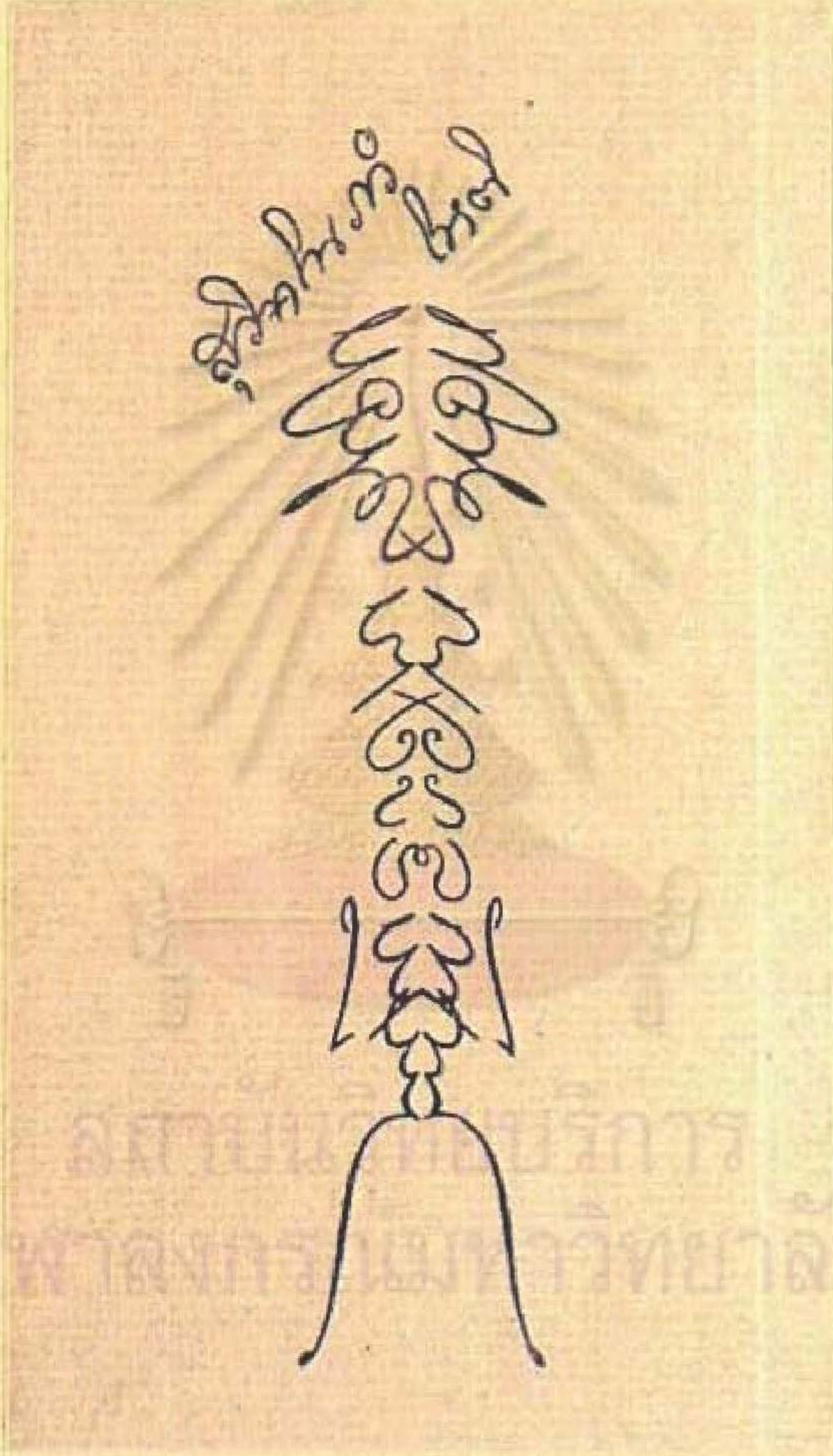
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระกำแพงราชานุภาพ ทรงเรียบเรียง

(ฉบับทรงแก้ไขใหม่)

ตามแปลงศพ พระยาสุพรรณพิทักษ์ (แปล วัชรวิทย์)

๕ ๘
เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๕

ห้องกรมพระจันทบุรีนฤนาถ

สถาบันนฤทัยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๓๑ พฤศจิกายน ๒๕๐๕

ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๑๗

เรื่องตำนานการเลียบ่อนเบ็ช แล เล็กหวย

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระกำแพงราชานุภาพ ทรงเรียบเรียง

(ฉบับทรงแก้ไขใหม่)

พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระยาสุนทรพิมล (เปลี่ วสุวัต)

๔ ๔
เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๕

๓๕๐๙๕

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ ไสภณพิพรรฒนาการ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๑๕๑.๓

๒๑๕๑

๑๔๖๕

๓.๑๕

คำนำ

เรื่องเล็กรบ่อนเบี้ยแลเล็กรวยในเมืองเว้านี้ ข้าพเจ้าก็เห็นว่า
เป็นเรื่องสำคัญในพงศาวดารเรื่อง ๓ ซึ่งสมควรจะเรียบเรียงจดหมาย
เทศไว้ แลควรเรียบเรียงเสียแต่ในเวลายังสามารถจะไต่ถามผู้ชำนาญ
การอากรทั้ง ๒ อย่างนั้น ถ้าเข้าไปจนผู้ชำนาญหลงลืมฤๅเหลือน้อยคว
งก็จะรู้เรื่องให้ชดเจนยากจนทุกที ก็ขยคึกเห็นดังนี้ ข้าพเจ้าจึงได้
ลองแต่งเรื่องตำนานการเล็กรบ่อนเบี้ยแลเล็กรวย พิมพ์ไว้ในหนังสือ
ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๓๗ เมื่อ พ. ศ. ๒๔๖๓ การที่แต่งตำนานครั้ง
นั้นข้าพเจ้าได้อาศัยสอบจดหมายเทศเก่า คือหนังสือราชกิจจานุเบกษา
เป็นต้น แลได้อาศัยไต่ถามผู้ชำนาญหลายคน คือ พระเจนจันทรอักษร
(สกลใจ ทัศนอากาศ) ในหอพระสมุด ฯ ได้ช่วยแปลจดหมายเทศจีน
ให้ทราบ เรื่อง มูลเหตุ ที่เกิดการ เล่น ถั่ว ไปแล รวย ที่ ใน เมือง จีน คน ๓
พระยาสุนทรพิมล (เสล วสุวัต) ซึ่งได้เคยเป็นตำแหน่งเจ้าจันทรใน
กระทรวงพระคลัง ฯ พระอักษรสมบัติ (เปล่ง อนุโณเศศ) ซึ่ง
ได้เคยเป็นตำแหน่งพนักงานทำที่องคราตั้งนายอากรบ่อนเบี้ยมาแต่ก่อน
พระอนุวาทราชนิยม (ชง เศษะวณิช) ซึ่งได้เคยทำทั้งอากรบ่อนเบี้ย
แลอากรรวย นายชวก กระแสเวศ ซึ่งได้เคยเป็นหลวงปู่ใหญ่ใน
โรงรวย ทั้ง ๕ นี้ ได้ชี้แจงลักษณะการอากรบ่อนเบี้ยแลอากรรวยใน
ประเทศนี้ให้ทราบ ข้าพเจ้ารู้สึกพอใจเป็นอันมากทั้ง ๕ คน แต่
ข้าพเจ้าแต่งครั้งนั้น ประจวบมีผู้ต้องการจะพิมพ์ให้แล้วทันเวลาอันมี
กำหนดน้อยวัน การตรวจสอบหนังสือเก่าจึงมิได้ มีโอกาสที่จะทำได้

โดยเลือก ครั้นเมื่อพิมพ์หนังสือแล้ว พระยาโยธาธรราชธานี (พร เกษะคุปต์) ได้ไปอ่านทุกท่วงมา ว่ายังมีกฎหมายเก่าอันเนื่องด้วย
 อากรบ่อนเบี้ย ดูเหมือนข้าพเจ้าจะยังไม่ได้สอบอยู่หลายบท ข้าพเจ้าไป
 ตรวจก็เห็นว่าหนังสือที่แต่งไว้ยังคลาศเคลื่อนในทางตำนานอยู่หลาย
 แห่ง จึงได้ตั้งใจไว้ว่าถ้ามีโอกาสเมื่อไร จะแต่งแก้ไขเสียใหม่ให้
 เรียบร้อย บัดนี้เจ้าภาพงานศพพระยาสุนทรพิมล (เผด็ วสุวัต) มา
 แจ้งความว่า มีศรัทธาจะพิมพ์หนังสือเป็นของแรกในงานพระราชทาน
 เพลิงศพสักเรื่อง ๑ ขอให้กรรมการหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับ
 พระนครช่วยเลือกเรื่องหนังสือให้ ข้าพเจ้าจึงได้แนะนำให้พิมพ์หนังสือ
 ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๑๗ อันว่าด้วยตำนานการเลิกบ่อนเบี้ยแลเลิก
 ทวยทิดแก้ไขใหม่ ด้วยเห็นว่าหนังสือเรื่องนี้ พระยาสุนทรพิมล
 (เผด็ วสุวัต) เสมอได้เป็นผู้ช่วยแต่งมาแต่เดิมคน ๑ ถ้าทราบว่าพิมพ์
 ใหม่ให้ดียิ่งขึ้นกว่าเก่าก็เห็นจะพอใจ อีกประการ ๑ ข้าพเจ้าเข้าใจว่า
 หนังสือเรื่องนี้ผู้ที่ยังไม่เคยอ่านก็เห็นจะมีมาก ถึงผู้ที่ได้เคยอ่านแล้ว
 ถ้าอ่านฉบับนี้ก็จะได้ประโยชน์เป็นทางความรู้เพิ่มเติมอีกข้างไม่เสียเวลา
 อ่านเปลืองเปล่าไปทีเดียว เพราะเรื่องตำนานที่พิมพ์ครั้งนั้นข้างตอนต้นผิด
 ก็ฉบับก่อนทั้งหมด แม้ตอนอื่นก็ได้ตรวจแก้ไขซ่อมแซมตลอดทั้ง
 เรื่องจึงเป็นเหตุให้หวังว่าจะพอใจอ่านกันโดยมาก

อนึ่งเจ้าภาพได้ส่งหัวข้อเรื่องประวัติมา ขอให้ข้าพเจ้าเรียบเรียง
 ประวัติของพระยาสุนทรพิมล (เผด็ วสุวัต) พิมพ์ไว้ในท้ายคำนำ
 พอเป็นที่ระฤกด้วย ประวัติของพระยาสุนทรพิมล (เผด็ วสุวัต) มี
 เรื่องราวที่จะกล่าวต่อไป

ประวัติพระยาสุนทรพิมล (เผด็จ วสุวัต)

พระยาสุนทรพิมล (เผด็จ วสุวัต) เกิดในรัชกาลที่ ๕ เมื่อวันอังคาร
เดือน ๓๐ ขุภุณ พ.ศ. ๒๔๐๖ เป็นบุตรหลวงสุนทรพิมล รัย มารดา
ชื่อพา เป็นธิดาพระยาเพชรราชา ทัก บ้านเดิมของบิดาอันเป็นที่เกิดอยู่
ริมแม่น้ำเจ้าพระยาที่หน้าวัดสัมพันธวงศ์

หลวงสุนทรพิมล รัย นั้น เดิมเป็นปลัดกรมในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
ชั้น ๕ กรมหมื่นมเหศวรศิววิลาส ฯ ได้ทรงบัญชาการพระคลังมหาสมบัติ
ในรัชกาลที่ ๕ หลวงสุนทรพิมล รัย เมื่อยังเป็นที่หมื่นราชคนยานรัย
ปลัดกรม เป็นผู้ซึ่งทรงไว้วางพระเหตุทัย จึงโปรดให้ ไปมีตำแหน่งอยู่
ในกรมพระคลังมหาสมบัติด้วย ครั้นกรมหมื่นมเหศวร ฯ สิ้นพระชนม์
ก็เลยรับราชการอยู่ในกรมพระคลังมหาสมบัติสืบมา ได้รับพระราชทาน
สัญญาบัตรเป็นที่ขุนพรสมบัติ แล้วเลื่อนขึ้นเป็นที่หลวงสุนทรพิมล มี
ตำแหน่งเป็นเจ้าจ่านวนภายในอากร เมื่อสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้า
กรมพระยาบวรราชปรัยทรงบัญชาการพระคลังมหาสมบัติในรัชกาล
ที่ ๕ รับราชการมาจนตลอดอายุ

หน้าที่เจ้าจ่านวนในสมัยเมื่อการเก็บภาษีอากรยังมีเจ้าภาษีนายอากร
รับผูกขาดไปเก็บจากราษฎรนั้น ต้องดูแลเลือกหาผู้ซึ่งสมควรจะเป็นเจ้า
ภาษีนายอากร ทั้งตรวจตราการว่าประมูลแล้วเร่งเรียกเงินหลวงส่งพระ
คลัง ฯ เพราะฉะนั้นผู้ที่ เป็นเจ้าจ่านวนจำต้องสมาคมคุ้นเคยกับพวก
พ่อค้าแลขานิชานาญวิธีการทำภาษีอากรต่าง ๆ หลวงสุนทรพิมล รัย
เป็นคนกว้างขวางมีผู้นับหน้าถือตามาก ด้วยเหตุที่เป็นเจ้าจ่านวนอย่าง ๓

แลยังมีเหตุอีกอย่าง ๓ คือเมื่อกรมหมื่นมเหศวร ๑ ทรงบัญชาการ
 พระคลังมหาสมบัติในรัชกาลที่ ๕ นั้น เวลาที่งานพระราชพิธีโสกันต์
 พระเจ้าลูกเธอ ๑ ณพระที่นั่งสุทิวลาปราสาท ทรงรับเลี้ยงน้ำชาแล
 เครื่องว่างเป็นนิจ ทรงใช้ข้าราชการในกรมพระคลังมหาสมบัติเป็น
 พนักงานเลี้ยง หลวงสุนทรพิมล ฑูย์ ใ้เป็นหัวหน้าพนักงานนั้น จึง
 เลยเป็นหน้าที่ที่ติดตัวต่อมาจนรัชกาลหลัง แม้มีการหลวงก็คึกฤมีการงาน
 ความวังเจ้านายแลข้าราชการผู้ใหญ่ ตลอดจนผู้น้อยที่เป็นมิตรสหายก็คึก
 หลวงสุนทรพิมล ฑูย์ มักรับเลี้ยงน้ำชา จึงเป็นผู้ซึ่งเจ้านายไปรคปรวณ
 แลข้าราชการก็คุ้นเคยชอยพอโคยมมาก ทนนำเรื่องประวัติของหลวง
 สุนทรพิมล ฑูย์ มากเล่าวก่อนในตอนนี้ เพราะพระยาสุนทรพิมล เผล่
 กัยพี่น้องอีก ๓ คน คือ ขุนพรสมบัติ (ไม้) หลวงศิริสมบัติ (เชย)
 แลพระยาสุนทรพิมล (เขียว) ซึ่งเป็นบุตรของหลวงสุนทรพิมล ฑูย์
 ใ้รับความผิดทศอกรรมในสำนักบิดา ใ้ ใ้ส่วยให้ช่วยอุระในหน้าที่มา
 ทั้ง ๕ คน บุตรทั้ง ๕ คนนั้นจึงเข้าใจการทำกาย้อากร แลเป็นผู้ซึ่ง
 เจ้านายแลข้าราชการตลอดจนพวกพ่อค้ารู้จักคุ้นเคยกว้างขวางมาตั้งแต่
 บิดายังมีชีวิตอยู่ แต่ขุนพรสมัตติถึงแก่กรรมเสียแต่ยังหนุ่ม หลวงศิริ
 สมบัตินั้นย้ายจากกระทรวงพระคลัง ๑ ไปรับราชการในกระทรวง
 มหากาไทย ใ้เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดพังงา เมื่อก่อนจะถึงแก่กรรม
 พระยาสุนทรพิมล เขียว ก็ไปรับราชการกระทรวงนครบาลอยู่นาน จึง
 กลับมาอยู่กระทรวงพระคลังอีก แต่พระยาสุนทรพิมล เผล่ นั้น รับ

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๗ ถึง พ.ศ. ๒๔๔๘ กระทรวงพระคลังข้างที่กรมอากรแผ่นดิน จึงได้ย้ายมาเป็นผู้ช่วยอธิบดีกรมอากรแผ่นดิน รัชการในตำแหน่งนี้ มาจนสิ้นรัชกาลที่ ๕

ในรัชกาลปัจจุบันนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานสัญญาบัตรเลื่อนบันดาศักดิ์ขึ้นเป็นพระยาสุนทรพิมล เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔ รัชการในตำแหน่งผู้ช่วยอธิบดีกรมแผ่นดิน ในกระทรวงพระคลังต่อมา จนตลอดอายุ

นอกจากรัชการประจำตำแหน่งต่าง ๆ ที่กล่าวมา พระยาสุนทรพิมล (เผด็จ วสุวัต) ได้รับความราชการเป็นการพิเศษก็หลายอย่าง หลายคราว คือได้เป็นข้าหลวงขึ้นไปจัดการภาษีไม้ซุงในหัวเมืองเหนือเขตราว ๓ เป็นนายท่านทำการสร้างพระราชฐานที่เกาะสีชังคราว ๓ แลได้เป็นหัวหน้าพนักงานเลี้ยงน้ำชาแลเครื่องว่าง อย่างวิจิตรได้เคยเป็นมาแต่ก่อน ในงานพระราชพิธีโสกันต์ครั้งรัชกาลที่ ๕ ก็หลายคราว ตลอดงานเมื่องานพระบรมศพสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงเป็นที่สุด

พระยาสุนทรพิมล (เผด็จ วสุวัต) ได้รับความราชการเครื่องราชอิสริยาภรณ์โดยมีขานเห็นความชอบหลายครั้ง ะกล่าวแต่ที่เป็นชั้นสูงสุดซึ่งได้รับพระราชทาน คือเครื่องราชอิสริยาภรณ์ช้างเผือก แล มงกุฎสยามชั้นที่ ๓ ทั้ง ๒ อย่าง กับเหรียญจักรพรรดิมาลา แล เหรียญตระกูลในงานพระราชพิธีอีกหลายอย่าง แล้วยังได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาต โดยพระมหากรุณาในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลปัจจุบันนี้ เป็นส่วนพิเศษเฉพาะตัว อันพระยาสุนทรพิมลรู้สึกพระเดชพระคุณเป็นอันเกล้าฯ

เรื่องประวัติของพระยาสุนทรพิมล (เล่น วสุวัต) นอกจากทาง
 ราชการ ถ้าจะกล่าวถึงอภิยาศรียในส่วนตัว ตามความคึกของข้าพเจ้า
 ซึ่งได้คุ้นเคยมาช้านาน เห็นว่าดูเหมือนจะตรงกับที่มักเรียกกันว่า
 “เป็นคนใจใหญ่แลใจนักเลง” ที่ว่าเป็นคนใจใหญ่นั้น คือลงจะทำ
 อะไรๆ เล่นอะไร คงจะพยายามทำให้ได้ดังประสงค์ ถึงจะต้อง
 ลงทุนรอนมากก็ไม่รู้สึกเสียดาย (ถึงเช่นครึ่งเล่นเครื่องใช้ตั้งบูชา
 กันเมื่อในรัชกาลที่ ๕ พระยาสุนทรพิมลเล่นลายส่ดดู นอกจากโต๊ะ
 หลวงแล้วลายนั้นก็ไม่มีของใครสู้ ได้ทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้พระยา
 สุนทรพิมลเป็นกรรมการตรวจโต๊ะด้วยผู้หนึ่ง ในครั้งนั้น ครั้นมาขึ้นหลัง
 เมื่อเล่นเครื่องแก้วแลด้วยสามของเก่า เครื่องลายน้ำทองแลเครื่อง
 แก้วของพระยาสุนทรพิมลก็เป็นเยี่ยมกว่าของผู้อื่นโดยมาก มีของต่างๆ
 ที่รวบรวมจัดตั้งไว้มากมายหลายอย่าง จนนับว่าเป็นพิพิธภัณฑ์สถาน
 ที่ไทยแลชาวต่างประเทศชอบไปดูแห่ง ๓ เมื่อก่อนนำพระยาสุนทร
 พิมลจะถึงแก่กรรมสัก ๒ ปี ได้พยายามจะเขียนเครื่องด้วยและทำ
 ขันคินอย่างเงินในประเทศนี้ ถึงเรียกช่างเงินเข้ามาทดลองทำ แต่การ
 นั้นหาสำเร็จดังประสงค์ไม่ ถึงกระนั้นยังมักจะมีความคิดแลพยายาม
 ที่จะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ให้เป็นประโยชน์แก่บ้านเมืองอยู่เช่นนี้มิใคร่ขาด
 ข้อที่ว่าพระยาสุนทรพิมลใจนักเลงนั้น คือทศคนกว้างขวาง มีผู้
 คุ้นเคยชอบพอทุกชาติทุกชั้นบันฑาศักดิ์ มีอภิยาศรียโอบเอื้อแผ่อแผ่
 แลไม่คึกเขาเปรียบกับผู้อื่นแต่ฝ่ายเดียว จึงมีมิตรสหายมาก

(๘)

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๗ พระยาสุนทรพิมิตรไปสร้างบ้านเรือนอยู่ที่ตำบล
หัวลำโพง ได้ตัดถนน "สุนทรพิมิตร" ให้เป็นทางมหาชนไปมาสาย ๑
พระยาสุนทรพิมิตรอยู่ที่บ้านนี้มาจนช่วยถึงแก่กรรม เมื่อวันที่ ๓๓ มกราคม
พ.ศ. ๒๔๖๔ คำฉนวนอายุได้ ๕๘ ปี มีบุตรธิดาเหลืออยู่รวม ๖ คน คือ
นายศุภกร ๑ นายมานิต ๑ หลวงกลการเจนจิต (เภา) คน ๑
นายกระเชียบ ๑ นายกระแสด ๑ นางสาวมาลี ๑ ซึ่งได้ช่วย
กันเป็นเจ้าภาพทำการปลงศพสนองคุณบิดา สืบเนือความตามเรื่อง
ประวัติของพระยาสุนทรพิมิตร (เผล่ วสุวัต) เพียงเท่านั้น

ข้าพเจ้าขออนุโมทนาคุณคุณุญราศีที่กษิณานุปัตธาน ซึ่งบุตรธิดา
ธิดาได้ช่วยกันจัดการศพสนองคุณพระยาสุนทรพิมิตร (เผล่ วสุวัต) ผู้
บิดาค้ำว้ยความกตัญญูกตเวที แลทั้งได้พิมพ์หนังสือเรื่องนี้ให้ได้อ่าน
กันแพร่หลาย เชื่อว่าผู้ที่ได้รับสมุคเต็มนี้ไปอ่านคงจะอนุโมทนาทั่วกัน

ดํ ๒๖ ๒๖ พฤษภาคม ๒๔๖๕

หอพระสมุทวชิรญาณ

วันที่ ๓๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๕

สารบัญ

ว่าด้วยมูลเหตุที่การเล่นตัวโปแล่หอยจะมีขึ้นในเมืองจีน	หน้า	๓
ว่าด้วยเรื่องการเล่นตัวโปแล่หอยครั้งแรกในเมืองไทย	"	๓
ตำนานอาคารข่อนเขี้ยวในเมืองไทย	"	๕
ว่าด้วยลักษณะอาคารข่อนเขี้ยว	"	๓๘
ว่าด้วยลักษณะการในโรงข่อนเขี้ยว	"	๒๔
ทศหมายเหตุเรื่องเล็กข่อนเขี้ยว	"	๓๖
ว่าด้วยเหตุที่จะเกิดการเล่นหอยในเมืองไทย	"	๕๖
ว่าด้วยลักษณะหอยที่แรกเล่นในเมืองไทย	"	๕๘
ว่าด้วยลักษณะอาคารหอย	"	๖๓
ว่าด้วยจักแขวงหอย	"	๖๖
ว่าด้วยแท่งหอย	"	๗๒
ลักษณะการในโรงหอย	"	๘๒
ว่าด้วยลักษณะการออกหอย	"	๘๔
ว่าด้วยเงินอาคารหอย	"	๘๘
ทศหมายเหตุเรื่องเล็กหอย	"	๙๓
วินิจฉัยคุณแลโทษของหอยแลข่อนเขี้ยว	"	๙๕

ตำนานเรื่องโลกหวยแลถั่วไป

ว่าด้วยมูลเหตุหวยแลถั่วไปจะมีขึ้น

วิธีเล่นหวยแลถั่วไปเป็นของจีนคิดเล่นขึ้นก่อน แล้วพวกจีนพาไปเล่น จึงได้มีแพร่หลายต่อไปในประเทศอื่น ๆ ข้าพเจ้าได้วานหลวงเงินอักษร ให้ช่วยสอบสวนหาเรื่องเหตุเดิมที่จะมีการเล่นเหล่านี้ขึ้นในเมืองจีน ได้ความในหนังสือขบสัชชอชาวหงจือ เป็นเรื่องพงสาวดารจีนตอนราชวงศ์ตังฮั่นว่า เมื่อครั้งราชวงศ์ตังฮั่นเป็นใหญ่ในเมืองจีน ในแผ่นดินพระเจ้าสุนช้องเคี้ยนเป็นรัชกาลที่ ๗ เสวยราชย์แต่ พ.ศ. ๖๖๘ จน พ.ศ. ๖๘๘ นั้น ขุนนางจีนคน ๓ ชื่อเลี้ยงกิดักการการเล่นพนันขึ้นอย่าง ๓ เกมเรียกว่าฮัจ แผลว่ากระแปะกิด วิธีเล่นใช้นัย ๔ เป็นเกณฑ์ คือเอากระแปะหลาย ๆ สิบกระแปะมากองเข้า แล้วเอาภาชนะอื่นหนึ่งครอบกองกระแปะนั้นไว้ ให้คนทั้งหลายที่เล่นด้วยกันทายว่าจะเป็นเศษหนึ่งจาสองจาสามจาศรยสี่ เมื่อทายกันแล้วจึงเขี่ยภาชนะที่ครอบออก แล้วนับกระแปะปักไปที่ละ ๔ กระแปะ ๆ ปักไปจนกระแปะในกองนั้นเหลือเป็นเศษหนึ่งจาสองจาสามจาสี่ ตรงกับที่ผู้ใดทายผู้นั้นก็เป็นถูก ใครวางเงินแทงเท่าใด ถ้าถูกเจ้ามือก็ต้องใช้ให้ ใครแทงไม่ถูกเจ้ามือก็ริบเงินที่แทงเสีย.

ต่อมาครั้งลำยอง เวลามีเมืองจีนแตกกันเป็นภาคเหนือ
กับภาคใต้ ต่างรัฐบาลกัน ในระหว่าง พ.ศ. ๘๖๓ ใน พ.ศ. ๑๓๓๒
ในสมัยนั้นการเล่นที่เรียกว่า อีจ (ทำนองจะเป็นเพราะเขาเขี่ยดาส่งอิน
ทองแทนกระเปาะให้สังเกตง่ายจริง) เรียกแปลงชื่อว่ “ทวิ” แปล
ว่าเล่นแรง.

ครั้นต่อมาเมื่อราชวงศ์ตั้งเป็นใหญ่ ในระหว่าง พ.ศ. ๑๓๖๓ ใน
พ.ศ. ๑๔๕๐ มีผู้แปลงชื่อการเล่น “ทวิ” มาเรียกว่า “ทวิจ”
แปลว่าแรงกระเปาะ (เพราะกลั้เล่นด้วยกระเปาะ) แต่ทุกวันนี้เรียกกัน
เป็นหลายอย่าง เรียกว่า “กิมจิว” แปลว่าแรงกระเปาะทอง (เพราะว่า
กระเปาะที่เล่นนั้นขัปลังเหมือนกับทอง) ก็มี เรียกว่า “ทวิ” แปลว่า
แรงเท่านั้น (ด้วยจะเป็นเพราะใช้แรงด้วยเขี่ยดาส่งอินอินมิใช่กระเปาะ)
ก็มี เรื่องมูลเหตุของการเล่นถั่วที่เรามาเรียกว่า “ถั่ว” มีมาดังนี้

เรื่องเหตุเกิดที่จะเกิดการเดินไป ซึ่งจีนเรียกว่า “ป้อ” นั้น
ยังไม่พบอธิบาย ได้ความแต่ว่าเป็นของคึกขันที่อำเภอเจียวฮาน ใน
มณฑลชกเกียน แล้วมีขึ้นในสมัยเมื่อตอนปลายราชวงศ์ใต้เหมงฉา
เมื่อต้นราชวงศ์ใต้เซงเป็นใหญ่ในเมืองจีน ประมาณราว พ.ศ. ๕๓๐๐
เพราะคนนั้นไปเป็นของมีขึ้นที่หลังถั่วช้านาน (ไปที่มาเล่นกันในประเทศ
นี้มี ๒ อย่าง เราเรียกว่า “ไปกำ” เพราะกำเหมือนถั่ว ผิดกันแต่
วิธีแทงอย่าง ๑ เรียกว่า “ไปขุ่น” ใช้ครอบทองเหลือง มีลนรูป
เหมือนลูกขาคอยู่ข้างใน ขุ่นครอบไปจนได้เหลี่ยมแล้วขุดฝา ซักขวา
ที่ลนอยู่ตรงแต่มีไหนดอว่าออกแต่มีนั้นอย่าง ๑ สันนิษฐานว่า ที่จีน

เรียกชื่อ เห็นจะไต่แก่ไปขึ้น ไปกำจะเป็นของคิกเขาวิชี่เล่นถักขี้
 เล่นไปประสมกันปรุงขึ้นต่อภายหลัง) ไต่ความในเรื่องมูลเหตุที่จะเกิด
 การเล่นไปแต่เท่านั้น

ส่วนเหตุเกิดที่จะเกิดหอยนั้น ไต่ความในหนังสือ ซ้อยัง ว่าหอย
 เป็นของพังกักขึ้นในแผ่นดินพระเจ้าตากวาง รัชกาลที่ ๖ ในราชวงศ์
 ไต่เซง เสวยราชย์แต่ข้มแสง พ.ศ. ๒๓๖๔ จนรัช พ.ศ. ๒๓๘๔ (ตรงกับ
 รัชกาลที่ ๒ ต่อรัชกาลที่ ๓ กรุงรัตนโกสินทร์) ว่ามีผู้คิกเล่นที่อำเภอ
 ว่าง่ามในมณฑลเจ้เกียงก่อน จีนเรียกว่า “ชวยหอย” คือทำข้าย
 เล็ก ๆ ๓๔ ข้าย เขียนชื่อคนโบราณลงข้ายละชื่อ ชื่อคนโบราณ
 เหล่านั้น คือชื่อว่า สามหอย ง่วยไ้ เป็นต้น ล้วนเป็นคนมีชื่อเสียง
 ทั้งสิ้น กระบวนเล่นนั้น เจ้ามือเลือกข้ายอื่น ๓ ไ้ลงในกระบอกไม้
 บัดปากกระบอกเสียแล้วเอาแขวนไว้กับหลังคาโรง ให้คนทายว่าจะเป็น
 ชื่อคนไหนใน ๓๔ ซ่อนั้น ถ้าทายถูกเจ้ามือก็ให้ ๓๐ ต่อ ถ้าทาย
 ผิดก็เอาเคิมพันเสีย เรื่องมูลเหตุที่หอยเกิดขึ้นในเมืองจีนสืบไต่ความ
 กังแสดกงมาน.

ว่าโดยทางตำนาน การเล่นถักไปหอยเป็นของจีนคิกขึ้นเล่นกันใน
 เมืองจีนก่อน พวกจีนที่ไปค้าขายยังต่างประเทศ พาการเล่นทั้ง ๓ อย่าง
 นั้นไปเล่นในประเทศที่ตนไปอยู่ การเล่นถักไปแลหอยจึงแพร่หลายไป
 ถึงนานาประเทศ รวมทั้งสยามประเทศของเราด้วย เพราะมีจีนมาก
 ภูมิภาคนี้ประกอบการค้าขายในประเทศนี้ แลไปมาถึงเมืองจีนเมืองนี้
 ตั้งแต่คักค้าบรรพมา

แต่ความความที่ปรากฏในจดหมายเทศน์จีนตั้งไต่กล่าวมาข้างต้น
 การเล่นทั้ง ๓ อย่างนั้นเกิดขึ้นในเมืองจีนต่างสมัยกัน เทียบเวลากับ
 พงศาวดารเมืองไทย การเล่นดัวเกิดขึ้นตั้งแต่ราว พ.ศ. ๑๕๕๐ ก่อน
 ราชวงศ์พระร่วงไต่ครองสุโขทัยช้านาน การเล่นไปเกิดขึ้นเมื่อราว
 พ.ศ. ๒๓๐๐ ตรงกับสมัยเมื่อสมเด็จพระมหาจักรพรรดิครองกรุงศรี
 อโยธยา การเล่นทวยเกิดขึ้นเมื่อราว พ.ศ. ๒๔๗๐ ตรงกับสมัยใน
 รัชกาลที่ ๓ กรุงรัตนโกสินทร์ เห็นได้ว่าการเล่นดัวไปทวยคงเข้ามา
 ถึงประเทศนี้แต่ทีละอย่าง พวกจีนคงนำวีธีเล่นดัวเข้ามาก่อน ชื่อนี้
 เค้าเงื่อนอยู่ในคำที่ไทยเราเรียกการเล่นดัวไปว่า "เล่นเขี้ยว" แลเรียก
 ที่เล่นดัวไปว่า "บ่อนเขี้ยว" คงเป็นเพราะเดิมมีแต่เล่นกำดัวด้วยเขี้ยว
 อย่างเดียว ฤามีดนั้น ชันเค็มที่เคียวเงินจะนำการเล่นที่จีนเรียก "ฮัจ"
 ซึ่งไทยเราเรียกว่า "กำกัก" เข้ามาเล่นก่อน แต่ในเมืองไทยไม่มี
 กระแปะอย่างในเมืองจีน จึงเอาเขี้ยวกำแทน ภายหลังการเล่นที่เรียกว่า
 "ทัว" จึงมีเข้ามา เมื่อมาเล่นเป็น ๒ อย่างขึ้นไทยเราจึงเรียกรวมกัน
 ว่าเล่นเขี้ยว ซึ่งเห็นความข้อหลังนี้เพราะกำกักก็เป็นการเล่นที่มีมา
 เก่าแก่ แลในครั้งกรุงเก่าก็ขึ้นว่าเป็นการเล่นสำหรับบ่อนเขี้ยวอย่างหนึ่ง
 พิเคราะห์ที่กำกักเล่นง่ายไม่พิศการชวนสนุกเหมือนเล่นดัว น่าจะเป็น
 ของจีนคิดขึ้นก่อนดัว แลพามาเล่นในเมืองไทยก่อน ครั้นภายหลัง
 มีการเล่นดัวเข้ามา คนเล่นเห็นกำกักไม่สนุกเหมือนดัว มีใครมี
 ใครชอบเล่นกำกัก บ่อนเขี้ยวขึ้นหลังจึงเลิกกำกักเสีย ถ้าวินิจฉัยนดู
 ดัว: การเล่นกำกักเห็นจะมีมาถึงเมืองไทยแต่ตกคำบรรพ์ ขางที่จะ

ถึงแก่ครั้งศุโขไทยก็เป็นได้ การเล่นถั่วเห็นจะมีเข้ามาต่อครั้งกรุงศรี
 อโยธยาเป็นราชธานี แต่การเล่นไปนั้นในหนังสือเก่าแต่ชั้นกรุงศรี
 อโยธยา ตลอดมาจนรัชกาลที่ ๓ กรุงรัตนโกสินทร์นี้ หาพบบกล่าวถึงเล่นไป
 ในแห่งหนึ่งแห่งใดไม่ เพราะฉะนั้นชวนให้เข้าใจว่าชรอยจะพืงมีเข้ามา
 เล่นในชั้นรัชกาลที่ ๒ ฤารัชกาลที่ ๓ กรุงรัตนโกสินทร์ก็อาจจะเป็นได้
 ทราบได้แน่อย่างเกี้ยวแต่ว่าชวยพืงมีเข้ามาเมื่อในรัชกาลที่ ๓ กรุง
 รัตนโกสินทร์ ก็จงแสวงในแคว้นว่าค้วยตำนานอากาศหวยต่อไปข้างนำ
 การเล่นถั่วไปที่พวกจีนพาเข้ามาเล่นในประเทศไทยนี้ ชั้นเดิมคงเล่นกัน
 แต่ในหมู่จีน มิได้มีอากาศบ่อนเบี้ย ต่อเล่นกันแพร่หลายจึงได้เกิดมี
 อากาศบ่อนเบี้ยขึ้น.

ตำนานอากาศบ่อนเบี้ย

อากาศบ่อนเบี้ยในประเทศไทยนี้ จะเกิดขึ้นอย่างไรและเกิดเมื่อไร
 ทว่ามีหลักฐานที่จะทราบแน่ไม่ว่าจะตรวจหนังสือเก่า” พยในกฎหมาย
 ลักษณะพยานแห่ง ๓ มีความว่าห้ามมิให้พืงคำคนเล่นเบี้ยบ่อนเป็นพยาน
 เว้นแต่คักความยินยอม อีกแห่ง ๓ พยในพระธรรมนุญ กล่าวว่พระยา
 ราชภักดี มีหน้าที่ออกตราขกษาว่าขกษาขกษากักขเจ้าจ่านวนตั้งนายอากาศ
 บ่อนเบี้ยขกษนั้น ก็กฎหมายลักษณะพยานนั้นในขานแพนกว่า ตั้งเมื่อ
 พ.ศ. ๑๘๘๔ แลพระธรรมนุญนั้นว่าตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๗ ถ้าว่าตาม

• อารตรวจหนังสือเก่าหาเรื่องตำนานบ่อนเบี้ย พระยาโบราณราชธานินทร์ได้ช่วย
 ตรวจหา แลพระอักษรสมบัคักระหวงพระคลัง ฯ ก็ได้ช่วยหาสำเนาตราตั้งนายอากาศ
 ให้ด้วย.

หอสมุดกลาง
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ความที่ปรากฏในขานแพนกกฎหมาย บ่อนเบี้ยต้องเป็นของมีมาแต่
 รัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ แลอากรบ่อนเบี้ยมีเมื่อรัชกาล
 พระเจ้าทรงธรรม แต่เห็นว่าจะยุติเอาตามขานแพนกกฎหมายเป็นมั่นคง
 ไม่ได้ เพราะหนังสือกฎหมายมักมีความเพิ่มเติมเข้าใหม่ภายหลัง
 อันมิได้แก่ ขานแพนก จะยกมาให้เห็นเป็นตัวอย่าง เช่นกฎหมาย
 ตอนทำเนียบศักดินาหัวเมือง ในขานแพนกว่าสมเด็จพระบรมไตร
 โลกนาถทรงตั้งทำเนียบนั้นเมื่อพระเจ้ามหาจักรพรรดิ (ตรงกับ
 พ. ศ. ๑๙๓๘) แต่ในทำเนียบมีชื่อเมืองที่ตั้งขึ้นต่อภายหลังมาช้านาน
 เป็นหลายเมือง เช่นเมืองนครไชยศรี เมืองนนทบุรี เมืองสาครบุรี
 อันปรากฏในเรื่องพระราชพงศาวดาร ว่าตั้งต่อเมื่อในรัชกาลสมเด็จพระ
 พระมหาจักรพรรดิ นั้น เห็นได้ชัดว่าเขาชื่อเมืองเดิมลงชั้นหลังโดย
 มิได้แก่ขานแพนก เพราะการรวบรวมบทกฎหมายใหม่เข้าประมวล
 ทำกันมาหลายครั้ง จนในรัชกาลที่ ๓ กรุงรัตนโกสินทร ก็ทำเมื่อ
 ปีชวด พ. ศ. ๒๓๕๗ อีกครั้ง ๓ เข้าใจว่ากฎหมายบทที่ห้ามมิให้นักเสง
 เล่นเบี้ยบ่อนเป็นพยาน แลนำที่พระยาราชภักดีเป็นผู้ออกตรากำกับ
 ตั้งนายบ่อนเบี้ย ทั้ง ๒ บทจะเป็นของเพิ่มเติมเข้าต่อชั้นหลัง เพราะ
 มีเค้าเงื่อนในทางอื่นทำให้เห็นว่า เมื่อรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑
 ก็ ฎาแม้มาจนชั้นรัชกาลพระเจ้าทรงธรรมก็ บ่อนเบี้ยยังห้ามใน
 ประเทศนี้ไม่ เค้าเงื่อนเท่านั้นอยู่ในหนังสือซึ่งมองสิเออ เดอ ลา ลูแบร์
 อรรถราชทูตฝรั่งเศส แก่เรื่องเมืองไทย ที่เขาได้เข้ามาเห็นเมื่อครั้ง
 รัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ในตอนพรรณนาว่าด้วยการเล่น

ของไทย กล่าวถึงแต่การพนันอย่างอื่น คือชนไก่และสะกาทมากกรก
เป็นต้น การเล่นดัวไปแล่นขอนเขี่ยหาไค้กล่าวถึงไม่ ถ้ามีอยู่ในสมัยนั้น
คงจะต้องกล่าวถึงหานิ่งไม่ อาศรัยเค้าเงื่อนทมิอยู่ตั้งนี้ จึงเห็นว่า
บ่อนเขี่ยแลอกรบ่อนเขี่ยเห็นจะเกิดขึ้นภายหลังรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์
มหาราช คือภายหลัง พ.ศ. ๒๒๓๓

กฎหมายที่กล่าวถึงบ่อนเขี่ย นอกจาก ในลักษณะพยาน แลพระ
ธรรมบัญญัติอธิบายมาแล้ว มามีในหมวดพระราชกำหนดเก่า อันตั้ง
ในรัชกาลพระเจ้าบรมโกษอยู่ ปรากฏในบทที่ ๔๒ ซึ่งประกาศเมื่อรัชชวค
พ.ศ. ๒๒๘๘ ว่าชนที่พกข่มมนรคอกษร ย่นเรื่องราวกราบขังคม
ทูล ฯ ขอตั้งบ่อนเขี่ยที่เมืองราชบุรี เมืองสมุทรสงคราม แลเมือง
สมุทรปราการ จะยอมประมูลเงินอากรบ่อนละ ๓๗๓ ซึ่ง (๒๘,๖๘๐) บาท
พระเจ้าบรมโกษทรงพระพิโรธ คำว่าเมืองเหล่านั้น “เป็นเมือง
ใกล้สวนบางช้าง ที่เป็นอากรสวนขึ้นพระคลังหลวงเป็นอันมาก (ไค้)
มิกฎรับสั่งห้ามอยู่แต่ก่อนมิให้ตั้งบ่อนเขี่ย ๑ ๓ ๑ (ที่จะขอตั้งบ่อนเขี่ย
ขึ้น) นั้นผิดอย่างธรรมเนียมแต่โบราณราช แล (จะ) กระทำให้ไพร่
ฟ้าอาณาประชาราษฎร์ทั้งปวงไค้ความเดือดร้อนขั้ตสนลียไป” จึงโปรด ฯ
ให้เอาตัวผู้ถวายเรื่องราวลงพระราชอาญา แลห้ามมิให้เจ้ากระทรวง
รับเรื่องราวเช่นนั้นขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวายอีกต่อไปเป็นอันขาด กฎหมาย
บทนี้เห็นชัดว่าตั้งเมื่อมีบ่อนเขี่ยแลอกรบ่อนเขี่ยแล้ว เมื่อวินิจฉัยเข้ากับ
ความที่ไค้กล่าวมาก่อน เป็นอันไค้หลักฐานว่าบ่อนเขี่ยแลอกรบ่อน
เขี่ยนั้น คงตั้งขึ้นในระหว่าง พ.ศ. ๒๒๓๓ กับ พ.ศ. ๒๒๘๘ แลคำที่

กล่าวในพระราชกำหนดว่า “ผิดอย่างธรรมเนียมขุราณราช” คง
 ส่อให้เห็นว่าข้อนเขียนแลอากรข้อนเขียนมีมาแล้วแต่ก่อนรัชกาลพระเจ้าบรม
 โกษรย์ อาศรย์เค้าเงอนคงอธิบายมานั้น จึงสันนิษฐานว่าข้อนเขียนแล
 อากรข้อนเขียนเห็นจะมีขึ้นเมื่อรัชกาลสมเด็จพระเพทราชา ฤาพระเจ้าเสือ
 ฤาพระเจ้าท้ายสระพระองค์ใดพระองค์หนึ่ง ฤาถ้าว่าโดยศักราชก็คือใน
 ระยะเวลา ๔๔ ปีระหว่าง พ.ศ. ๒๒๓๓ กับ พ.ศ. ๒๒๗๕ นี้

เหตุที่ข้อนเขียนแลอากรข้อนเขียนนั้น คงโดยไม่มีเจตหมาย
 เหตุบอกความให้ชัดเจนก็ เมื่อคิดประกอบกับเค้าเงอนที่ปรากฏอยู่ใน
 ที่ต่างๆ ก็พอจะเห็นเหตุการณ์อันเป็นต้นเค้าของความกำวิสัยได้ ไม่ยากนัก
 เรื่องตำนานการตั้งข้อนเขียนแลอากรข้อนเขียนคงจะเป็นตำนานอัน คอ เคิม
 พวกจีนที่เข้ามาตั้งภูมิลำเนาอยู่ในประเทศนี้ เล่นเขียนกันตามประเพณี
 ในเมืองจีน รัฐบาลเห็นจะปล่อยให้เล่นกันตามใจมาช้านาน จนการเล่น
 เขียนอย่างจีนรู้แพร่หลายมาถึงไทยๆ เกิดนิยมเล่นขึ้นบ้าง รัฐบาล
 จึงเห็นว่าปล่อยให้เล่นเขียนกันตามใจอย่างแต่ก่อนไม่ได้ จะห้ามเสีย
 ที่เคยก็เห็นว่าพวกจีนได้เคยเล่นมาช้านานแล้ว จึงให้ตั้งข้อนเขียน
 คือกำหนดที่ให้เล่นเขียนแต่อย่างแห่งบางตำบล (ที่มณฑลตั้งภูมิลำเนาอยู่
 มาก) แลให้มีเจ้าพนักงานกำกับดูแลให้แต่จีนเล่นเขียนตามประเพณี
 ของจีน ห้ามมิให้ไทยเข้าไปเล่นด้วย ข้อที่ห้ามไทยนั้นมิเค่าเงอน
 อยู่ ด้วข้อนเขียนแลมาลงชั้นหลังยังกำหนดเป็น ๒ อย่าง เรียกว่า
 ข้อนเขียนอย่าง ๑ ข้อนเขียนไทยอย่าง ๑ ข้อนทั้ง ๒ อย่างนี้ ที่จริงก็เล่น
 การพนันชนิดเดียวกัน คือเล่นกำก้อย่าง ๑ ถั่วอย่าง ๑ ไพ่กา (เข้า

ใจว่าไฟข้างงา) อย่าง ๓ ที่เรียกข้อนเป็น ๒ อย่าง คงเป็นเพราะเดิมที่เคี้ยว
 มีแค่ข้อนเขี่ยเงินอย่างเคี้ยว ต่อมาเมื่อรัฐบาลเห็นว่าพวกนักเลงไทยลัก
 ลอบเล่นห้ามไม่หยอก จึงยอมให้ตั้งข้อนเขี่ยสำหรับไทยเล่นขึ้น จึงเกิด
 เป็นข้อนเขี่ย ๒ อย่าง แต่รัฐบาลมิได้พอใจจะออกขุนให้ ไทยเล่นเขี่ย
 ข้อนเห็นได้ ในกฎหมายลักษณะพยานที่กล่าวมา ว่ารัฐบาลเห็นคนเล่นเขี่ย
 เลวทรามเพียงไร และมีพระราชกำหนดในครั้งรัชกาลพระเจ้าบรมโกษ^๑
 ห้ามมิให้ข้าราชการเล่นเขี่ยข้อน ถ้าผู้ใดขิ้นเล่นต้องวางโทษถูกเขี่ยน
 ๘๐ ที แลออกดงเป็นไพร่^๒

ส่วนอากรข้อนเขี่ยนั้น พิเคราะห์ดูเห็นว่าในชั้นแรกตั้งอากรขึ้น
 เห็นจะประสงค์แต่จะให้ ได้เงินเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับรักษาย้อน คือให้
 เป็นผลประโยชน์ช่วยการแก่ผู้ดูแลย้อน (เช่น ให้เงินเคี่ยนอย่างทุก
 วัน^๓) หากได้มุ่งหมายจะเอาเป็นผลประโยชน์สำหรับใช้ราชการแผ่นดิน
 เช่นภาษีอากรอย่างอื่นไม่ ข้อนมีค่าเงินอยู่ในวิธเกี่ยอากรข้อนเขี่ย
 ชั้นเค็มการเล่นข้อนนายข้อนมีได้เกี่ยข้องในการเล่น พวกนักเลง
 ผลักกันเป็นเจ้ามือ^๔ นายข้อนเป็นแต่เกี่ยส่วนลดจากผู้ทรวบ เรียกว่า
 “เกี่ยหัวเขี่ย” ประเพณีอันนี้ใช้มาจนในชั้นกรุงรัตนโกสินทร์ ต่อ
 ชั้นหลัง (เข้าใจว่าเห็นจะเป็นเมื่อเล่นไปกัน^๕) จึงเปลี่ยนให้นายข้อน
 เป็นเจ้ามือแต่ผู้เดียว

๑ ตั้พระราชกำหนดนี้ไม่มีตำนานเหลืออยู่ แต่อ้างในพระราชกำหนดใหม่
 บทที่ ๒ ซึ่งตั้งครั้งรัชกาลที่ ๑ กรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อบ.ช.ล พ.ศ. ๒๓๒๕
 ๒ ข้อนนี้มีปรากฏอยู่ในพระราชกำหนดใหม่ รัชกาลที่ ๑ บทที่ ๒๖ ตั้งเมื่อ
 บ.ช.ล พ.ศ. ๒๓๓๘

บ่อนเบี้ยในชั้นเมื่อแรกตั้ง คงจะมีแต่ในเขตจังหวัดพระนคร ซึ่ง
 มีค่าเงินปรากฏในพระราชกำหนดใหม่บทที่ ๒ ว่าเมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยา
 เป็นราชธานี พระศรีวิโรจน์เสรฐีได้เป็นตำแหน่งนายตราในกระทรวง
 พระคลัง ๑ สำหรับเป็นเจ้าพนักงานจัดการบ่อนเบี้ย คงเป็นเพราะบ่อนเบี้ย
 มีน้อยค่าบล แลเงินอากรไม่มากมายเท่าใด พระศรีวิโรจน์คนเคียว
 จึงสามารถจัดการได้ตลอด แต่เป็นอยู่อย่างนั้นไม่ช้า เพราะเมื่อรัฐบาล
 ตั้งบ่อนให้เล่นเบี้ยแล้ว ก็มีคนเล่นมากจนทุกที พระศรีวิโรจน์เก็บ
 หัวเบี้ยได้ผลประโยชน์รวยมากก็มีผู้น้อยากรวยบ้าง จึงเกิดการประมูล
 มีผู้ขอตั้งบ่อนเบี้ยโดยยอมแบ่งเงินหัวเบี้ยส่งพระคลัง ๑ เป็นผล
 ประโยชน์แผ่นดิน อาศรัยการประมูลนี้ จึงมีบ่อนเบี้ยแพร่หลายออกไป
 ถึงหัวเมืองที่ติดต่อกับเขตพระนคร คือเมืองนนทบุรี แลเมืองอนนบุรี
 เป็นต้น เงินอากรบ่อนเบี้ยจึงเพิ่มพูนเป็นผลประโยชน์แผ่นดินขึ้นอีก
 อย่าง ๑ วิธีจัดการบ่อนเบี้ยก็เกิดเป็น ๒ อย่าง เรียกว่าบ่อนหลวง
 อย่าง ๑ บ่อนผูกขาด^๑ อย่าง ๑ บ่อน ๒ อย่างนี้จะผิดกันอย่างไรไม่
 ปรากฏอธิบายโดยชัดเจน สันนิษฐานว่าบ่อนหลวงนั้นเห็นจะเป็นบ่อนที่
 พระศรีวิโรจน์จัดการมาแต่เดิม แต่มาจนถึงขั้นนั้นเห็นจะยอมแบ่งส่วนกำไร
 ถวายหลวง จึงยังได้คงทำอยู่ที่ที่เรียกว่าบ่อนผูกขาดนั้น คงมีผู้รับเหมาไป
 ตั้งบ่อนเบี้ยในตำบล ๓ ฉะเมือง ๓ โดยสัญญาว่าดังจะมีนักเลงเล่นมาก
 ฤาจะน้อยประการใด ก็คงจะส่งเงินเข้าพระคลัง ๑ บัดละเท่านั้น ๆ เป็น
 กำหนดแน่

๑ ความข้อนี้มีอยู่ในพระราชกำหนดใหม่ บทที่ ๒ ตั้งในรัชกาลที่ ๑
 กรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อรัชกาล พ.ศ. ๒๓๒๕

แต่การที่ขบขันเขี่ย ปรากฏว่ามีชื่อราคาญชุ่นเคื่องเกิดมาแต่ใน
สมัยขึ้นกรุงเก่า เพราะขบขันเขี่ยทพวกเงินเล่นกัน มีขะแนนแตกคิก
ขานญชู้ไช่ทรัพย์กันตามประเพณีในเมืองจีน ครั้นมีขบขันเขี่ยให้ไทยเล่น
ต้องเล่นแก้วยเงินสก นักเลงที่ไปเล่นผลัดกันเป็นเจ้ามือ ขางคนเสีย
สิ้นทุนลงกลางกัน นายขบขันเกรงขบขันแตกก็ทครองทุนให้นักเลงเนื่อง ๆ
จนการทครองทุนเกิดเป็นประเพณีขึ้น ก็เป็นธรรมดาที่จะเกิดมีเหตุได้
แย่งขบขันเขี่ยเรื่องกล่าวหากันว่าฉ้อฉน ฝ่ายนายขบขันมีอำนาจที่จะจับกุม
ลูกหนี้ไว้เร่งรัดตามกฎหมายในสมัยนั้น ถ้าถูกขบขันทนายของผู้ใด
มูลนายก็ขาดประโยชน์เสียการงาน จึงมักกล่าวหาว่านายขบขันแกล้ง
ครองทุนโดยประสงค์จะให้มูลนายต้องใช้แทน เหตุอันนี้เห็นจะเกิดใน
เวลาขบขันเขี่ยมีแพร่หลาย ได้อากรเป็นผลประโยชน์แผ่นดินมากอยู่แล้ว
รัฐบาลจะห้ามการทครองพวกนายขบขันก็ร้องว่าขบขันจะว่างรอย จึงตั้ง
กฎหมายขึ้นเมื่อในรัชกาลพระเจ้าบรมโกศ กำหนดพิภักดิ์อัครการ
ทครองทุนให้นักเลงเล่นขบขัน^๑ ให้นายขบขันรองทตามจำนวนทรัพย์
คือ ข้าคน โคนกระบือ ไร่ นา แลเข้าเปลือก ฎาเครื่องใช้เครื่องประดับ
อันที่นักเลงมีเป็นสมบัติของคน^๒ กำหนดจำนวนเงินให้รองตั้งแต่
๑๖๐ บาทเป็นอย่างมาก ลงมาจน ๒๐ บาทเป็นอย่างน้อย ถ้าผู้ทไม่มี

๑ กฎหมายที่ว่านี้จะตั้งเมื่อปีโรหาทรบไม่ ได้ความในพระราชกำหนดใหม่
บทที่ ๒๖ ซึ่งตั้งในรัชกาลที่ ๑ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๗ อ้างว่าเป็นพระราชกำหนดมีมา
แต่รัชกาลพระเจ้าบรมโกศ

๒ ในกฎหมายกำหนดพิภักดิ์อัคราเป็นหลายชั้นพิศดารมาก นำมากล่าวในที่นี้แต่
เนื้อความเป็นสังเขป

สิ่งสมบัตย์ดังกล่าวนั้น จะรองทุนให้ โดยเชื่อหน้าได้แต่เพียง ๓๐ บาท ลงมา แต่ห้ามมิให้นายบ่อนรองทุนให้แก่ทนายเป็นอันขาด เว้นแต่ไม่รู้ ถ้านายบ่อนรองทุนให้ โดยไม่รู้ว่าเขันทาย ให้นายเงินใช้หนี้ แทนทนายเพียง ๓๐ บาทเป็นอย่างมาก เหลือนี้ให้เป็นพัยแก่นายบ่อน อนึ่งถ้าหากว่านายเงินได้ ใช้หนี้แทนครั้งหนึ่งแล้วก็ ฤๅได้พาตัวทนาย ไปประกาศไว้แก่นายบ่อนก็ดี ถ้านายบ่อนขึ้นทครองทุนให้ จะเรียก เร่งเอาแก่นายเงินฤๅแก่ตัวทนายนั้นไม่ได้ ประเพณีอากรบ่อนเบี้ยเมื่อ ครั้งพระเจ้าบรมโกศทรงครองกรุงศรีอยุธยาเป็นครั้งแล้วคงมา

มาถึงสมัยครั้งกรุงธนบุรีเป็นราชธานี ปรากฏว่าพระเจ้า กรุงธนบุรีทรงพระราชดำริเห็นว่า การที่ยอมให้นายบ่อนทครองทุนให้แก่ นักเลงเล่นเบี้ยนั้น แม้มีพิภคกำหนดเงินแล้วก็ยังมักเกิดด้อยความ ยุ่งยากนัก จึงโปรดฯ ให้ประกาศห้ามมิให้นายบ่อนทครองทุนให้นักเลง ค่อไป ให้นักเลงผู้เป็นเจ้ามือเอาทุนออกใส่ขันไว้ ให้นายบ่อนหัวเบี้ยดู ให้กำแพงเงินทันทมี ฝ่ายผู้แทงก็ให้แทงด้วยเงินสด อย่าให้ติดค้าง ค้างเกาะกุมเร่งรัดกัน แต่มาจนถึงขั้นนี้เห็นได้ว่าไม่กักกันห้ามทวงไทย มิให้เล่นเบี้ยดังแต่ก่อน ด้วยปรากฏว่าครั้งพระเจ้ากรุงธนบุรีเสด็จลงไป ค่เมืองนครศรีธรรมราชใต้เมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๓ เวลาที่มีการเล่นรื่นเริงใน กองทัพ โปรดฯ ให้ผู้พนายเลือกกำนันนำพระที่นั่ง เล่นกัน ถึงกระดานละ ๕๐ ซึ่งก็มี ๓๐๐ ซึ่งก็มี เพราะคราวนั้นรวยกันมาก แต่ พวกผู้พนายเลือกคงเล่นแล้วมาก่อนแล้ว จึงชวนให้เห็นว่าไทย

เห็นจะเล่นด้วยกันแพร่หลายมาแต่ในรัชกาลพระเจ้าเอกทัศตอนปลายสมัย
 เมื่อกองศรีอยุธยาเป็นราชธานี เห็นจะมีข้อเขียนถึงตามตัวหัวเมือง
 ทั่วไป แลคงเป็นข้อผูกขาดเป็นพัน เงินอากรข้อเขียนก็เห็นจะ
 ใ้เพิ่มเติมขึ้นอีกมาก

มีประเพณีอันเนื่องในการข้อเขียนอย่าง ๓ ซึ่งเข้าใจว่าเกิดขึ้น
 เมื่อครั้งกรุงธนบุรีเป็นราชธานี แต่หาปรากฏกล่าวไว้ในหนังสือเก่าเรื่อง
 หนึ่งเรื่องใดไม่ คือที่ขอมอนุญาตให้ราษฎรเล่นเขียนกันได้ตามชอบใจ
 ในเวลานักขัตตฤกษ์ตรุษจีนตรุษไทยแลสงกรานต์ทุก ๆ ปี เห็นเค้าเงื่อน
 ความข้อนี้ ด้วยเมื่อครั้งกรุงธนบุรีเป็นเวลาทำสงครามไม่มีใครมีเว้น
 ต้องเกณฑ์บรรดาชายฉกรรจ์เป็นทหารทั้งไทยแลจีน มีความจำเป็น
 จะต้องบำรุงใจให้ไพร่พลรื่นเริง จึงยกหัวเบี้ยพระราชทานให้เล่นกัน
 ตามใจให้สนุกสนานในเวลานักขัตตฤกษ์ คล้ายกับที่ไปรคให้เล่นเขียน
 กันได้นำพระที่นั่งคังกล่าวมาแล้ว.

มาถึงชั้นกรุงรัตนโกสินทร์ ในรัชกาลที่ ๓ ตั้งกฎหมายอันเนื่อง
 ด้วยการข้อเขียน ปรากฏอยู่หลายบท ในหมวดพระราชกำหนดใหม่
 บทที่ ๒ ซึ่งตั้งเมื่อขาล จุลศักราช ๑๓๔๔ (พ.ศ. ๒๓๒๕) ว่า
 (เมื่อในรัชกาลพระเจ้าบรมโกศ) แต่ก่อนมา มีพระราชกำหนดห้าม
 มิให้ข้าราชการเสพสราแลเล่นเขียน ผู้ใ้ใ้ฝ่าฝืนพระราชกำหนดนั้น
 ให้ลงพระราชอาญาเข็มน ๘๐ ที แลออกจากยศบันคาคักก็เอาตัวลง

• ปรากฏในกฎหมายหมวดพระราชบัญญัติครั้งรัชกาลที่ ๑ ว่าข้อเขียนใ้มี
 แลถึงเมืองจันทบุรี

เป็นไพร่ ข้าราชการเก่า (ครั้งกรุงธนบุรี) ก็ยังฝ่าฝืนประพฤติดูอยู่
 ส่วนข้าราชการใหม่ (ครั้งกรุงรัตนโกสินทร์) ก็ยังมีทรายพระราช
 บัญญัตินั้น จึงโปรดฯ ให้ออกพระราชกำหนดใหม่ว่า ถ้า (ข้าราชการ)
 ผู้ใดฝ่าฝืนขึ้นเสพสุราแลเล่นเบี้ยขออนจะลงพระราชอาญาเข็มน ๓ ยก
 (๘๐ ที) แลเพิ่มโทษสักกักตัวไว้ที่หน้าฉากด้วย ส่วนนายขออนหัวเข็
 ไทยวันที่เป็นใจให้ข้าราชการเล่นเข็มนั้น จะลงพระราชอาญาเข็มน
 ยก ๓ (๓๐ ที) ดังนี้.

ในพระราชกำหนดใหม่ บทที่ ๒๖ อันตั้งในรัชกาล พ.ศ. ๒๓๒๕ นั้น
 เหมือนกัน กล่าวบรรยายถึงประเพณีการขออนเบี้ยเมื่อครั้งกรุงเก่า
 ไว้ ในยานแพนกลหลายอย่าง ซึ่งไต่ยกมาซึ่งแรงในตอนที่กล่าวมาแล้ว
 ส่วนเนื้อความอันเป็นข้อพระราชบัญญัตินั้น ว่าทรงพระราชดำริเห็นว่า
 ซึ่งประกาศห้ามในครั้งกรุงธนบุรี มิให้นายขออนทวงเงินทุนให้นักเลง
 เล่นเข็มนั้น ทาเป็นคุณประโยชน์ได้ตั้งคาคบไม่ เป็นแต่ทำให้
 ขออนเข็ชุกโซมชากผลประโยชน์แผ่นดิน เพราะนักเลงจำพวกที่หลง
 เล่นเข็ชุกยังคงเล่น เป็นแต่หาทุนทวงจากนายขออนไม่ได้ตั้งแต่ก่อน
 ก็ขายบุตรภรรยาแลทรัพย์สินสมบัติเอาเงินไปเล่นเข็ชุก ยิ่งชักสนับยาก
 กว่าแต่เดิม จึงโปรดฯ อนุญาตให้นายขออนทวงเงินทุนให้นักเลง
 เล่นเข็ชุกต่อไป ตามพิภคอุทราอย่างเมื่อครั้งรัชกาลพระเจ้าบรมโกศ
 ดังนี้.

ในกฎหมายหมวกพระราชบัญญัติ บทที่ ๓๘ ตั้งเมื่อสมเด็จ
 ศักราช ๓๓๖๓ (พ.ศ. ๒๓๕๒) ความว่าเมืองรัตนบุรีมีไชยออกส่งคดี

เรื่องกล่าวหากันว่าเป็นหนควยเล่นเบี้ย จะเอาสำนวนไปให้ลูกชน
 ปลูกษาคู่ความทักใจว่าที่บอกส่งเข้ามานั้น มีใช้ถ้อยคำสำนวนที่แท้จริง
 มีรับสั่งว่าเป็นอย่างธรรมเนียม (ครึ่งกรุงเก่า) วิวาทกันควยย่อนเบี้ย
 สดแต่พระศรีวิโรจน์นายตราจะว่ากล่าว ซึ่งจะเอาไปให้ลูกชนคักสินนั้น
 ฝักอย่างธรรมเนียม ให้พระศรีวิโรจน์เป็นผู้ว่ากล่าวคักควยเรือ
 ย่อนเบี้ยต่อไป.

ยังมีกฎหมายในหมวดพระราชบัญญัติครั้งรัชกาลที่ ๑ อีก ๒ บท
 บทที่ ๘ ตั้งเมื่อขจร จุลศักราช ๑๓๕๒ (พ.ศ. ๒๓๓๓) ห้ามมิให้ผู้ใด
 เล่นพนันชนไก่ บทที่ ๒๗ ตั้งเมื่อขจร จุลศักราช ๑๓๕๖ (พ.ศ. ๒๓๓๗)
 ห้ามมิให้ผู้ใดเล่นพนันเค็กปลี แทะห้วง แลกอบเข้าสาร

ตามความที่ปรากฏในกฎหมายซึ่งตั้งเมื่อครั้งรัชกาลที่ ๑ ได้ความ
 ว่า ย่อนเบี้ยในชั้นนั้นยังเหมือนกัยย่อนเบี้ยครึ่งกรุงเก่า คือในย่อนเบี้ย
 ยังคงเล่นแต่จำกัดค้อย่าง ๓ ถ้อย่าง ๓ กัยไฟงาอย่าง ๓ ไปหาเล่นไม่
 มีคำเล่ากันมาอีกอย่าง ๑ ว่าย่อนที่ "กงสีลัง" ในสำเพ็ง เป็นหัวหน้า
 สำหรับให้สัญญาอาณัติแก่เป็นที่ปลูกษาของย่อนทั้งปวง เป็นต้นว่า
 ถึงนกขตฤกษ์อันเป็นเวลาอนุญาตให้คนทั้งหลายเล่นเบี้ยได้ตามชอบใจ
 นายย่อนกงสีลังเป็นพนักงานเอามาฟ้อเทยวคัยบอกอย่างประกาศในวัน
 กำหนด เมื่อพนักงานกักมาฟ้อบอกเช่นนั้นอีกครั้ง ๑ ความชอบ
 ชวนให้เข้าใจว่า ย่อนกงสีลังในสมัยนั้น พระศรีวิโรจน์เห็นจะเป็นนาย
 ย่อน ทำเป็นอย่างย่อนหลวงตามแบบเดิมย่อนเคียว นอกจากนั้น
 เห็นจะเป็นย่อนผูกจากทั้งนั้น อนึ่งย่อนเบี้ยในชั้นนี้ยังมีทั้งย่อนเบี้ยเงิน
 แลย่อนเบี้ยไทยเป็น ๒ อย่างเหมือนเมื่อครึ่งกรุงเก่า.

ความปรากฏในกฎหมายครั้งรัชกาลที่ ๑ อีกอย่าง ๑ ว่า พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกไม่พอพระราชหฤทัยที่จะทรงออกหนนการเล่นเบี้ยเหมือนเมื่อครั้งกรุงธนบุรี ทัดองให้มีขอนเบี้ยอยู่ก็คงเป็นเพราะทรงพระราชดำริเห็นว่าเงินอากรเป็นผลประโยชน์แผ่นดินมากอยู่จะเลิกขอนเบี้ยเสียก็เดียดก็จะขาดกำลังแผ่นดินมากนั้ก.

ในรัชกาลที่ ๒ มีปรากฏพระราชบัญญัติด้วย เรื่องการขอนเบี้ยบท ๑ ตั้งเมื่อขวอก จุลศักราช ๑๑๗๔ (พ.ศ. ๒๓๕๕) เพิ่มโทษให้เขมยนต์วทายที่ไปลงนายขอนให้รอนทนให้เล่นเบี้ย ๓ ยก (๘๐ ที) ทั้งเพิ่มโทษนายขอนที่รอนทนให้นักเลงเกินพิกคในพระราชบัญญัติรัชกาลที่ ๑ ว่าต้องรวางลงพระราชอาญาเขมยน ๕๐ ที และจะเรียกเงินคืนได้เพียงอัคราในพระราชบัญญัตินั้น.

ในพระราชบัญญัติรัชกาลที่ ๒ เรียกนามนายขอนเบี้ยว่า " ขนพัตมน " ปรากฏเป็นที่แรกทีไ้พบในหนังสือเก่า นามนี้ปรากฏสร้อยในตราตั้งนายอากรชั้นหลังว่าเปน " ขนพัตมนสมบัต " การทตั้งผู้รับผูกขาดไปทำอากรขอนเบี้ยเช่นที่ขนพัตมนสมบัตินี้ เหตุเพราะประเพณีในสมัยนั้นถ้าใครเปนถ้อยความในโรงศาล ต้องมีศักคินาแก่ ๕๐๐ ไร่ขึ้นไปจึงจะแต่งตั้งนายว่าความต่างตัวไ้ ถ้าคนชั้นต่ำถ้อยคคินาไม่ถึง ๕๐๐ ไร่ เปนถ้อยความต้องไปว่าด้วยตนเอง ก็การททำอากรขอนเบี้ยนั้นมักต้องเปนถ้อยความเนื่อง ๆ เพอจะบ้องกันมิให้ผูกอากรหลวงต้องเคอกรอื่นเสียการงานเพราะต้องไปว่าความเอง จึงตั้งให้เปนที่ขนถ้อยคคินาพอจะแต่งตั้งนายว่าความต่างตัวไ้ เพราะฉะนั้นตำแหน่งขนพัตมนสมบัต

จึงฉกขยข้าราชการตำแหน่งอนทมนามพ้องกันหลายคน ใครได้ถูก
 อากรบ่อนเบี้ยไม่ว่าที่ไหน ๆ ก็เป็นขุนพัฒนสมยศตั้งนั้น อีกประการ ๓
 มิได้เป็นนามตึกคว เพราะออกจากตำแหน่งนายอากรบ่อนเบี้ยเมื่อใดก็
 ออกจากที่ขุนพัฒนสมยศด้วย ด้วยเหตุดังกล่าวมานั้นคนทั้งหลายจึง
 เรียกบรรดาผู้ที่เปนนายบ่อนเบี้ยว่า "ขุนพัฒน" แต่ข้ระเพณฑตั้งนาย
 อากรบ่อนเบี้ยเป็นขุนพัฒนสมยศจะมีมาแต่รัชกาลไหนเป็นเกิมนั้นหาทราบ
 แน่ไม่.

การอันเนื่องต่ออากรบ่อนเบี้ยมาปรากฏเค้าเงื่อนต่อในรัชกาลที่ ๒
 อีกอย่าง ๓ คือเรื่องจำนวนเงินอากรบ่อนเบี้ย ในจดหมายเก่าก่อนนั้นมา
 ไม่มีเค้าเงื่อนจะทราบได้ว่าเงินอากรบ่อนเบี้ยจะได้ ในชั้นไหนสักขละเท่าใด
 ที่ปรากฏในพระราชกำหนดครั้งรัชกาลพระเจ้าบรมโกษฐว่าชนที่พลกัหมัน
 รตอักษรระประมาณอากรบ่อนเบี้ยขละ ๓๗๓ ซึ่ง ก็เป็นแต่เฉพาะที่จะตั้ง
 บ่อนเบี้ยขึ้นใหม่ใน ๓ เมือง เงินอากรเดิมจะเท่าใดหาปรากฏไม่ มา
 ถึงรัชกาลที่ ๒ รัฐบาลอังกฤษในอินเดียแต่งตั้งให้หมอครอเพ็คเป็นทูตเข้ามา
 กรุงเทพอ เมอชมะเมียบ พ.ศ. ๒๓๖๕ มาสืบสวนการงานต่าง ๆ ในประเทศ
 นี้ กลับไปแต่งหนังสือเรื่องเมืองไทยพิมพ์จำหน่ายเรื่อง ๓ หนังสือ
 นั้นในตอนที่ว่าด้วยภาษีอากรเมืองไทยกล่าวว่าอากรบ่อนเบี้ยที่รัฐบาลได้
 ในสมัยนั้นเป็นเงินขละ ๕๐๐,๐๐๐ บาท คึกคักก็เห็นจะไม่มากกว่าเงินอากร
 บ่อนเบี้ยที่ได้ ในตอนปลายสมัยเมือกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี เพราะ
 ตั้งแต่เสียกรุงเก่ามาจนรัชกาลที่ ๒ ระยะเวลาเพียงราว ๕๐ ปี บ้านเมือง
 เห็นจะยังไม่บริบูรณ์ครึกครื้นยิ่งกว่าครั้งกรุงเก่า

ถึงรัชกาลที่ ๓ ในเรื่องพงศาวดารปรากฏว่าจักรการภาษีอากรหลาย
 อย่าง คือตั้งอากรหอยเป็นต้น ส่วนบ่อนเบี้ยแม้ไม่ปรากฏรายการที่
 จักกัก มีเค้าเงื่อนเป็นข้อสำคัญอยู่ที่จำนวนเงินอากรบ่อนเบี้ยได้ถึงยี่ละ
 ๕๐๐,๐๐๐ บาท เห็นได้ว่าจะได้จักรการแก้ไขอากรบ่อนเบี้ยด้วย การที่จัก
 เมื่อรัชกาลที่ ๓ นั้นเข้าใจว่าเลิกบ่อนหลวงเป็นบ่อนผูกขาดทั้งหมดอย่าง ๓
 ยอมให้เล่นไปในบ่อนเบี้ยอย่าง ๓ ยอมให้นายอากรเป็นเจ้าของแต่ผู้เดียว
 ทั้งให้เก็บหัวเบี้ยตามเดิมด้วยอย่าง ๓ แต่บ่อนเบี้ยยังคงมีทั้งบ่อนเงิน
 แลบ่อนไทยเป็น ๒ อย่างแล้วแต่ใครจะผูกอย่างไหน ฤจะผูกรวมทั้ง ๒
 อย่างก็ได้^๒

ถึงรัชกาลที่ ๕ มีความจำเป็นที่จะตั้งภาษีอากรเพิ่มเติมเกิดขึ้น ด้วย
 ตั้งแต่ทำหนังสือสัญญาเบ็ดการค้าขายกับฝรั่งต่างประเทศ ต้องเลิก
 ประเพณีหวงห้ามสินค้าที่สำคัญไว้สำหรับรัฐบาลค้าขายเองอย่างเมื่อครั้ง
 กรุงเก่า เป็นเหตุให้ผลประโยชน์แผ่นดินที่เคยได้จากรัฐบาลทำการค้า
 ขายเองตกขาดไป ครั้นนี้ต้องตั้งภาษีอากรขึ้นใหม่หลายอย่างสำหรับ
 เป็นผลประโยชน์ทดแทนสำหรับใช้ราชการแผ่นดิน ครั้นนี้ตั้งอากรการ
 พนันเพิ่มเข้าในอากรบ่อนเบี้ยอีกอย่าง ๓ บัญญัติว่าถ้าใครจะเล่นพนันเอา
 ทรัพย์สินกันในการเล่นเหล่านี้คือ ไพ่จีน ๓ ไพ่ไทย ๓ ไพ่แปดเก้า ๓
 ไพ่ข้างงา ๓ ต่อแต้ม ๓ พุงเรือ ๓ หมากกรอก ๓ สะแก ๓ สะกา ๓ กวด ๓
 ฝรั่งคน ๓ ฝรั่งระแทะ ๓ ฝรั่งมาดาฝรั่งควาย ๓ แข่งเรือ ๓ ฆนไก่ ๓

๑ จำนวนเงินนี้มีปรากฏอยู่ในบัญชีเงินภาษีอากรพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาจักรีบรมราชูปถัมภ์ (ภู) งบดวอา มี
 ตำแหน่งอยู่ในหอพระสมุด ฯ

๒ ประเพณีผูกบ่อนเบี้ยอย่างกล่าวนี้อังมีมาจนปีระกา พ.ศ. ๒๔๒๘ ในรัชกาลที่ ๕

ชนนท ๑ กักปลา ๑ ต้องเสียภาษีแก่นายอากรบ่อนเบี้ยในแขวงที่จะ
เล่นนั้นก่อนจึงจะเล่นได้ เงินอากรการพนันขวกชั้นในอากรบ่อนเบี้ย
เพราะฉะนั้นเมื่อในรัชกาลที่ ๕ เงินอากรบ่อนเบี้ยจึงเพิ่มขึ้นเป็นปี ๑ รว
๕๐๐,๐๐๐ บาท

ถึงรัชกาลที่ ๕ ในชั้นแรกการอากรบ่อนเบี้ยคงเป็นมาตามอย่างครั้ง
รัชกาลที่ ๕ ไม่ปรากฏว่าได้จัดการเปลี่ยนแปลงอย่างไร มีผู้นำการ
เล่นของเงินอีกอย่าง ๑ เรียกว่าจ๊วยก็เข้ามาเล่นในประเทศนี้ มีผู้จะขอ
ผูกเข้าในบ่อนเบี้ย หาไปรศพระราชทานพระบรมราชานุญาตไม่ การ
เล่นพนันในบ่อนเบี้ยคงเล่นแต่ถั่วก็ไป ๒ อย่างเท่านั้น ถ้าคักก็ไปงา
เห็นจะเป็นของจิกจากมาเสียแต่ในรัชกาลที่ ๑ ยังคงอยู่แต่ชื่อในตราตั้งนาย
อากรแต่หาได้เล่นกันภายในบ่อนไม่ การเลิกบ่อนเบี้ยตั้งต้นแต่รัชชว
พ.ศ. ๒๔๓๓ เป็นต้นมา แต่วิธีที่เลิกบ่อนเบี้ยครั้งรัชกาลที่ ๕ รัฐบาล
ได้จัดอย่างไรจะขอรวอไว้กล่าวข้างหน้า ก่อนจะอธิบายด้วยวิธีอากรบ่อน
เบี้ยเสียก่อน.

ว่าด้วยลักษณะอากรบ่อนเบี้ย

อากรบ่อนเบี้ยมีมาช้านาน ลักษณะการขึ้นเดิมจะเป็นอย่างไร
ทราบได้บ้างทราบไม่ได้บ้าง ความที่จะกล่าวในตอนนี้ จะพิจารณาว่าคาม
ที่เป็นอยู่ในรัชกาลที่ ๕ เมื่อก่อนจะเริ่มเลิกบ่อนเบี้ย

• ความบาญชีของสังหารบาลแก้ว มีในหนังสือเชอณณเบาริง.

ที่เรียกว่าเล่นเขี่ยนั้น เฉพาะการเล่น ๓ อย่าง คือ ถ้วยอย่าง ๓
ไปกำอย่าง ๓ ไปปั่นอย่าง ๓ อากรบ่อนเขี่ยคือห้ามมิให้ผู้ใดเล่นเขี่ย
โดยนายอากรมิได้อนุญาต ฎาฎ่าจะว่าอีกอย่าง ๓ ว่าห้ามมิให้ผู้อื่น
เป็นเจ้ามือเล่นเขี่ยนอกจากนายอากร ว่าเขี่ยก็ใครเหมือนกัน เพราะ
การเล่นเขี่ยจำต้องมีเจ้ามือจึงเล่นได้ เมื่อเป็นเจ้ามือได้แต่นายอากร
ใครมิได้อนุญาตของนายอากรก็เล่นเขี่ยไม่ได้ด้วยเอง

ลักษณะที่จะตั้งนายอากรบ่อนเขี่ยนั้น รัฐบาลกำหนดท้องที่เป็น
“แขวง” สำหรับทำอากร ถ้าหัวเมืองก็กำหนดหัวเมือง ๓ เป็นแขวง ๓
แต่ในกรุง ฯ เป็นที่มีผู้คนมาก จึงกำหนดท้องที่เป็นหลายแขวง แต่
มีเขตเป็นกำหนด และมีชื่อเรียกโดยเฉพาะทุกแขวง ทั้งเรียกแขวง
ท่าช้าง และแขวงคลังชั้นเป็นต้น เมื่อก่อนจะสมัย ถ้าผู้ใดอยากจะเป็น
นายอากรบ่อนเขี่ยแขวงไหนในยุ่น่า ก็ทำเรื่องราวยื่นต่อเจ้าพนักงาน
พระคลังมหาสมบัติ ว่าขอผูกอากรบ่อนเขี่ยแขวงนั้น และขอมส่ง
เงินหลวงบ่ละเท่านั้น ถ้าไม่มีผู้อื่นขอในแขวงเดียวกัน แลเจ้าพนักงาน
เห็นว่าจำนวนเงินหลวงที่ผู้นั้นรับจะส่งสมควรแล้ว ก็เป็นอันยุติว่าผู้นั้น
จะได้ ถ้าหากว่าในแขวงเดียวกันมีผู้ขอเป็นนายอากรหลายคนด้วยกัน
ก็ต้องให้ประมูลกัน ใครรับส่งเงินหลวงมากกว่าผู้อื่นก็เป็นยุติให้คนนั้น
เมื่อยุติว่าผู้ใดจะได้ทำอากร ผู้นั้นจะต้องหาผู้อื่นซึ่งเจ้าพนักงานไว้ใจ
มารับเป็นประกันคน ๓ เป็นผู้รับเวรอน (คือเป็นประกันของประกัน) อีกคน ๓

• บ่อนเขี่ยแต่โบราณเล่นถ้วยอย่าง • กำตัดอย่าง • โพงอย่าง • มาเล็ก
ถ้าตัดแลโพงา เปลี่ยนเป็นไปกำกับไปปั่นในชั้นหลัง.

แล้วต้องส่งเงินหลวงล่วงหน้าเท่าจำนวนเงินงวด ๓ เดือน เป็นเงินประกัน ๒ เดือน เป็นเงินงวดสำหรับเดือนต้นเดือน ๓ จึงจะได้รับตราตั้งเป็น นายอากรตลอดเวลา ๓ ปีตั้งแต่ขึ้นปีใหม่ไปจนถึงสิ้นปี เมื่อสิ้นปีลง ถ้าไม่มีผู้ใดมาว่าประมูล นายอากรคนเก่าก็ได้ทำต่อไปอีก เว้นแต่ ถ้า นายอากร "ฟ้องขาด" คือไม่รับทำ ฤฯ ขอลดเงินหลวงจึงประกาศ เรียกประมูลใหม่

ผู้ใดได้เป็นนายอากรขออนุญาตแขวงใด จะตั้งขออนุญาตในแขวง ของคนมากน้อยสักกี่ตำบลก็ได้ ถ้าตั้งขออนุญาตแห่งก็ได้เงินน้อย แต่ถ้าตั้งมากเกินไปจำนวนคนแห่งก็เบียดเบียนเสียเปล่า เพราะฉะนั้น นายอากรจะต้องกะประมาณการที่จะตั้งขออนุญาตให้พอเหมาะแก่ผู้คนในแขวงนั้นจะ ไปแห่งใดสักพวกทั่วกัน จึงมักตั้งขออนุญาตหลายสารอันเป็นที่ประชุมชน ในแขวงนั้น ถ้าริมแม่น้ำก็มักใช้แพเป็นขออนุญาต ถ้าตั้งห่างแม่น้ำขึ้นไป ก็ปลูกเป็นโรง การปลูกสร้างขออนุญาตต้องทำด้วยทุนรอนของนายอากรเองทั้งสิ้น แต่ที่จริงนั้นนายอากรหาต้องลงทุนรอนอย่างใดไม่ เพราะขออนุญาตของทั้งประจำที่ประชุมชน ไม่ต้องย้ายตำแหน่งแห่งที่ ไปไหน ใครเป็นเจ้าของที่ขออนุญาตก็จะสร้างขออนุญาตให้นายอากรเช่า ถึงนายอากรคน ๓ ออกแล้ว นายอากรคนใหม่ก็ต้องมาขอเช่าขออนุญาตนั้น เล่นต่อไป และยังมีประเพณีการอีกอย่าง ๓ คือ นายอากรในแขวง ๓ ไม่ได้เป็นนายขออนุญาตในแขวงของตนทุกขออนุญาตทั่วไป เมื่อว่าอากรได้ไปแล้ว ขออนุญาตไหนไม่ประสงค์จะทำเองก็ขายช่วงแก่ผู้อื่นต่อไป มีผู้อยู่ประจำ ที่ของที่ขออนุญาตมักเป็นผู้รับช่วง โดยมาก บางคนเป็นนายขออนุญาต

หลอสมุคกลาง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หลาย ๆ ยี่ก็มี ประโยชน์ของนายอากรยังมีอีกอย่าง ๓ คือในท้องที่
แขวงของตน ถ้าเจ้าของบ้านแห่งใดมีการงาน ดังเช่นงานโกนจุก
บุตรหลาน เป็นต้น จะหาไปกำถั่วขึ้นไปให้พวกพ้องเล่นเป็นการครึกครื้น
ที่ข้านั้นก็ได้ แม้ที่สุดถึงไม่มีใครหา ถ้าในท้องที่แห่งใดในแขวงนั้น
มีการนักชกตฤกษ์ดังเช่นงานฉลองวัดฤๅไหว้พระ ซึ่งคนประชุมกันมาก
นายอากรก็มักให้เอาถั่วไปไปตั้งในบริเวณงานให้คนเล่นได้ด้วย

นายอากรย่อมเยี่ยมอำนาจหลายอย่าง คืออำนาจตามยันทา
ศักกาทเป็นชนพัตมนสมบัติ เช่นแต่งตั้งนายว่าความไต่เป็นต้นอย่าง ๓
จับกุมผู้ประพฤติเกะกะในบริเวณยอมอันใส่ข้อไต่ แล้วจึงส่งตัวไปให้เจ้า
พนักงานชำระอย่าง ๓ ตรวจจับผู้ลักเล่นเขี่ยแฉกการพนันในท้องที่ของ
ตน พ้องร้องเรียกเอาเงินสินไหมเขี่ยปรับอย่าง ๓ เหล่านี้เป็นอำนาจ
สำคัญ

ผลประโยชน์ที่นายอากรยอมเขี่ยไต่ นั้น คือ ไต่หัวเขี่ย ๓๐ หีบ ๓
ในจำนวนเงินที่นักเลงเล่นดุกอย่าง ๓ ไต่เงินที่กินจากนักเลงเล่นเขี่ย
อย่าง ๓ ไต่กำไรในการขายช่วงยอมเขี่ยอย่าง ๓ ค่าธรรมเนียมอนุญาต
เล่นการพนันต่าง ๆ อย่าง ๓ ไต่สินไหมจากผู้ล่วงละเมิดอากรยอมเขี่ย
แฉกการพนันอย่าง ๓ ทั้ง ๕ อย่างนี้เป็นผลประโยชน์ที่ไต่ โดยตรง ยี่
มีผลประโยชน์ที่ไต่ ในทางอ้อมอีกอย่าง ๓ เกิดแต่ความลำบากที่ไต่
เงินปลักในยอม เพราะเงินปลักเป็นของเล็กจะหีบจะยกยาก นาย
อากรจึงคิดทำคะแนนสำหรับเล่นเขี่ยที่ยอม เรียกว่า “ยี่สะกา” แต่

เรียกกันโดยย่อว่า “ข” เป็นประเพณีมีมาแต่ครั้งกรุงเก่า แต่ชั้นแรกนั้นหล่อด้วยโลหะบ้าง หล่อด้วยแก้วบ้าง ต่อมาชั้นหลังก็เหมือนจะเป็นแต่คอนปลายรัชกาลที่ ๕ นายอากรก็สั่งให้ทำด้วยดินด้วยสามเคลือบสีส่งมาแต่เมืองจีน ขของนายอากรคน ๓ ก็ทำให้รูปแลดูคล้ายผลิตภัณฑ์ของนายอากรคนอื่น แต่คงเป็นราคาขส่งอย่าง ๓ ขละเพื่องอย่าง ๓ ขละ ๒ ไพอย่าง ๓ เหมือนกันทั้งนั้น เวลาคนเข้าไปเล่นเบี้ย ถ้าแทงถูกนายขนั้นก็ใช้ขด้วย ถ้าคนเล่นจะเอาเงินปลักไปแลกข แลเอาเงินบาทแลกขมาแทงแต่แรกก็ได้ เมื่อคนเล่นจะกลับจากขนั้นก็เอาขส่งนายขนอนเปลี่ยนเอาเงินกลับมายังบ้าน การใช้ขครั้งแรกเป็นแค่คะแนนสำหรับเวลาเล่นเบี้ยคงกล่าวมานี้ แต่ที่หลังมากคนเล่นขที่ร้านแลกเงินทุกวัน ๆ ก็เลยพากันกลับมายังบ้านเรือน โดยเชื่อว่าจะไปแลกเอาเงินเมื่อใดก็ได้ แล้วเลยใช้หนี้สินซื้อหากันด้วย ข โดยความไว้ใจนายอากรขนอนเขี่ย ข จึงกลายเป็นอย่างฉนัศวร เกิดประโยชน์แก่นายอากรขนอนเขี่ย อย่าง ฉนัศวรเป็นประโยชน์ แก่ธนาคารอื่นอีกอย่าง ๓ ว่าที่แท้เป็นประโยชน์แก่นายอากรยิ่ง กว่าฉนัศวรเสียอีก เพราะมีเวลากังเช่นนายอากรจะเปลี่ยนตัวก็ ถ้ามีผู้สั่งขปลอมเข้ามา ก็ ถ้า นายอากรจะเลิกขเค็มเมื่อใด เพียงเอามาล็อตที่นายขนอนประกาศบอกว่าจะเลิกขอย่างนั้น แลให้เวลาสักสิบสี่สิบห้าวันแล้ว ฟันไปใครจะเอาขไปขอแลกเงินก็ไม่รับ นายอากรจึงได้กำไรในการใช้ขมากด้วยเหตุนี้ใครเป็นนายอากรขนอนเขี่ยก็คิดทำขชนิดใหม่เรื่อยมา มีผู้ที่

ไต่ของรวบรวมยต่าง ๆ ว่ามี บั๊กว่า ๕,๐๐๐ อย่าง   จนประกาศห้ามเมื่อ
ในรัชกาลที่ ๕ จึงไต่เลิกข้แต่่นั้นมา

ส่วนความรัยฝึคชอบของนายอากรข่อนเขยนั้น   นอกจากท้คอง
รัยฝึคชอบทำกรอากรให้เรยบร้อบโคยสุวิค   ยังคองถือน้ำพระพิพัฒน์
สัตยาประจำบ้ทุกคราว   แลคองรัยฝึคชอบแทนผู้ที่เข้าหุ้นส่วนค้วย   เพราะ
ถ้าหากว่าเงินหลวงท้คค่าง   พระคลังมหาสมบัติเร้งเอาแต่แก่ขุนพิคมนตรี
คนเคียว   ถ้าไม่ส่งเงินไต่ตามงวค   เจ้าพนักงานเขาอากรออกเลหลัง
ถ้าเงินหลวงชาคเท่าใด   ก็เอาแก่ขุนพิคมนตรี   ถ้าขุนพิคมนตรีส่งเงินที่ชาค
นั้นไม่ไต่   ก็คองคิควเร้งจำไปกว่าจะส่งเงินครบฤไปรคปล้อยโคยพระมหา
กรุณา   เพราะแต่ก่อนยังไม่ม้กฎหมายยอมให้ล้มละลาย   ส่วนผู้ที่
เป็นประกันนั้นคองใช้เงินแทนขุนพิคมนตรีในเวลาเงินหลวงชาคค้วยประการ
ทั้งปวง   แลเป็นผู้ทำอากรในเวลาเมื่อขุนพิคมนตรีล้มคายค้วยอีกอย่าง ๓
ส่วนผู้รัยเรองก็เช่นนั้น   แต่เช่นสำหรับค้วยผู้เป็นประกัน   ว่าโคยลักยณ
การอากรข่อนเขยมเนอความค้งแสดงมาน

ลักษณะการในโรงบ่อนเบี้ย

ใครเป็นขุนพิคมนตรี   ถ้ามีทุนรอนของค้วยพอเพียงแล้ว   ก็ไม่ต้อง
หาหุ้นส่วนมาเข้ากัน   ถ้าทุนน้อยไม่พอแก่การที่จะทำอากรให้ค้ลคไป
ไต่   ก็คองหาผู้อื่นมาเข้าหุ้นส่วนตามแต่จะหาไต่มากแลน้อยไม่กำหนด
แล้วเชิญไปประชุมในที่อันควรแห่ง ๓   ว่ากล่าวคคกลางจะเข้าหุ้นกันคนละ

• เรื่องลักษณะการในโรงบ่อนเบี้ยที่พิมพ์คอนนี้   ค้คมาจากหนังสือจรฎยาพิเศษ เล่ม
ร.ศ. ๑๐๘   จะเป็นผู้ใดค้งหาทราบไม่   ไต่แก่   ไต่บั้งเล็ดน้อย

เท่าใด ก็ทำเป็นหนังสือสำคัญสัญญาให้ไว้แก่กันคนละฉบับ ที่เชือด
กันไม่ทำหนังสือสัญญาก็มี แต่ต้องมีบาญชีกลางไว้ ๒ ฉบับเป็นหลัก
ฐานของการที่ประชุมนั้น ใจความก็แสดงว่า "มีคนที่นั่นคนออกเงิน
ลงทุนในครั้งแรกคนละเท่านี้ ๆ" ลงท้ายก็ขยายความกล่าวทำให้
หน้อยว่า เมื่อทุนรอนขาดเหลือไม่พอเพียงอย่างใด ก็จะได้ประชุม
กันครั้งหลังต่อไป แล้วประทับตราลงชื่อมอบให้หัวหน้าแห่งที่ประชุม
รักษาไว้ฉบับ ๓ แล้วนำเงินมาลงกันตามสัญญา มอบเงินแลบาญชี
ฉบับ ๓ ให้แก่ผู้ที่จะเป็นขุนพิคมนรักษาไว้นี้แหละเป็นการสำคัญ ที่จำ
เป็นจะต้องจัดในคราวแรกให้เรียบร้อยตามสมควร ส่วนการนอกจาก
นั้นเป็นหน้าที่ในโรงบ่อน ก็มอบให้ขุนพิคมนจัดการต่อไป

การตั้งบ่อนในขั้นต้น ขุนพิคมนจะต้องเลือกหาเงินที่มีความรู้ชำนาญ
ในหน้าที่การที่จะจัดให้ครบเต็มตามกำหนด คือ

ข้อ ๓ จะต้องมีเสมียนเอกไว้สำหรับโรงคน ๓ เสมียนเอกนั้นต้องมี
ความรู้ชำนาญวิธีทำบาญชีสำหรับการบ่อนเข็ยเป็นทุกอย่าง เมื่อเวลา
ถั่วไปเข็ยการเล่นแล้ว จะให้ทำบาญชีรับเงินที่ได้มาจ่ายเงินที่เสีย
ไปลงในบาญชีบานใหญ่ฉบับ ๓ แลทำเป็นบาญชีรายเล็ยอีกหลาย
ฉบับ จ่ายไปแก่เงินทำไปครบทุกเล็ยเพื่อเมื่อเวลาไปกินญาตายคือได้
ญาเล็ยลงที่เล็ยไหน ก็จะได้ตกลงเป็นรายเล็ยคมีแจ้งทุกเล็ยไป แล
มีบาญชีการจรรออีกฉบับ ๓ สำหรับจดหมายเหตุว่า ใต้รับเงินญา

จ่ายเงินนอกจากธรรมดา ตามเหตุการณ์อันใดที่เกิเกิดขึ้นก็ตกลงในเล่ม
หนังสือ และขานูชีกกลางที่ชนพมน์รักษาไว้ นั้น ก็ต้องคักสำเนาขอบให้
เสมียนรักษาไว้ด้วย เมื่อสิ้นเดือนลงๆถึงคราวส่งขานูชีกะได้รวมขานูชีกะ
ส่งแก่ชนพมน์ทุกคราวไป เสมียนมีความรู้ทำได้เพียงเท่านั้นจึงจะเป็น
อันใช้ได้

ข้อ ๒ ต้องหากคนลงเค้า คือคนสำหรับเก็บเงินจ่ายเงินคน ๓
ต้องเป็นคนฉลาดไหวพริบดี เพราะมีหน้าที่อย่างอื่นอีกเช่น เหตุการณ์อันใด
เกิดขึ้นที่เสียไหน เป็นต้นว่า เสด็จวิภาตถัมเด็จพระกนัด้วยชั้นเชิงฤาเทศ
ใด ๆ ต้องเป็นผู้สามารถที่จะวินิจฉัยว่ากล่าวไกล่เกลี่ยให้เหตุการณ์นั้นเรียบร้อย
เรียบร้อยออกไปได้ ไม่ต้องให้ร้อนใจถึงชนพมน์ ว่าที่แท้ก็เป็นผู้ค
แลการแทนชนพมน์ได้ตลอดทุกหน้าที่ การนอกจากนั้นก็คือเงินเป็นด้วย

ข้อ ๓ ต้องหากคนกำถั่วใหญ่คน ๓ คนตามแต่จะหาได้ มีความ
รู้สามัญก็คือแจ่มเขยเป็น ไม่หนักไม่เบา คือไม่ซาค ๆ เกิน ๆ ได้แล้วก็
เป็นอันใช้ได้ แต่ถ้าหาได้ที่มีความรู้วิเศษแปลกจากสามัญก็กำเขย
ชนมื่อรู้ว่าระออกนั้นออกนั้นได้ ๆ่ายังได้ที่สามารุจะรู้ว่ากอบเขยออก
ไปทันจะออกประคณันประคณันได้ แล้วมีขยายถ่ายเทแก่ ไซให้ออก
โน้นออกนี้ หลกเลียงไปจากเค้าเงินอนอัย ให้ กิน ใจคนแทงได้ ก็ยัง
คินัก แต่คนมีความรู้อย่างนั้นยากที่จะหาได้ ถ้าชนพมน์ได้ ไว้สำหรับ
บ่อนสักคน ๓ แล้วก็หวังใจได้ว่าในชั้นการเล่นถั่วใหญ่คงไม่ล้มเสีย

ข้อ ๔ ต้องหาหัวเขยถั่วใหญ่คน ๓ ซึ่งมีความรู้เงิน เป็นต้นรู้ว่า
เงินก็เงินแดงก็รวกเร็ว แต่มีความแม่นยำจำคนเล่นนี้ได้ถ้วนหน้า คือ ใน

เวลาที่มานั่งในเสื่อรู้ว่าคนนั้นคนนั้นถูกแล้วก็ครั้ง ควรเก็บหัวเขี้ยวไต่ๆ
ยัง แลจะไ้เงินเก็บเงินเมื่อเวลาถั่วออกแล้วก็คล้องแคล้ว ไม่ชักขวาง
ทันการทันเวลา เมื่อกล่าวโดยย่อก็คือเป็นคนฉลาดประเปรียวคล้อง
แคล้วไม่เสียวรคเสียวเปรี้ยวแก่คนแทง จึงจะเอามาเป็นหัวเขี้ยวไต่

ข้อ ๕ ต้องหาคนทำไปขึ้นกับหัวเขี้ยวเสื่อ ๓ รวม ๒ คน ทำไปกำ
เสื่อ ๓ ก็รวม ๒ คนเหมือนกัน เมื่อจะตรีไปขึ้นแลไปกำมากน้อยก็เสื่อ
ก็ต้องหาคนให้เต็มตามประสงค์ คนเหล่านี้จะต้องมีความรู้แลกิริยา
อาการให้คล้ายคลึงกับถั่วใหญ่ คนที่หามาเหล่านี้จะต้องเข้าใจว่าเป็นคน
สำคัญที่ขุนพิคมน์ยอมเห็นคุณวุฒิแล้ว แลประกอบด้วยความซื่อตรง
แลหลักฐานหลายอย่าง ว่าให้เห็นกันง่าย ๆ ก็คือเหมือนใครจะเข้ามาทำ
การกับขุนพิคมน์ ต้องมีประกันแลรยเรือนพร้อมกันจนเป็นที่เชื่อใจของ
ขุนพิคมน์ได้แลแล้ว นั้นแลจึงจะไ้เข้ามาทำการด้วยกันได้ เพราะไหน
จะต้องให้เงินแก่อนตามคุณวุฒิก็ชั้น ๓ แลแล้ว ถ้าไม่ซื่อตรงต่อขุนพิคมน์ก็
ยังจะต้องเสียบขเสียบยบเข้าไปอีกชั้น ๓ เล่า เพราะฉะนั้นการในชั้นต้น
ขุนพิคมน์จะต้องรักให้เรียบร้อย แลคนใช้ ในโรงบ่อนนอกจากนี้ก็ต้อง
มีอีกหลายคน แต่ไม่จำเป็นจะต้องจารไนให้ทั่วไป เพราะการนอกจากที่
กล่าวมาเป็นแต่การเล็กน้อย ซากข้างเหลืออย่างก็ไม่ชักขวางอะไรนัก

เมื่อขุนพิคมน์ มีคนทำการเต็มตามนำทแลแล้ว ก็ลงมือเข้คการเล่น
ถั่วไปต่อไป การเล่นที่เล่นในบ่อนมี ๓ อย่างด้วยกัน คือ ถั่วใหญ่อย่าง ๑
ไปขึ้นอย่าง ๑ ไปกำอย่าง ๑ ถั่วใหญ่นัยว่าเป็นประธานของบ่อนเขี้ยว

เพราะเป็นการที่คนเล่นได้พร้อมกันมาก แลเงินที่ได้เสียกันมากกว่า
 อย่างอื่น บ่อน ๑ มักจะมีถ้วยใหญ่แถมวงเคียว อยู่เสียผืนใหญ่สำหรับ
 เล่นไว้กลางบ่อน มีชนพุ่มข้างคนใกล้จะตั้งถ้วยใหญ่เป็น ๒ วง ทวง
 จะให้คนเล่นได้มากขึ้น แต่ครั้งเล่นไปเห็นเสียเปรียบคนแทง เพราะ
 คนแทงเลือกดูเห็นวงไหนเป็นเวลาถ้วยตาย เจ้ามือเสียก็รวมกันเล่นแต่
 วงนั้น ไม่ไปเล่นวงที่ถ่วงกัน ด้วยเหตุนี้ชนพุ่มจึงมักเล่นถ้วยใหญ่
 แต่บ่อนละวงเคียว ไปขึ้นนั้นกระบวนเล่นสนุกพลิกแพลง มักชอบ
 เล่นแต่หนักเลงผู้ชาย แลวง ๑ คนเล่นไม่ไ้มากเหมือนถ้วยใหญ่
 บ่อน ๑ จึงมีเล่นหลายวง แล้วแต่มีนักเลงมาเล่นพอจะตั้งวงไ้ นายบ่อน
 ก็เอาเสียไปให้เล่นกันวง ๑ ส่วนไปกำนั้นเป็นทำนองพันทางในระหว่าง
 ถ่วงไปขึ้น คือกำด้วยเบี้ยเหมือนถ้วยถ่วง แต่วิธีแทงเป็นอย่างไป
 เป็นของคนที่มีทุนน้อยชอบเล่น เพราะถ่วงไปขึ้นนายบ่อนยอมให้เล่น
 เพียงสลึง ๑ เป็นอย่างต่ำ แต่ไปกำนั้นจะเล่นเพียงเพียง ๒ ไพ่ก็เล่น
 ไ้ จึงมักตั้งวงคอนชอบบ่อนแล้วแต่มีใครจะเล่นนายบ่อนก็ทำให้แทง

วิธีเล่นถ้วยไปมีแต่มีสำหรับแทงแค่ ๔ ประตูเท่านั้น คือแถมหน่วย
 (คือ ๑) แต้ม ๒ แต้ม ๓ แต้มครบ (คือ ๔) ที่สำหรับแทงนั้นเอา
 เสียอยู่ แล้วหมายเส้นเป็นแกงแนงอย่างนี้ x ช่องล่างตรงที่เจ้ามือหนึ่ง
 หมายว่าประตูครบ ช่องข้างซ้ายเจ้ามือหมายว่าประตูหน่วย ช่องบน
 ตรงข้ามกับเจ้ามือหมายว่าประตู ๒ ช่องข้างขวาเจ้ามือหมายว่าประตู ๓

๑. ไปดำเห็นจะเล่นแทนถ้าตัดที่เลขเล่นอันแต่โบราณ

เข้าใจกันชมทราชม่าไม่ต้องเขียนแต่มีออกไว้ที่เสื่อ ลักยณเล่นถ้วนัน
 เจ้ามือเอาเขยวาว ๓๐๐ จน ๒๐๐ เขยมากองไว้ข้างน่า คนเล่นประมาณ
 ว่าระออกประตูไหน ก็วางเงินแทงประตุนั้น ตามวิธีแทงที่ระกล่าว
 ท่อไปข้างน่า เมื่อแทงแล้วเจ้ามือก็นับเขยที่กองไว้แรงออกทีละ ๔ เขย ๆ
 แล้วขุดไปจนเหลือเขยเด่นที่สุด ถ้าเขยเป็น ๓ ๗ ๒ ๗ ๓ ๗ ๔ แค่ม
 ไหนก็ถือตัวออกแค่มนั้น ไปกำกับแจ๊ะเขยทำนองเดียวกัน ผิดก็ขุด
 แค่มอื่นเขยนั้นอีกว่า แลขุดน้อยให้คนแทงเห็นกองเขยแนวหนึ่ง พอขุด
 ให้คากแค่มแล้ว เขาด้วยครอบกองเขยเสียมให้เห็น จนกระทั่งแทง
 เสียมแล้วจึงเขยด้วยออกนัยเขย ส่วนไปขุดนั้น มีโยทองเหลือ
 รูป ๔ เหลี่ยม มีฝาครอบตัวมีกเหมือนกั๊กกล่อง ที่ตัวโยมีช่อง ๔
 เหลี่ยมพอใส่ลิ้นไปลงโยเต็มพอๆ โยให้ลิ้นไปพลิกไปทางไหนได้
 ลิ้นไปนั้นรูปร่างเหมือนลูกบาศระสักฝั่ง ๖ ด้าน แลทาสีขาวซีก ๓ แดง
 ซีก ๓ เหมือนกันทั้ง ๖ ด้าน วิธีเล่นเจ้ามือเอาลิ้นลงโยไม่ให้คน
 แทงเห็น แล้วขุดฝาโยออกมาตั้งให้คนแทง ขอมให้คนแทงขุดไป
 ไปตามชอบใจ จนตกลงว่าจะตั้งคัลยไปให้คานไหนตรงกับแค่มไหน
 แล้วจึงเขย ถ้าลิ้นไปซีกขาวตรงกับช่องแค่มไหน ก็นับว่าไปออก
 แค่มนั้น วิธีเล่นถั่วโยเป็นดังกล่าวมานี้

ส่วนวิธีแทงถั่วโยมี ๕ อย่างด้วยกัน เรียกว่าแทงอับอย่าง ๓ แดง
 เหลี่ยมอย่าง ๓ แดงเหม็งอย่าง ๓ แดงซั่วอย่าง ๓ แดงกั๊กอย่าง ๓
 แดงอื่นนั้น แดงประตูเขยว ถ้าถูกเจ้ามือใช้ ๓ ท่อ ถ้าออก
 แค่มอื่นเป็นกัน

แทงเลี่ยมมัน แทงประตู ๓ ตึกเลี่ยมประตู ๓ เช่นแทงเลี่ยม ๒
ตึก ๓ ถ้าออก ๖ เจ้ามือใช้ ๒ ต่อ ถ้าออก ๓ เป็นเจ้า (คือเสมอ
ตัว) ถ้าออกหน่วย ออกครบจึงกิน จะแทงแต้มไหนตึกแต้มไหนแล้ว
แต่จะเลือกตามชอบใจ

แทงเหม็งมัน แทงประตู ๓ ตึกเลี่ยม ๒ ประตู ถ้าถูกเจ้ามือใช้แต่
ต่อเคี้ยว ถ้าออกแต้ม ๒ ข้างเป็นเจ้า เจ้ามือกินแต่ออกแต้มตรงกันข้าม
กับที่แทงประตูเคี้ยว เช่นเหม็ง ๒ ถ้าออก ๒ เป็นถูก ออกหน่วยออกสาม
เป็นเจ้า เจ้ามือกินแต่ออกครบประตูเคี้ยว

แทงช้วนมัน แทงประตู ๓ ตึกเลี่ยม ๒ ประตูอย่างเหม็ง ผิดกันแต่ผู้
แทง เลือกประตูให้กิน เช่นแทงช้วน ๒ ตึก ๓ ถ้าออก ๒ ถูก เจ้ามือ
ใช้ต่อเคี้ยว ถ้าออก ๓ ออกครบเจ้า กินแต่ออกหน่วยที่ตรงข้ามกับ
แต้มตึกประตูเคี้ยว

แทงก้นมัน แทง ๒ ประตู ถ้าถูกประตูไหนก็ใช้ต่อเคี้ยว
เหมือนกัน ถ้าออก ๒ ประตูที่ไม่ได้แทงเป็นกิน

แต่เกมวิ้อเล่นด้วยอมให้แทงแต่เหม็งกับกัก มาชั้นหลังให้แทง
ทั้ง ๕ อย่างเหมือนกันไป เพราะคนนั้นวิ้อแทงถ่วงไป จึงไม่ผัดกัน

เมื่อผู้แทงถูก เจ้ามือจะใช้ทรัพย์ให้ ชักหัวเขี่ยจากเงินที่ได้เรียก
ว่าตัง เป็นส่วนลกร้อยละ ๑๐ ตามประเพณีที่เก็บบากแต่โยราธมา ข้อ
นี้กล่าวกันว่า คนที่ไปเล่นถ่วงไปนั้น โดยจะแทงถูกที่กินที่เสมอไปก็
หมกพก หมกที่ถูกซุนพคมนั่งนั้นเอง

แต่ฝ่ายชนพัฒน์นั้น ที่จริงก็มีความยากอยู่ในน้ำที่ และมีทาง
 เสียที่จะต้องระวังอยู่มากหลายอย่าง เบื้องต้นแต่จะต้องศึกษาค้นให้ค้น
 ชอบมาเล่นเขี่ยที่บ่อนของคนให้มาก ถ้าคนพากันเขี่ยไม่มาเล่นชนพัฒน์
 ก็ต้องฉิบหาย เพราะฉะนั้นจึงต้องศึกษาค้นให้คนมาที่บ่อน เช่นศึกษาค้น
 ยี่สารร้านรวงให้ครึกครื้น แลหาเครื่องมโหรีศพ มังวแลตครเป็นต้น
 มาเล่นให้คนดูที่บ่อน ประสงค์จะให้คนไปดูแล้วเลยเข้าไปเล่นเขี่ย
 แรกก่อนมาพวกเจ้าของตครหากินได้ด้วยรีบเล่นตามบ่อนโดยมาก เรียก
 ว่าเล่นงานเหมา เพราะเขาหาไปเล่นเหมมาค่าจ้างกันเป็นคราวละ ๗ วัน
 ๑๐ วันเป็นกำหนด ชนพัฒน์ยังจะต้องตรวจตราดูการในบ่อนของตน
 ด้วยค้องหมั่นไปทุกวัน ค้อมีคนดูเก้าที่ไว้ใจได้จริง ๆ จึงเว้นได้บ้าง
 เป็นครั้งเป็นคราว แต่ถึงอย่างไรก็ต้องระวังรักษาอย่าให้ความฉิบหาย
 ในเหตุ ๓ ประการเกิดขึ้นได้ คือ ฉิบหายด้วยธรรมดาเองประการ ๑
 ฉิบหายด้วยแพ้วความรู้ ผู้อื่นประการ ๑ ฉิบหายด้วยพวกของตนเองเป็น
 ใ้เสียประการ ๑ เหตุ ๓ ประการนี้ ถ้าเกิดมีขึ้นแต่อย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว
 ชนพัฒน์จำเป็นจะต้องแก้ไขด้วยขยายอันใดให้สงบเรียบร้อยโดยเร็วจงได้
 ถ้าถึงไว้ช้าก็จะเหมือนแก่งตัวเองให้รับความฉิบหายมากขึ้นทุกที
 อันความฉิบหายที่เกิดขึ้นโดยธรรมดาเองนั้น เช่นถั่วใหญ่ก็
 ไปขึ้นไปกำกัค ขางคราวอาจตายลง คือกำออกไปฤๅครษชออก
 ไปที่ไร เขาก็พากันแทงถูกไม่มีเวลากินได้ ว่าคามที่เขาดีอกัน เขา
 ว่าเป็นเพราะถึงคราวช่วย (คือคราวเสีย) ของชนพัฒน์ เป็นเวลาเซง

(คือรวบ) ของคนแหวง มาประจวบกันเข้าทั้ง ๒ ฝ่าย ตามคราวตาม
สมัยที่อาจจะเป็นไคร่จริงข้างเช่นนั้น ลักยณการแก่ ไซก็ไม่เห็นมีอูขย
อันใด เป็นแต่ชนพัตมน์เห็นว่าเสียลงไปมาก ก็ไปนิมนต์พระมา
สวภมณท์เข็นฉันทเข้า สะเคาะเคาะระที่ฤาไทว้เจ้าเส้นผไปตามที ยักทำ
ไปจนกว่าจะมีเวลารวบขึ้น ก็ได้ชื่อว่าสิ้นเคาะระที่ฤาเจ้าฤาผซึ่งเป็นที่
นัยถือของเขา ท่านช่วยแล้วก็เป็นอย่างนั้น

ความข้อนี้ถ้าตามความเห็นแล้ว ก็เห็นว่าถึง ไทจะไม่ต้อง
แก่ ไซอันใดเลยก็คงกลัวยมีเวลารวบได้ เพราะการเดินพนันย่อมมีเวลา
ไค้แลเวลาเสียเป็นคู่กันเป็นธรรมดาเช่นนั้นทั่วไปทุกอย่าง เพราะฉะนั้น
ถ้าใครเป็นนักเลงเล่นไค้ รวบแล้วไม่เลิกเสียขงเงินเล่นอยู่ร่ำไป ก็คง
เสียลงข้างเหมือนกัน อาไศระยความที่เป็นธรรมดาเท่านั้น ไม่ต้องทำ
อะไรเลยก็คงมีเวลารวบขึ้นเอง ขอแต่ให้คนที่เล่นรวบแล้ววันนั้นกลัวยมา
เล่นร่ำไป ก็คงเสียลงเป็นแต่ไม่ต้องสงไสยเลย

อันนี้ขยหาขยแก้แพ้วความรู้ ผู้อื่นนั้น คือธรรมคานักเลงที่เล่นเสีย
ลงแล้ว ก็ข้อมคึกคักอูขยอย่างใดอย่างหนึ่งไปเล่นแก้ตัวร่ำไป เมื่อมี
ความคึกเห็นช่องเห็นทางที่จะรอกตัวไค้อย่างใดก็ผูกหักไว้ ให้ขานีขานาณู
แล้วจึงไปเล่น ถ้ารวบไค้สมประสงค์ก็เลยถือเอาความรู้อันนั้นเป็นลัทธ
ทางที่จะเล่นต่อไป จะยกเป็นตัวอย่าง คือเช่นนักเลงขางเหล่าเขามัก
ผูกหักวิธีลักเข็คไป ฤาเปลี่ยนไปจนขานีขานาณูคล่องแคล่วทุกท่าแล้ว
เมื่อไปเล่น เขาลักเข็คไปให้เห็นได้ว่าจะออกแต่มีโทษเขาก็รวบทุกครั้ง
กระบวนลักเข็คไปนี้คึกประคิษฐูเป็นท่าทางต่าง ๆ เพื่อปราดนาจะให้พัน

ความไหวพริบของชนพัตน์ ถ้าชนพัตน์รู้เท่าทันถึงเขาทำไหนด เขาก็
 คึกคักเป็นท่าอื่นรำไป จนมีชื่อเสียงต่าง ๆ สำหรับท่านั้น ๆ เรียกว่า
 ท่ามังกรชูแก้วก็มี เสือลากหางก็มี กวางเหลียวหลังก็มี บึงขุดแกน
 ก็มี ท้าวแขนขออแปะก็มี ผ้าตะข่าปลัดคอกก็มี ยกกันคูหื้อเถาก็มี
 เหล่านี้ล้วนท่าทางที่ฝึกหัดไว้ลัดเบ็ดไปทั้งสิ้น

การลัดเบ็ดไปตามท่าทางต่าง ๆ นี้ เมื่อคราวแรก ๆ ชนพัตน์
 ฤาคนทำไปคงไม่รู้เท่าถึงความรู้ของนักเลงเหล่านั้นก่อน เพราะกิริยา
 อากาการที่จะลัดเบ็ดไปโดยท่าทางอย่างใด ก็ไม่สู้ผิดแผกแปลกไปจาก
 กิริยาอากาการของคนที่เล่นตามธรรมดา เพราะฉะนั้นจึงยากที่จะจับ
 ไหวพริบได้ โดยเร็ว ต่อเมื่อไรใครเห็นเสียหนหนึ่งฤาสองหนแล้ว นั้น
 แหละจึงจะรู้สึกได้ว่ากิริยาอากาการอย่างนั้น ๆ เป็นลัทธิสำหรับลัดเบ็ดไป
 ของคนจำพวกนั้น ๆ เมื่อชนพัตน์คนใดถูกเขารู้สึกแล้ว ทางที่จะ
 แก่ไขก็มีแต่พาลรพาลขวางทขคจยเอาตัวไว้ แล้วส่งไปยังเจ้าพนักงาน
 ไม่มีทางอื่นที่จะแก่ไขให้ตกกว่านั้นไปได้ การลัดเบ็ดไปนี้เป็นทาง
 ฌิบหายของชนพัตน์ได้อย่างหนึ่ง แต่เดิยวันไม่ใคร่จะมีใครลัดเบ็ดได้
 เพราะชนพัตน์รู้เท่าเสียแทบทั้งสิ้นแล้ว

อีกอย่าง ๓ เรียกว่าการลัดเปลี่ยนไป คือ เปลี่ยนเล่นไปที่เล่น ถ้า
 เขาเปลี่ยนได้ก็เป็นทางฌิบหายสำคัญของชนพัตน์เหมือนกัน แต่รอดตัว
 ที่เป็นการเปลี่ยนได้โดยยาก เพราะต้องมีพวกของชนพัตน์เฝ้าใจเล่น

ด้วย จึงจะรักเปลี่ยนใจ ถ้างงเปลี่ยนไปก็ข้อนใจ ความฉิบหายของ
 ชนพัฒน์ข้อนนั้นก็เป็นอย่างร้ายแรงยากที่จะแก้ไขได้ เพราะจะจับไหว
 พริบอย่างใดก็ไม่ให้สักท่า ต่อเมื่อโคพิจารณาเหตุที่ไปจึงจะรู้ได้ เพราะ
 อรรคมคาไปที่คนจำพวกนั้นเขามาเปลี่ยน ย่อมมีกลไกทำไว้สำหรับให้
 เจ้าของสังเกตุรู้ได้ว่า ไปจะออกแต่มีไหน เพราะฉะนั้นย่อมมีที่แปลกกับ
 ไปอรรคมคา แต่ความรู้ที่จะลึกซึ้งไปฤลลก็เปลี่ยนไปนี้ เคียวนขุน
 พัฒน์รู้เท่าถึงท่าทางของความรู้ทั้ง ๒ อย่างเสียหมดแล้ว แลบอก
 กิริยาอาการอย่างนั้น ๆ เป็นความรู้ที่เขาจะลึกซึ้งไปให้คนทำไปเข้าใจ
 ทั่วทุกเสื่อ แลเมื่อเวลาเล็กข้อนก็ให้ดูเงาเงาโย่สั้นกุดแจ้วเสื่อใน
 หีบ ถ้าทำอย่างนี้ทุกวันไปก็เป็นพันความฉิบหายที่จะมีมาโดยทางนี้ได้

อันความฉิบหายเพราะพวกชนพัฒน์เป็นไส้ศึกแก่คนแทางนั้น ก็คือ
 เช่นลักเปลี่ยนไปให้คนแทาง ฤทำไปรู้แต่วันคั้นะบอกไปให้แก่คน
 แทาง ฤทำตัวใหญ่เขี่ยขิมมีรูว่าจะออกนั้นออกนั้นบอกไปแยบคายให้
 แก่คนแทาง เล่นได้เงินไปแล้วแย่งขี้แก่นคามมากแลน้อย เหล่านี้ก็เป็น
 ทางความฉิบหายอีกอย่างหนึ่งซึ่งคเหมื่อนจะร้ายแรงกว่าทุกอย่างทุกกล่าว
 มาแล้ว เพราะคนของชนพัฒน์แต่ละคน ๆ ก็เลือกถวนแต่ที่ไวเนอเซอ
 ใจได้แล้วทั้งนี้ เมื่อมาเกิดโกงขึ้นเช่นนั้นก็เป็นอันยากที่ชนพัฒน์จะ
 หยั่งรู้ มักจะถูกกดโกงเสียนานจึงจะทราบความระแคะระคายบ้าง แต่
 จะจับให้มันคงก็ยาก เพราะฉะนั้นความฉิบหายทางนี้ชนพัฒน์จึงต้อง
 ระวังรักษาอยู่เป็นนิตย์ แลมีความกลัวเกรงมากกว่าทางอื่น

ถ้าชุมชน มีความระวังหนทางแห่งความฉิบหายที่จะมาถึง แล
 ยั้งกันไว้ ไปได้แล้ว ถึง โดยระไ้เสียกัน ในกระบวนเล่นมากน้อยเท่าใด
 การเล่นดัว ไปนี้ชุมชนก็คงมีแต่ได้เปรียบคนแคงไม่มีที่จะขาดทุน

ถ้าว่าทางข้างฝ่ายคนเหล่านี้ธรรมคนักเลงเล่นเบี้ยลงได้เล่นแล้ว
 มักหมกมุ่น เมื่อแคงเสียมากก็คิดหาขยายไปเล่นแก้ตัวอีกไม่ใคร่รู้จัก
 เช็ด คิดจะแก้ทางนี้เมื่อไปเล่นเสียก็กลับมาคิดหาขยายที่จะแก้ทางอื่น
 ต่อไป สมกับคำที่เขาพูดกันว่า “ไม่ไ้ ก้วยเล่ห์ สู้ ก้วยกล ไม่ไ้
 ก้วยมนต์ สู้ ก้วยคาถา ” คำพูดอย่างนี้เป็นตรงกันกับนักเลงเล่นดัวไป
 ที่เกี่ยว ที่สุกไปเล่น โดยฝีมือเสียหนักเข้าก็หันเข้าหาผู้วิเศษที่บอกคน
 ว่าสำเร็จในทางสละระตะฤาษชกกระทานไสย ฤาษีน้ำมันทาคาเห็น ไป
 และอะไรต่ออะไรอีกหลายอย่าง ใครไปเล่นตามลทธิของผู้ใคร่ขมา
 ก็ยกย่องสรรเสริญท่านผู้นั้นว่าวิเศษก็ในทางนั้น ๆ ก็คิดพิท ออฉาวไป
 ก็พากันเอามาเล่นต่อ ๆ ไปอีก ถ้าไปเล่นเสียลงสิ้นนัยถือ ก็ศึกษา
 ในทางอื่นต่อไปไม่มีที่สุกลงไ้ ถ้าจะมีความคิดเห็นเสียสัณนิคเคียวว่า
 “ทางวิเศษอันไ้จริงแล้ว ชุมชนจะกล้ายอมเสียเงินอากร รัย
 ทั้งโรงบ่อนเล่นมาไ้จนทุกวันนี้แลฤา อีกประการ ๓ คนที่ไ้ชื่อวิเศษ
 ไปเล่นนั้นมิ ไ้ใครที่ร่ำรวยถึงตั้งควไ้ข่างหรือไม้” ถ้าคิดไ้คกงนักจะมี
 สติหาพากันฉิบหายก้วยการเล่นดัวไปไม้.

เรื่องเล็บบ่อนเบี้ย

ในรัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง
 จัดแก้ไขวิธีการปกครองพระราชอาณาจักร เริ่มด้วยโปรดให้จัดการ
 พระคลังก่อนอย่างอื่น พระราชประสงค์ซึ่งจะเล็บบ่อนเบี้ยมีมาแต่แรก
 จัดการพระคลัง แต่หากซัดซังอยู่ด้วยเหตุ ๒ ประการ คือประการ
 ที่ ๑ เงินภาษีอากรผลประโยชน์แผ่นดินยังคงตกเรียเสียหายอยู่มาก เงิน
 หลวงที่ส่งมาถึงพระคลังมหาสมบัติไม่พอจ่ายใช้ในราชการ จึงโปรด
 ให้ตั้งหอรัษฎากรพิพัฒน์เมื่อขลุยม พ.ศ. ๒๔๓๗ รวบรวมการภาษีอากร
 ซึ่งแยกย้ายอยู่หลายกระทรวงต่างกันมาไว้ในกระทรวงพระคลัง เพื่อ
 จะจัดการเก็บผลประโยชน์แผ่นดินให้ไต่มากขึ้น ถ้าจะเลิกฤจะลด
 บ่อนเบี้ยในเวลาเงินผลประโยชน์แผ่นดินยังได้น้อย ก็จะกลับขาดผล
 ประโยชน์แผ่นดิน เป็นปรโยชน์แก่การที่จัดอยู่ในเวลานั้น จึงต้องรอ
 ไว้ก่อน ประการที่ ๒ ในเวลาต่อมา เมื่อการหอรัษฎากรพิพัฒน์
 ค่อยเป็นระเบียบเรียบร้อย เงินภาษีอากรก็ทวีขึ้น แต่การที่จะเลิก
 บ่อนเบี้ยก็กลับยากขึ้น ด้วยเงินราชการบ่อนเบี้ยยังทวีขึ้น กลายเป็น
 ราชการประเภทที่เงินมากอย่าง ๑ เจ้าพนักงานในกระทรวงพระคลังไม่
 กล้ารับผิดชอบคิดลดเล็บบ่อนเบี้ย ด้วยเกรงเงินพระคลังจะไม่พอใช้
 จ่ายราชการแผ่นดิน เพราะเมื่อจัดการบ้านเมืองมาโดยลำดับ ถึงได้
 เงินผลประโยชน์แผ่นดินมากขึ้น รายจ่ายใช้ราชการต่าง ๆ ก็มากขึ้น
 เหมือนกัน ด้วยเหตุนี้การที่จะเล็บบ่อนเบี้ยจึงต้องรอมาอีกตอน ๓ จน

ถึงขุญ พ.ศ. ๒๔๓๐ ในเวลานั้นสมเด็จพระเจ้าอนงยาเออ เจ้าฟ้ากรม
พระจักรพรรดิพงษ์ เสด็จดำรงตำแหน่งอธิบดี^๑ กระทรวงพระคลัง
พระเจ้าอนงยาเออ กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์ เป็นรองอธิบดี กราบบ
ยังคมทูลรับที่จะศึกษาอันลดย่อนเขี่ยลงตามพระราชประสงค์ มีให้ชักชวน
แก่ประ โยชน์ของราชการบ้านเมือง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้
ประกาศเมื่อวันอังคาร เดือนธันวาคม ๑๓ ค่ำ ขุญ จุฬศักราช ๒๔๔๘
พ.ศ. ๒๔๓๐ กำหนดการลดย่อนเขี่ยในขุญ พ.ศ. ๒๔๓๓

ประกาศหอรัษฎากรพิพัฒน์

สมเด็จพระเจ้าอนงยาเออ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี กรมพระจักรพรรดิ
พงษ์ อธิบดีที่ ๑ ในกรมพระคลังมหาสมบัติ รัษฎากรพิพัฒน์
เกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งว่า การเล่นพนันต่าง ๆ ซึ่ง
ชาวสยามเคยเล่นเป็นการสนุก แลแข่งขันพนันกันด้วยทรัพย์สมบัติ
พิศุคเงินทองต่าง ๆ นั้น ที่เป็นการพนันของชาวสยามแต่ก็มีแต่
วิ่งม้า วิ่งวัว ชนบก ชนไก่ ชนปลา แลไพ่ต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นต้น
การเล่นไปดั่งนั้นเป็นวิชาพนันของจีน พวกจีนพากันเข้ามาพึ่งพระบรม
เคชาณาภาพอาไศรยท่ามาหากินอยู่ในกรุงสยาม ได้ความผาสุกหากิน
อยู่คามภูมิลำเนาแล้ว พากันก่อการเล่นไปดั่งซึ่งเป็นวิชาพนันของตน
ขึ้น ชักชวนคนไทยให้หลงเล่นไปด้วย ทำให้เป็นการเสียทรัพย์เสีย

๑ ตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงพระคลังเป็นแต่อธิบดี พึ่งเลื่อนขึ้นเป็นเสนาบดี
ต่อ ร.ศ. ๑๑๑ พร้อมกับเสนาบดีที่ตั้งใหม่อีกหลายกระทรวง

เวลาเสียประโยชน์การค้าขาย แต่ทำให้สันตทานหมกมุ่นไปในสิ่งซึ่งหา
ประโยชน์มิได้ เป็นการร้ายแรงยิ่งกว่าการเล่นซึ่งชาวสยามเคยเล่น
กันมา เพราะฉะนั้นไปตั้งวิชาของจีนนี้ เป็นวิชาอุปเท่ห์ที่มาจากชนคน
ไทยให้เสียประโยชน์

บัดนี้ในแขวงกรุงเทพฯ มีโรงบ่อนใหญ่น้อยตั้งเล่นไปตั้งอยู่ใน
ถนนใหญ่ย่อย แลแลวกตรอกลำน้ำลำคลองต่าง ๆ เป็นอันมาก แล
ยังมีบ่อนย่อยเล็กน้อยเที่ยวตั้งแสร้งหาผู้เล่นอยู่อีกมากกว่ามาก ได้ความ
ตามขานผู้เจ้าพนักงานกรมพระคลังสินค้าว่า ในแขวงกรุงเทพฯ นี้
มีบ่อนใหญ่ตั้งเล่นไปตั้งประจำอยู่ ๓๖ ตำบล แลยังมีบ่อนย่อยเล็ก ๆ
อีกประมาณ ๕๗๗ ตำบล แลประมาณมิได้แน่ เพราะบางทีตั้งเล่น
อยู่แต่ ๓๕ วันบ้าง เกือนหนึ่ง ๒ เกือน ๓ เกือนบ้าง แลแล้วเลิกเสีย ฤ
บางทีเล่นอยู่ตลอดปีบ้าง อาไศรยเที่ยวแสร้งหาผู้เล่นในหมู่ประชุมชน
ได้ความดังนี้ จึงทรงพระราชดำริว่าการพนันคือไปตั้งวิชาของจีน ซึ่ง
เห็นว่าเป็นของชั่วชวนชาวสยามให้ประทุพคตจนเป็นนักเลงหลงเล่นอยู่ทำ
ให้เสียประโยชน์ ควรจะผันผ่อนห้ามปรามเสียให้เสียเบาบางจนเลิก
เสียทั้งสิ้นได้ โดยความเรียบร้อย แต่ครั้งจะห้ามปรามให้เป็นการเค็ด
จากให้เลิกเสียที่เค็ดวในขณะเค็ดว พวกจีนซึ่งเข้ามาพึ่งพระบรมเศชา
นภาพอาไศรยทำมาหากินอยู่ในกรุงสยาม เคยประทุพคตชอยเล่นไปตั้ง
ซึ่งเป็นการพนันสำหรับชาติอยู่ระไค้ความร้ายกล้ายาก อาไศรยพระราช
ดำริซึ่งทรงพระมหากรุณาแก่หมู่ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน เพื่อยมิให้ชาว
สยามวิเป็นนักเลงหลงเล่นกวาพนันไปตั้งเพลิดเพลินไปให้เสียประโยชน์

แลมิให้เป็นที่เคียดแค้นแก่พวกจีนซึ่งเข้ามาพึ่งพระบรมเศษานาจอาไศรย
ทำมาหากินอยู่ในกรุงสยามได้ความเคียดแค้น

จึงมีพระบรมราชโองการ มาณพระบัณฑูรสรสังฆนาทกำรัสเห็น
เกล้าฯ สั่งให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี กรม
พระจักรพรรดิพงษ์ อธิบดีที่ ๑ ในกรมพระคลังมหาสมบัติ มีรับสั่ง
ให้เจ้าพนักงานกรมพระคลังสินค้า ไปกะที่โรงบ่อนซึ่งเล่นไปตั้งอยู่ใน
แขวงกรุงเทพ ฯ ให้คนไว้เป็นที่เล่นของพวกจีนนักเลงซึ่งเคยเล่นข้าง
พอสสมควร นอกนั้นให้เลิกเสียมิให้เล่นต่อไป คือบ่อนใหญ่ตั้งเล่น
ไปตั้ง ๓๒๖ นั้น ให้คงเล่นอยู่แต่ ๖๗ ค่ายล ให้เลิกเสีย ๕๘ ค่ายล
แลบ่อนย่อยอีกประมาณ ๒๘๘ ค่ายล ซึ่งเหลือประมาณนั้นให้เลิกเสีย
ให้หมด ค่อยไปห้ามมิให้เล่นเป็นอันขาด แลโรงบ่อนซึ่งอนุญาตให้
คนเล่น เคยตั้งเล่นอยู่ในที่สถานใด ก็ให้ตั้งเล่นอยู่ในที่นั้น มิให้
ย้ายแขวงย้ายค่ายลไปไหน กำหนดให้เข้การเล่นแต่เวลาโมงเช้าจน
ถึงเวลา ๕ ทุ่ม แลเวลาที่เล่นนั้นให้มีไปลิข้ประจำอยู่ทุกบ่อน เพช
มิให้เงินเจ้าของบ่อนทำความข้งอาจล่วงเกินสิ่งใด แต่โดยอำนาจของเจ้า
ของบ่อนนั้น

การที่จะจักให้เลิก โรงบ่อนนี้ กำหนดจะไ้ลงมือตั้งแต่วันขึ้นค่ำ
หนึ่งเดือน ๕ รัชชชวคยังเป็นนพลก จุลศักราช ๑๒๔๘ แลต่อไปนั้นถ้าถึง
วันกำหนดแล้ว ผู้หนึ่งผู้ใดข้งอาจเล่นการพนันไปตั้งในที่ห้าม คือ

ที่ให้เลิกเสียดาในที่ที่ไม่ได้อนุญาตให้เล่น จับตัวไว้พิจารณาเป็นสำคัญ
ให้ลงโทษตามพระราชกำหนดกฎหมาย

ประกาศมาณวันอังคาร เดือน ๓ แรม ๓๓ ค่ำ ปีชุกุญนพศก ๒๔๕๘
ศักราช ๒๔๕๘ เป็นวันที่ ๖๘๖๘ ในรัชกาลปัจจุบัน

ตามประกาศขั้วชวค พ.ศ. ๒๔๓๓ นี้ ลักษณะอากรข่อนเขี่ยแก้ไข
หลายอย่าง คือ

(๓) เติมในจังหวัดกรุงเทพ ฯ (รวมทั้งเมืองนนทบุรีอันเขตร
คาบเกี่ยวกับกรุงเทพ ฯ นั้น) มีจำนวนข่อนเขี่ย ๕๐๓ ข่อน เลิกเสียด
๓๓๖ ข่อน คงให้เล่นต่อไปแต่ ๖๗ ข่อน แลข่อนทั้ง ๖๗ ข่อนนี้ให้มี
ที่ตั้งเป็นกำหนด คือ

ข่อนเขี่ยในบริเวณพระนคร ๑๓ ตำบล

- ๑ ท่าพระ
- ๒ แพลตหลังวัดชนะสงคราม
- ๓ บางลำภู
- ๔ ริมโรงหอย (หน้าวังบูรพา)
- ๕ นอกกำแพง (อยู่ตรงกั้ววัดวินายก)
- ๖ วัดราชบูรณ (ปลายถนนเพ็ชรนคร)
- ๗ ท่าเคียน

* ชื่อตำบลที่เรือดในหนังสือราชกิจจานุเบกษาไม่ได้ว่าอยู่ที่ไหนหลายแห่ง ตาม
ใ้ข้อรับจากพระยาสุนทรพิณมธัง พระอนุรัตน์ราชนิคมมธัง พระอัครสมมตมธัง

๘ โรงม้า (เติมอยู่ริมสะพานข้างโรงสี แล้วย้ายไป
อยู่ถนนเฟื่องนครตอนกลางเมื่อทำโรงทหาร)

๙ คลากเสาชิงช้า

๑๐ บ้านลาว (สี่แยกถนนเจริญกรุง)

๑๑ บ้านหม้อ

๑๒ คอกโค (ริมบ้านแขก)

๑๓ ท้องน้ำ (แพร่อกย่ำกคสองหลอคริมท่าข้างวังน้ำ)

บ่อนเบี้ยในท้องสำเพ็ง ๑๐ ตำบล

๑๔ สพานหิน

๑๕ สำเพ็ง (กงสีลัง)

๑๖ มาแก่งฮ้าว (ครอบเว้งซี)

๑๗ คลากเข้าสาร

๑๘ ศาลเจ้าแก้งเอียง (ศาลเจ้าตันไทร)

๑๙ ศาลเจ้าเก่า

๒๐ เส่งขวยเอียง (ครอบเจ้สัวเนียม)

๒๑ คลากน้อย

๒๒ เซียนกง (เหนือวัดสำเพ็ง)

๒๓ ศาลเจ้าเนียงกง (เหนือวัดสามจีน)

บ่อนเบียนนอกพระนครข้างทิศตะวันออก ๙ ตำบล

- ๒๔ บ้านบาตร
- ๒๕ ริมวัดสระเกษ
- ๒๖ สวนมณี
- ๒๗ ริมวัดสามง่าม
- ๒๘ บ้านตากแดด (คลองผดุง โกลัสน้ำแยกมหรานาค)
- ๒๙ บ้านหัวหมาก (คลองแสนแสบ)
- ๓๐ ริมวัดบำเพ็ญ (คลองแสนแสบ)
- ๓๓ คลองจั่น (คลองแสนแสบ)

บ่อนเบียนนอกพระนครข้างทิศใต้ ๑๔ ตำบล

- ๓๒ สพานเหล็ก (สพานค้ำวงสฤตย์)
- ๓๓ ริมวัดสามจีน (หัวลำโพง)
- ๓๔ บ้านทวาย
- ๓๕ ริมวัดแก้วฟ้า (เืองสพานพิทยเสถียร)
- ๓๖ บางรัก
- ๓๗ ริมวัดทองอรรมชาติ
- ๓๘ บางน้ำชน
- ๓๘ ทาวคนอง
- ๔๐ ท้ายถนนตก
- ๔๓ บางโคล่

- ๔๒ ขางแจ่งว้อน
- ๔๓ ขางราชบรรณะ
- ๔๔ ขางชนเค็ยว
- ๔๕ ขางเซ็อกหนัง

บ่อนเบี่ยนนอกพระนครข้างทิศวันตก ๑๓ ตำบล

- ๔๖ บ้านขม้น
- ๔๗ ริมวัดอรุณ
- ๔๘ คลองขางกอกใหญ่ (คลองพลู)
- ๔๙ คลองขางกอกน้อย (แพร่อกป่ากคลอง)
- ๕๐ ริมวัดบุษยาราม
- ๕๑ นำแก้ง (แพร่อกใต้วัดกัลยาณมิตร)
- ๕๒ สพานหก (คลองขางกอกใหญ่)
- ๕๓ ชินกั้ง (คลองภาษีเจริญ)
- ๕๔ บ้านหนองแถม (คลองภาษีเจริญ)
- ๕๕ ขางระமாக
- ๕๖ ริมวัดไชยพฤกษมาลา
- ๕๗ ขางคูเวียง

บ่อนเบี่ยนนอกพระนครข้างด้านเหนือ ๑๐ ตำบล

- ๕๘ ขางยชน
- ๕๙ สามเสน

๒๐ ขางกระบือ

๒๑ ขางโพธิ์

๒๒ สี่แยกขางซอ

๒๓ สี่แยกขางเจนน

๒๔ ขางกรวย

๒๕ ตลาดขวัญ

๒๖ คลองเกร็ด

๒๗ บ้านกระแฉง

(๒) เค็มอากรบ่อนเบี้ยผูกเป็นแขวง นายอากรจะตั้งบ่อนที่บ่อน
และจะตั้งที่ตำบลไหนในแขวงของตนก็ตั้งได้ตามชอบใจ ที่แก่ใหม่ให้
ผูกอากรเป็นตำบลและเฉพาะบ่อนเคี้ยว นายอากรผูกบ่อนตำบลไหน
เล่นได้แต่ในบ่อนตำบลนั้น จะไปเล่นเขียนนอกบ่อน ฤฯ เล่นเป็นหลายบ่อน
ไม่ได้ ฝ่ายข้าราชการจะเล่นเขียนก็ต้องไปเล่นที่ในบ่อน จะหา นายอากร
ไปติดบ่อนที่บ้านเรือนตั้งแต่ก่อนไม่ได้ การที่จะกำหนดเขตแขวงของ
นายอากรบ่อนเบี้ย ยังคงใช้แต่สำหรับอนุญาตอากรการพนัน ซึ่ง
ยังรวมอยู่กับอากรบ่อนเบี้ยด้วยกัน

๓ แต่ก่อนมานายอากรจะเล่นเบี้ยเวลาใดก็ได้ที่แก่ใหม่
ให้เขียบ่อนเล่นได้แต่เวลาโมงเช้า (๘ ก.ท.) จน ๕ ทุ่ม (๓๓ ล.ท.)
ต้องเลิก

๔ ห้ามไม่ให้ราษฎรเล่นถั่วไปกันในวันนักขัตฤกษ์ตรุษสงกรานต์
ตั้งแต่ก่อน

๕ ห้ามมิให้นายอากรบ่อนเบี้ยทำขี้ไซ้ในบ่อน

๖ ห้ามมิให้นายอากรรองทอนให้นักเลงเล่นเบี้ย

การที่จัดแก้ไขอากรบ่อนเบี้ยเมื่อชวต พ.ศ. ๒๔๓๓ กังกล่าวมาเป็น
เป็นการเปลี่ยนแปลงแต่เฉพาะบ่อนเบี้ยที่ในกรุงเทพฯ ส่วนบ่อนเบี้ย
ตามหัวเมืองทั้งปวงยังให้คงเป็นไปตามเดิม เพราะเวลานั้นยังไม่ได้
ลงมือจัดการเทศาภิบาลในหัวเมือง แลรัฐบาลประสงค์จะทอดของ
เสียชั้นหนึ่งก่อน ว่าเงินอากรบ่อนเบี้ยจะตกสักเท่าใด ถ้าไม่ตกมาก
เกินประมาณไป ก็จะได้คิดลดบ่อนเบี้ยให้ตกต่อกันไปอีก ครั้นจัดการ
แก้ไขแล้วเห็นเงินอากรบ่อนเบี้ยไม่ตกมากนัก จึงได้ตกลงเป็นยุติว่า
ต่อไปจะเลิกบ่อนเบี้ยยี่สิบ ๓๐ บ่อนเช่นกำหนด

ถึงรัตนโกสินทรศก ๓๐๘ ตรงกับขัตติยศ พ.ศ. ๒๔๓๒ ไปรคให้
ประกาศเลิกบ่อนเบี้ยในจังหวัดกรุงเทพฯ อีก ๓๐ ตำบล คือ

- ๑ ตำบลคอกโค ในบริเวณพระนคร
- ๒ ตำบลวิมวักขบผาราม
- ๓ ตำบลวิมวักทองธรรมชาติ
- ๔ ตำบลวิมวักชำเพ็ญ
- ๕ ตำบลบ้านตากแคค
- ๖ ตำบลบ้านหัวหมาก

---

๑ การห้ามมิให้นายอากรรองทอนให้นักเลงเล่นเบี้ย บางที่จะห้ามมาแต่รัชกาล
ที่ ๓ แล้ว แต่ไม่ปรากฏกล่าวไว้ที่อื่นจึงลงไว้ค่อนนี้.

- ๘ ค่ายลยางกระบือ
- ๘ ค่ายลบ้านหนองแถม
- ๘ ค่ายลบ้านแจรงร้อน
- ๓๐ ค่ายลยางโคกล่

คงเหลือบ่อนเบี้ยในจังหวัดกรุงเทพฯ ๑ ในรัชชูป พ.ศ. ๒๔๓๒ รวม

๕๗ ค่ายล

ถึงรัตนโกสินทรศก ๓๐๘ ตรงกษัตริย์ชาล พ.ศ. ๒๔๓๓ เลิกบ่อนใน
จังหวัดกรุงเทพฯ ๑ อีก ๓๐ ค่ายล คือ

- ๑ ค่ายลโรงม้า ในบริเวณพระนคร
- ๒ ค่ายลรั้ววัดราชบูรณะ ในบริเวณพระนคร
- ๓ ค่ายลแพลอบหลังวัดชนะสงคราม ในบริเวณพระนคร
- ๔ ค่ายลบ้านยาคร
- ๕ ค่ายลสวนมลิ
- ๖ ค่ายลศาลเจ้าเนียงกง
- ๗ ค่ายลขางน้ำสน
- ๘ ค่ายลทาวคะนอง
- ๘ ค่ายลขางเซือกหน้
- ๓๐ ค่ายลสี่แยกขางช้อ

คงเหลือบ่อนเบี้ยในจังหวัดกรุงเทพฯ ๑ ในรัชชูป พ.ศ. ๒๔๓๓

รวม ๔๗ ค่ายล

ในรัตนโกสินทรศก ๑๑๐ ตรงกับขัณฑ์เถาะ พ.ศ. ๒๔๓๔ ทาได้เล็ก
 บ่อนเบี้ยไม่ เพราะรัฐบาลกำลังคิดวิธีใหม่ เหตุที่จะคิดวิธีใหม่นั้น
 เพราะมีนายอากรบ่อนเบี้ยพากันมาร้องต่อเจ้าพนักงานพระคลังว่า บ่อน
 ที่ให้ผูกอยู่ในท้องที่ไม่เหมาะแก่การอากรบ้าง โรงบ่อนเล็กไม่พอแก่การ
 เล่นบ้าง นายอากรจะแก้ไขอย่างใดก็ไม่ได้ ด้วยโรงบ่อนเป็นของ
 เซลยศักดิ์ นายอากรเช่นแต่เช้าทำอากรไปชั่วชีวิต ๓๓ รัฐบาลจึง
 คิดจะจัดการใหม่ คือจะทำเป็นโรงบ่อนของหลวงให้นายอากรเช่า สร้าง
 ให้ใหญ่โตมั่นคงพอแก่การ แลเลือกที่สร้างให้เหมาะแก่การอากรให้
 ทุกแห่ง แต่รัฐบาลคิดเห็นอยู่อีกส่วน ๑ ว่า ถ้าสร้างโรงบ่อนให้คิ
 ษณเช่นนั้น คงจะยั่วให้คนเล่นเบี้ยมากขึ้น รัฐบาลดีประสงค์จะเลิก
 บ่อนเบี้ย จะกลับไปบำรุงให้ยิงเจริญขึ้นก็หาควรไม่ จึงยุติว่าจะสร้าง
 บ่อนหลวงให้มีแต่บ่อนน้อย แล้วเลิกบ่อนอื่นเสียให้หมด ให้เงินอากร
 ที่จะขนทางบ่อนหลวงพอกลบลดบัญชีจำนวนเงินที่จะขาดเพราะเลิกบ่อนอื่น
 โดยระชาคก็อย่าให้มากนัก การสร้างบ่อนหลวงต้องทำอยู่ตลอดขัณฑ์เถาะ
 พ.ศ. ๒๔๓๔ จึงมีใตเล็กบ่อนด้วยเหตุนี้

ถึงรัตนโกสินทรศก ๑๑๑ ตรงกับขัณฑ์มะโรง พ.ศ. ๒๔๓๕ จัดการ
 ใหม่ทั้งกล่าวมา เลิกบ่อนบรรดาอยู่ในบริเวณพระนครทั้งหมด แลเลิก
 บ่อนที่อื่น ๆ ในจังหวัดกรุงเทพฯ อีกหลายตำบล รวมจำนวนบ่อนที่เลิก
 ในขัณฑ์ ๓๓ ตำบล ให้คงเล่นเบี้ยแต่ในบ่อนของหลวง ๑๖ บ่อน คือ

๑ บ่อนสะพานหัน (บ่อนหัวเม็ก)

- ๒ บ่อนทองสำเพ็ง
- ๓ บ่อนตลาดน้อย
- ๔ บ่อนตลาดเช้าสาร
- ๕ บ่อนสะพานเหล็ก
- ๖ บ่อนเล่งขวยเขีย
- ๗ บ่อนหัวลำโพง
- ๘ บ่อนบ้านทวาย
- ๘ บ่อนยางรัก
- ๓๐ บ่อนคลองบางกอกใหญ่ (ตลาดพลู)
- ๓๓ บ่อนบางระมาด
- ๓๒ บ่อนบ้านขมิ้น
- ๓๓ บ่อนยางลำภู (ภายหลังเรียกบ่อนตลาดนางเลิ้ง)
- ๓๔ บ่อนสามเสน
- ๓๕ บ่อนตลาดขวัญ
- ๓๖ บ่อนปากเกร็ด

การแก้ไขครวนี้ นอกจากลดจำนวนบ่อน เติมข้อบังคับ ห้ามมิให้นายอากรยอมให้เด็กเล่นเขี่ยด้วย

ในระหว่าง ร.ศ. ๑๓๒ จน ร.ศ. ๑๓๖ คือแต่ยมเสง พ.ศ. ๒๔๓๖ จนขวอก พ.ศ. ๒๔๓๘ ไม่ได้มีการแก้ไขอากรบ่อนเขี่ย ด้วยรัฐบาล เห็นว่าบ่อนในกรุงเทพ ๑ ไ้ลดกลงมากแล้ว แต่บ่อนเขี่ยทางหัวเมือง ยังไม่ได้จัดการลดหย่อนลงอย่างไรเลย เห็นว่าไ้เช่นนี้ควรจะจับตคเล็ก

๕๘
ข้อนเขียนออกไปถึงหัวเมือง แต่หัวเมืองพึงลงมือจัดแก้ไขวิปการของ
เมื่อ ร.ศ. ๓๓๒ คือขมแสง พ.ศ. ๒๔๓๖ จึงต้องรอกการเทศาภิบาลให้พอ
ลงระเบียบเรียบร้อยก่อน

อนึ่งในขมแสงนกรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์ เสด็จออกจาก
ตำแหน่งในกระทรวงพระคลัง เสนาบดีกระทรวงพระคลังต่อมาในระหว่าง
นั้นรัชการอยู่ไม่ช้าต้องย้ายไปกระทรวงอื่น จนขออก พ.ศ. ๒๓๔๘
ทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้พระเจ้า้องยาเฮอ กรมหมื่นมหิศวราชหฤทัย
เป็นเสนาบดีกระทรวงพระคลัง จึงจับจัดการลดข้อนเขียนต่อมาอีกตอน ๓

ในวันโกสินทรศก ๓๓๖ ตรงกับขระภา พ.ศ. ๒๔๔๐ ฮาไศรย
เทศที่ไคร่วมเมืองนครเขื่อนขันธ์ เมืองสมุทรปราการ เมืองนนทบุรี
เมืองประทุมธานี เข้าในเทศาภิบาลมณฑลกรุงเทพฯ จึงเลิกข้อนเขียน
ตามหัวเมืองมณฑลกรุงเทพฯ ทั้งหมด คงไว้แต่ที่เมืองสมุทรปราการ
ข้อน ๓ ที่ปากกลัดเมืองนครเขื่อนขันธ์ข้อน ๓ รวมข้อนทั้งมณฑล
กรุงเทพฯ จึงมีแต่ ๓๘ ข้อนด้วยกัน

ถึงวันโกสินทรศก ๓๓๗ ตรงกับขระจอ พ.ศ. ๒๔๔๓ ลงมือเลิก
ข้อนหัวเมืองแต่ขนั้น คือ

มณฑลนครศรีธรรมราช เลิกข้อนเขียนหมดทั้งมณฑล

มณฑลชุมพร เลิกข้อนเขียนหมดทั้งมณฑล

มณฑลกรุงเก่า เดิมมีข้อนเขียน ๗๓ คำขล เลิกเสีย ๒๒ คำขล

คงอยู่ ๕๑ คำขล

มณฑลนครไชยศรี เก็บมีขอนแก่น ๓๗ ตำบล เลิกเสีย ๒ ตำบล
คงอยู่ ๓๕ ตำบล

มณฑลนครสวรรค์ เก็บมีขอนแก่น ๒๖ ตำบล เลิกเสีย ๘ ตำบล
คงอยู่ ๑๘ ตำบล

มณฑลพิษณุโลก เก็บมีขอนแก่น ๓๕ ตำบล เลิกเสียตำบล ๓
คงอยู่ ๓๒ ตำบล

มณฑลปราจีน เก็บมีขอนแก่น ๓๓ ตำบล เลิกเสีย ๗ ตำบล
คงอยู่ ๒๖ ตำบล

มณฑลนครราชสีมา เก็บมีขอนแก่น ๓๓ ตำบล เลิกเสีย ๔ ตำบล
คงอยู่ ๒๙ ตำบล

มณฑลจันทบุรี เก็บมีขอนแก่น ๒๖ ตำบล เลิกเสีย ๒ ตำบล
คงอยู่ ๒๔ ตำบล

มณฑลราชบุรี มณฑลสุพรรณบุรี มณฑลบุรีรัมย์ มณฑลอุดร &
มณฑลยโสธร

จำนวนขอนแก่นหัวเมืองที่โตเลิกเมืองข อ พ.ศ. ๒๔๕๓ รวมเลิก
๒ มณฑล กับขอนแก่นอีก ๕๖ ตำบล แลจัดการขอนแก่นหัวเมืองให้เหมือน
กรุงเทพ ฯ คือให้เล่นโตแต่ที่ในขอนแก่นแห่งเดียวเป็นต้น

ถึงรัตนโกสินทร ศก ๑๓๘ ตรงกับขยุ พ.ศ. ๒๔๕๒ เลิกขอนแก่น
ในกรุงเทพ ฯ ๒ ตำบล คือ ขอนทลาคเจ้าสารตำบล ๑ ขอนทลาค
สำเพ็งตำบล ๑

• จำนวนขอนแก่นมีอยู่เดิมในมณฑลนครสวรรค์ มณฑลนครไชยศรี มณฑลพิษณุ
โลก มณฑลปราจีน มณฑลจันทบุรี ตามที่ลงไว้ไม่แน่นอน

ถึงรัตนโกสินทรศก ๑๒๓ ตรงกับขยชาล พ.ศ. ๒๔๔๕ ลงมือ
 จัดการแก้ไขอากรการพนัน ซึ่งตั้งขึ้นเมื่อรัชกาลที่ ๕ อากรการพนัน
 เค็มรวมอยู่ในอากรข้อนเข็ญ คือ นายอากรข้อนเข็ญเป็นผู้เก็บอากรการ
 พนันในแขวงข้อนเข็ญของคนควย ในรัชกาลที่ ๕ เมื่อทรงแก้ไขลักษณ
 การปกครองพระราชอาณาจักร มีพระราชประสงค์จะเลิกวิธีให้มีผู้
 รับผิดชอบผูกขาดไปเก็บภาษีอากรเข็ญคเข็ญพหากำไรจากรายการ จึงโปรด
 ให้จัดการมสรรพากรเป็นพนักงานเก็บภาษีอากร กรมสรรพากรในเก็บ
 ภาษีอากรในมณฑลกรุงเทพฯ กรมสรรพากรนอกเก็บภาษีอากรใน
 หัวเมืองมณฑลอื่นทั่วไป แล้วให้ส่งภาษีอากรอันเคยให้มีเจ้าภาษี
 นายอากรรับผิดชอบผูกขาดมายังกรมสรรพากรเป็นอย่าง ๆ โดยลำดับมา ใน
 รัตนโกสินทรศก ๑๒๓ นี้ โปรดให้ยกอากรการพนันตามหัวเมืองมาให้
 กรมสรรพากรนอกจัดเก็บ แลต่อมาถึงรัตนโกสินทรศก ๑๒๒ โปรด
 ให้ยกอากรการพนันในมณฑลกรุงเทพฯ มาให้กรมสรรพากรในเป็น
 พนักงานเก็บ แลโปรดให้แก้ไขวิธีอากรการพนัน คงเก็บเงินอากร
 แต่การเล่นซึ่งโทษเสียกันมาก ๆ เช่น เล่นไพ่ เป็นต้น ส่วนการเล่นอันเป็น
 เครื่องรื่นเริงสำหรับมหาชน ดังเช่น วิ่งม้า วิ่งวัวคนแลแข่งเรือ เป็นต้นนั้น
 ทรงพระกรุณาโปรดให้เอาออกจากอากร ปล่อยให้ราษฎรเล่นได้ตาม
 ชอบใจหลายอย่าง

ถึงรัตนโกสินทรศก ๑๒๒ ตรงกับขยเดาะ พ.ศ. ๒๔๔๖ ตั้งกลบ
 ข้อนเข็ญขึ้นในมณฑลนครศรีธรรมราชกัมณฑลชุมพรอีก แต่ให้
 แก่ลักษณข้อนเข็ญในมณฑลภูเก็ต อันยังมีโทษคหข้อนมาแต่ก่อนให้

เป็นแบบเดียวกันทั้ง ๓ มณฑล เหตุที่จะต้องกลบขังข้อนเบี้ยแลกจัดการ
แก้ไขดังกล่าวมานี้ เกิดแต่เรื่องพวกจีนกุ๊กทำการชุกแหว่หาแหว่อยู่ตาม
เหมืองในมณฑลทั้ง ๓ นั้น แต่ก่อนมาเวลาว่างการเคยเล่นเบี้ยเป็น
การรื่นเริงสำหรับแก้รำคาญ ครั้นห้ามเล่นเบี้ยเสียพวกจีนกุ๊กพากัน
รวนเรไม่อยากจะอยู่ทำเหมืองสินค้าก็ยกตักคำไป จึงไปรคให้จัดการใหม่
คือ ให้มีข้อนเบี้ยแต่เฉพาะตำบลที่มีจีนกุ๊กอยู่ทำเหมืองมาก ๆ มิให้
มีข้อนในท้องถิ่นอื่น แลให้เล่นเบี้ยได้แต่เงิน นอกจากเงินมิให้ใคร
เล่นทั้ง ๓ มณฑล แต่ผ่อนให้เล่นอย่างนั้นเพียง ๒ ปี ต่อมาเทศาภิบาล
คิดหาการเล่นอย่างอื่นมีต่อแต่มีแต่ไฟส่องเป็นต้นให้จีนกุ๊กเล่นแทนถั่วไป
ได้ ก็เลิกข้อนเบี้ยอีก

ถึงรัตนโกสินทรศก ๑๒๕ ตรงกับขอมะเสง พ.ศ. ๒๔๔๗ จึงทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เลิกข้อนเบี้ยตามหัวเมืองอีก ให้เลิกหมด
ที่เกี่ยวข้อง ๗ มณฑล ลดข้อนเบี้ยลง ๔ มณฑล คือ

มณฑลญูเกี	เลิกหมดทั้งมณฑล
มณฑลนครศรีธรรมราช	เลิกหมดทั้งมณฑล
มณฑลชุมพร (คือมณฑลสุราษฎร์)	เลิกหมดทั้งมณฑล
มณฑลพิษณุโลก	เลิกหมดทั้งมณฑล
มณฑลจันทบุรี	เลิกหมดทั้งมณฑล
มณฑลบูรพา	เลิกหมดทั้งมณฑล
มณฑลอุดร	เลิกหมดทั้งมณฑล
มณฑลกรุงเก่า	เลิก ๒๒ ตำบล

มณฑลนครไชยศรี เลิก ๕ ตำบล

มณฑลราชบุรี เลิก ๘ ตำบล

มณฑลปราจีนบุรี เลิก ๓๐ ตำบล

ในมณฑลกรุงเทพ ฯ ก็โปรดให้เลิกช่อนเข็ยในชั้นมะเสงนั้นอีก
๕ ช่อน คือ

๑. ช่อนบางระมาด

๒. ช่อนตลาดขวัญ

๓. ช่อนปากเกร็ด

๔. ช่อนปากลัด

๕. ช่อนเมืองสมุทรปราการ

ยังคงเหลือช่อนเข็ยในมณฑลกรุงเทพ ฯ ๓๓ ช่อน หัวเมืองยังมีช่อนเข็ยอยู่ ๔ มณฑล เป็นจำนวนช่อนเข็ยหัวเมืองเหลืออยู่หมด
ด้วยกัน ๒๒ ช่อน

ถึงรัตนโกสินทรศก ๓๒๕ ตรงกับขั้มเม็ย พ.ศ. ๒๔๔๘ โปรดให้เลิกช่อนเข็ยที่ยังมีอยู่ในหัวเมืองหมดทุกมณฑล คงเหลือช่อนเข็ยแต่ในจังหวัดกรุงเทพ ฯ ๓๓ ช่อน เพราะฉะนั้นอันหมดสิ้นช่อนเข็ยในหัวเมืองแต่ขั้มเม็ย พ.ศ. ๒๔๔๘ มา

ถึงค่อนนทรวงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นจันทบุรีนฤนาถ เป็นเสนาบดีกระทรวงพระคลัง ฯ

ถึงรัตนโกสินทรศก ๓๒๘ ตรงกับขั้มเม็ย พ.ศ. ๒๔๕๓ เป็นขั้มเม็ยที่สุดในรัชกาลที่ ๕ ช่อนเข็ยซึ่งยังเหลืออยู่แต่ในกรุงเทพ ฯ ๓๓ ตำบลนั้น โปรด

ให้เล็กบ่อนเขยที่ขามนคำยล ๓ กีบบ่อนเขยที่ขามนทวายคำยล ๓
รวมเป็น ๒ บ่อน บึงเหลือบ่อนเขยมีต่อมาในรัชกาลขัศยขัน ๘ บ่อน

ในรัชกาลขัศยขัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ ให้คงจัดการที่เล็กบ่อนเขยต่อมา

ในรัตนโกสินทรศก ๓๓๐ ตรงกับขัศย พ.ศ. ๒๔๕๔ ทรงพระ
กรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เล็กบ่อนเขยที่ตลาดน้อยบ่อน ๓ กีบบ่อนเขยที่คลอง
บางกอกใหญ่บ่อน ๓ รวมเป็น ๒ คำยล ถึงรัชกาล พ.ศ. ๒๔๕๕ โปรด
ให้เล็กบ่อนเขยที่สามเสนบ่อน ๓ กีบบ่อนเขยที่สะพานหินอีกบ่อน ๓ รวม
เป็น ๒ คำยล จึงเหลือบ่อนเขยต่อมาแต่ ๕ คำยล คือ

๑. บ่อนบางรัก
๒. บ่อนหัวลำโพง
๓. บ่อนเล่งขวยเฮย
๔. บ่อนสะพานเหล็ก
๕. บ่อนตลาดนางเลิ้ง

ในระหว่างรัชกาล พ.ศ. ๒๔๕๗ จนรัชกาล พ.ศ. ๒๔๕๘ หาได้เล็ก
บ่อนเขยไม่ เพราะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กระทรวงพระคลัง
เตรียมการที่จะเลิกหอยแลบ่อนเขยให้หมดไปด้วยกัน จำนวนเงินหลวง
ระก้องขาดถึงยล ๖,๗๕๕,๒๗๖ บาท จำต้องรวมเงินเหลือจ่ายประจำ
เตรียมไว้ทดแทนเงินที่จะตก จนกว่าผลประโยชน์แผ่นดินจะเจริญขึ้น
ในทางอื่น จึงต้องรอมารัชกาล พ.ศ. ๒๔๕๘ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้เลิกหอย เลิกหอยแล้ว ๓ ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เล็ก

บ่อนเบี้ยพร้อมกันหมดทั้ง ๕ ตำบล แลทรงตั้งพระราชบัญญัติ ห้ามมิ
ให้ใครเล่นห่วยเล่นถ้วยไปในพระราชอาณาจักรต่อไปเป็นอันขาด

อากรบ่อนเบี้ยมาในเมืองไทย ตั้งแต่แรกตั้งขึ้นจนกระทั่งเลิก
ถ้าจะประมาณเวลาที่ราวสัก ๒๐๐ ปี เงินอากรไต่เงินของหลวงอย่างสูง
ที่สุดเคยไต่ในรัชกาลที่ ๕ ถึงยลระ ๖,๘๘๘,๕๒๖ บาท แต่ก็ไม่ใช่
เหตุซึ่งจะเปลี่ยนแปลงกระแสพระราชดำริที่จะเลิกบ่อนเบี้ยทั้งปวงเสีย
โดยมีพระราชประสงค์จะให้ไพร่บ้านพลเมืองได้เงินไว้ประกอบการทำ
มาหาเลี้ยงชีพให้เป็นประโยชน์แก่ตน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
จึงทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้เลิกจำนวนบ่อนเบี้ยโดยลำดับมาทั้ง ๒
รัชกาลยอมให้เงินอากรตกต่ำลงโดยลำดับมา จนคงอยู่เพียง
๒,๘๘๖,๔๓๓ บาท ในรัชกาลซึ่งมีบ่อนเบี้ย ก็ทรงสละจากพระราชทาน
แก่ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินโดยพระมหากรุณา อากรบ่อนเบี้ยจึงได้เลิกหมด
สิ้นกรุงสยามเมื่อวันที่ ๓ เมษายน บรมเสง พระพุทธศักราช ๒๔๖๐ ก็ดับ
ประการฉะนี้

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตำนานหอย

ว่าด้วยเหตุที่จะเกิดเล่นหอยในเมืองไทย

วิถีเล่นหอยเกิดขึ้นในเมืองจีนครั้งกล่าวมาข้างต้น เกิดขึ้นแล้วไม่ช้าก็เข้ามาถึงเมืองไทย เรื่องมูลเหตุที่จะตั้งอากรหอยขึ้นในเมืองไทย มีในพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงไว้ดังนี้ ว่า

“เมื่อครั้งแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อขบถ (พ.ศ. ๒๓๖๕) น้ามาก เมื่อขบถ (พ.ศ. ๒๓๘๕) น้าน้อยเข้าแพง ต้องช้อเข้าต่างประเทศเข้ามาจ่ายขาย คนก็ไม่มีเงินจะช้อเข้ากิน ต้องมารับจ้างทำงานคึกเขาเข้าเป็นค่าจ้าง เจ้าภาษีนายอากรก็ไม่มีเงินจะส่งต้องเอาสินค้าใช้ค่าเงินหลวง ที่สกลเงินผูกขยก็ไม่มีเงินจะให้ ต้องเข้ามารับทำงานในกรุง ฯ จึงทรงพระราชดำริห์แคลงไปว่า เงินตราขย เงินตราครุฑ เงินตราปราสาท ใ้คทำใช้ออกไปก็มาก หายไปเสียหมด ทรงสงสัยว่าคนจะเอาเงินไปช้อสินค้าเก็บไว้ขายในที่ จึงไปรคให้ขยนั้นเสียเป็นอันมาก ตัวเงินก็ไม่มีขนมมา แลเงินทงพระศรีไชยขาน ๒ จึงกราบทูลว่า เงินนั้นตกไปอยู่ที่ราษฎรเก็บฝังกินไว้มากไม่เอาออกใช้ ถ้าอย่างนทเมืองจีนตั้งหอยขนมเงินมา จึงไปรคให้เงินทงตั้งหอยขนม” ดังนี้ แลมีในจดหมายเหตุอีก ๓ แห่ง ๑ ว่าเจ้สัวทง

-
- ๑ คือเงินบาทพดด้วงที่ทำเมื่อในรัชกาลที่ ๑ รัชกาลที่ ๒ แลรัชกาลที่ ๓
  - ๒ ตำแหน่งเป็นนาออากรสุรา เรือถกกันว่า เจ้สัวทง
  - ๓ นายถล้าถล่าวไว้ในกลอนเพลงยาวอันนิคหอย

แรกออกหวยเมื่อเคอนย ขมแม ก็ต้องด้วยกระแสพระราชนิพนธ์ จึง
 ยศได้เป็นแน่ว่า การเล่นหวยแรกมีชนในเมืองไทยในรัชกาลที่ ๓ เมื่อ
 ขมแม จุลศักราช ๓๓๘๗ ตรงกับ พ.ศ. ๒๓๘๘ ปี

เรื่องตำนานของการอากรหวย เล่ากันมาว่าเมื่อแรกเจ้สัวหงทำ
 อากรนั้น โรงหวยตั้งอยู่ในกำแพงเมืองใกล้สะพานหัน แล้วเลื่อนมาอยู่
 ที่หน้าวังบูรพาภิรมย์เคยวน โรงหวยอยู่ตรงที่วานคลองมาจากในรัชกาล
 ที่ ๕ เกิดไฟไหม้เมื่อชวอก พ.ศ. ๒๔๓๕ จึงย้ายโรงหวยมาอยู่ตรมสะพาน
 ข้ามคลองหลอดเหนือประตูสามยอด คลองจนกระทั่งเลิกอากรหวย
 ในรัชกาลขัตยบัน

เจ้สัวหงออกหวยเวลาเช้าวันละครึ่ง ต่อมาไม่ช้าพระศรีวิโรจน์ ก็
 เห็นเจ้สัวหงมีกำไร จึงกราบบังคมทูลขอตั้งหวยอีกโรง ๑ โรงหวยของ
 พระศรีวิโรจน์อยู่ทางขารลำภู ออกหวยเวลาค่ำวันละครึ่ง หวยจึงมี
 เป็น ๒ โรง เรียกกันว่าโรงเช้าโรง ๑ โรงค่ำโรง ๑ ต่อมาหวยโรง
 พระศรีวิโรจน์ ทำการไม่เรียบร้อย ที่สุทอกรหวยจึงไปรวมอยู่ที่โรง
 เจ้สัวหงแห่งเคยว เป็นคนเทศที่จะออกหวยเป็น ๒ เวลา แลคงเรียก
 ความมุลเทศเคยวว่า หวยโรงเช้าเวลา ๑ หวยโรงค่ำเวลา ๑ มา
 จนกระทั่งเลิกอากรหวย เงินอากรหวยนั้นไคยินว่าเมื่อแรกตั้งอากรหวย
 ในรัชกาลที่ ๓ เงินอากรราวขละ ๒๐,๐๐๐ บาท เจ้สัวหงจะไค้ทำอัยกัย
 แลผู้ไค้จะไค้ทำค้อมาหาทรายไม่ ปรากฏแต่ว่าค้อมาไค้เป็นอากรให้ว่า
 ประมุขกันคราวขละขะเหมอนกัยอากรขอนขัย แลผู้ไค้ไค้เป็นนายอากรหวย

มีบัณฑิตก็เป็นขุนบานเบิกบุรีรัตน คนทั้งหลายจึงได้พากันเรียกนาย
 อากรทวยว่า “ขุนบาล” เหมือนอย่างเรียกนายอากรข่อยว่า
 “ขุนพคัมน์” ฉะนั้น เมื่อการออกทวยมีการประมูลกันเป็นอากร เงิน
 หลวงก็เพิ่มทวยขึ้นโดยลำดับมา

เมื่อในรัชกาลที่ ๔ มีผู้ขอผูกอากรทวยออกไปตั้งที่เมืองเพชร
 บุรีอีกแห่ง ๓ แลที่กรุงเก่าอีกแห่ง ๖ แลเล่นอยู่ได้ไม่ช้า พระบาท
 สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จไปประพาส ทรงสังเกตเห็นราษฎร
 พากันยากจนลงไป จึงโปรดให้เลิกทวยที่เมืองเพชรบุรีแลที่กรุงเก่า
 เสีย แต่ที่บุรีบาลก็มีไต่ขอมอนุญาตให้เล่นทวยในหัวเมืองอีก ต่อมา
 ทวยจึงมีแต่ที่ในกรุงเทพฯ ๖ แห่งเดียว

ว่าด้วยลักษณะทวยที่แรกเล่นในเมืองไทย

ตามที่ไต่ความในหนังสือข้อยัง ว่าแรกจะเกิดทวยขึ้นในเมืองจีน
 มีผู้เอาชอกคนมาตั้งเป็นทวย ๓๔ ตัว กังกล่าวมาข้างต้นนั้น ครั้นต่อ
 มามีผู้คิดเพิ่มเติมทวยขึ้นอีก ๒ ตัว เมื่อแรกทวยมีเข้ามาในเมืองไทย
 จึงมีจำนวนทวยเป็น ๓๖ ตัวด้วยกัน แลทวย ๓๖ ตัวนั้น ในเมืองจีน
 เขาเรียกตามชอกคนที่สมมติเอามาเป็นทวย ที่โรงทวยทำเป็นฉาก
 เขียนเครื่องหมายไว้หลายอย่าง เพื่อให้คนแทงรู้จักทวย คือ

เขียนภาพรูปคนซึ่งสมมติเป็นทวยอย่าง ๓

เขียนหนังสือเงินก่ากับรูปภาพ บอกชอกคนที่เป้นทวยอย่าง ๓

• ชื่อขุนบานเบิกบุรีรัตน คุณทำนองเป็นชื่อคิดในรัชกาลที่ ๔

เขียนรูปสัตว์อันสมมติว่าเป็นชาติก่อนของคนที่เป็นตัวทวยงำกัษ
ไว้ให้เป็นทีสังเกตุด้วยอีกอย่าง ๓

แต่เมื่อเอาทวยเข้ามาเล่นในเมืองไทย ไทยอ่านหนังสือจีนไม่ออก
แลพูดภาษาจีนไม่ได้ เห็นแต่ฉากรูปทวยก็รู้ไม่ได้ว่าเป็นตัวไหน ๆ
จึงสั่งให้ตั้งคิกอ่านเอาตัวอักษรไทยเข้าหมายกำกัษ เพื่อให้ไทยรู้จัก
ตัวทวย ดังนี้ คือ

- อักษร ก หมายถึงตัวอุปราช ชื่อสามทวย ชาติเป็นชน
อักษร ข หมายถึงตัวนายทหาร ชื่อง่วยไ้ ชาติเป็นเต่า
อักษร จ หมายถึงตัวขุนนางผู้ใหญ่ที่จอทวง ชื่อเจียมทวย ชาติ
เป็นปลา
อักษร ค หมายถึงตัวผู้หญิงชาวตลาดสองคน ชื่อหะคัง ชาติ
เป็นหอยแครง
อักษร ด หมายถึงตัวภรรยาเจ้าเมืองชื่อเม้งจู ชาติเป็นปลาตะเพียน
อักษร ฉ หมายถึงตัวหลวงจีน ชื่อยิกซัว ชาติเป็นไก่
อักษร ง หมายถึงตัวนายทหารโจร ชื่อจิกเกา ชาติเป็นสิงโต
อักษร จ หมายถึงตัวนางสี ชื่ออันสี ชาติเป็นแมวป่า
อักษร ฉ หมายถึงตัวคนฆ่าหมูขาย ชื่อจิกค ชาติเป็นแมวลาย
อักษร ช หมายถึงตัวพลเมือง ชื่อชกซุน ชาติเป็นสุนัข
อักษร ซ หมายถึงตัวคนไซ ชื่อแซทวง ชาติเป็นไก่
อักษร ฉ หมายถึงตัวขุนนาง ชื่อชวยกัว ชาติเป็นไก่ฟ้า
อักษร ญ หมายถึงตัวคนเฒ่าของเจ้าเมือง ชื่อบองเซ็ง ชาติเป็นห่าน

- อักษร ค หมายถึงหลวงจีนเป็นที่ปฤกษา ชื่อกวางเหม็ง ชาติ
เป็นม้า
- อักษร ค หมายถึงคนแจวเรือจ้าง ชื่อปักคิก ชาติเป็นหม
- อักษร ฅ หมายถึงขณนาง ชื่อพันกั๊ย ชาติเป็นหอยสังข์
- อักษร ท หมายถึงนางงาม ชื่อเซียงเจี๊ว ชาติเป็นนกอินทรี
- อักษร ช หมายถึงเจ้าเมือง ชื่อไท่ผอง ชาติเป็นมังกร
- อักษร น หมายถึงหลวงจีน ชื่อเทียนสิน ชาติเป็นปู
- อักษร บ หมายถึงหลวงจีน ชื่อแจหลี ชาติเป็นตะพาน้ำ
- อักษร ป หมายถึงพลเมือง ชื่อกังส้อ ชาติเป็นงู
- อักษร ผ หมายถึงคนตกเข็ก ชื่อฮวหลี ชาติเป็นเหยี่ยว
- อักษร ฝ หมายถึงคนไซ ชื่อวงกั๊ย ชาติเป็นกั๊งฝอย
- อักษร พ หมายถึงคนไซ ชื่อกิกฮัน ชาติเป็นแกะ
- อักษร ฟ หมายถึงลูกเขยเจ้าเมือง ชื่อเกากวี ชาติเป็นกา
- อักษร ภ หมายถึงโจรที่เป็นแม่ทัพ ชื่อคนฮัว ชาติเป็นเสือ
- อักษร ม หมายถึงขุนนางนายทหาร ชื่อหันทุน ชาติเป็นควาย
- อักษร ย หมายถึงขณนาง ชื่อฮองฮน ชาติเป็นนกยูง
- อักษร ร หมายถึงน้องสาวเจ้าเมือง ชื่อกนเง็ก ชาติเป็นผีเสื้อ
- อักษร ล หมายถึงหลวงจีน ชื่อเทียนเหลียง ชาติเป็นปลาไหล
- อักษร ว หมายถึงหลวงจีน ชื่อแซทุน ชาติเป็นนกกกระสา
- อักษร ส หมายถึงขณนาง ชื่อฮะไซ้ ชาติเป็นกบ
- อักษร ห หมายถึงคนขายถ่าน ชื่อฮ้องหลิม ชาติเป็นงู

อักษร พ หมายถึงคนโซ่ ซ่องวนกิด ชาติเป็นเนือทราย

อักษร ฮ หมายถึงนักเรียน ซ่องวนกิม ชาติเป็นงคิน

อักษร ช หมายถึงชนนางนายทหารรักษาค่าน ซ่องเจียสูน ชาติ
เป็นหมย้า

เพราะเหตุที่เอาอักษรไทยเข้ากำกับกับ รัฐบาลจึงเรียกว่า “อักษร
หอย ก.ข.” แลพวกไทยที่เล่นหอยจึงมักเรียกตัวหอยด้วยชื่อตัวอักษร
แลชื่อเงินกำกับกัน ดังเช่นว่า “ กอสามหอย ซ่องวยไ้ สอชะไ้ ”
เป็นต้น บางตัวก็เอาคำไทยใช้แทนชื่อเงิน เช่นว่า “ รอทลวงชี ผอฉาย
หมุ คอเว็ชจ้าง ” บางตัวก็เอาภาษาไทยเข้าแทนที่เคี้ยว ดังเช่น
“ ผอผี ผอฝน ผอไฟ ” ฉนั้นก็ แ่ส่วนเงิน ดังเงินในเมืองนี้เขาเรียก
ชื่อตัวหอยแต่ตามภาษาจีนว่า “ สามหอย ” แล “ งวยไ้ ” เป็นต้น
หาไ้เรียกตัวอักษรไทยด้วยไ้ ไ้ยเห็นว่าเมื่อเงินเอาหอยเข้าไปตั้งเล่น
ในกรุงกัมพูชา ไ้ไ้เอาอักษรเขมรเข้ากำกับตัวหอยอย่างในเมืองไทย
เอารูปสัตว์ชาติหอยออกเป็นตัวหอยให้แกง ท่านองเขมรก็เห็นจะเรียก
ชื่อตัวหอยตามชื่อสัตว์นั้น ๆ ในภาษาเขมร แ่ส่วนเงินในเมืองเขมรก็
เรียกชื่อหอยตามภาษาจีนเหมือนกัน

ไ้ยินเล่ากันมาว่า หอยครั้งไ้สัวหงนั้น เขียนฉากรูปตัวหอย
มีเครื่องหมายพร้อมทุกอย่างแฉวนไว้ให้คนกุซก แลมีป้ายตัวหอย
สำหรับขอก ทำเป็นป้ายข้อม ๆ เขียนแต่ชื่อหอยด้วยอักษรจีน แล
เขียนอักษรไทยที่หมายตัวหอยไว้ ในป้ายนั้น เอาเก็บส้อมไว้ ในห้อง
ข้างในโรงอีกซก ถึงเวลาจะให้คนแกงหอย ไ้สัวหงก็เลือกป้าย

ใส่ถุงมาแขวนซ้าย ๓ ใครระแวงห่วยต้องไปแทงที่โรงห่วย กำหนด
ให้แทงที่ตัวละบาท ๓ เป็นอย่างมาก มีเสมียนนั่งคอยย่นำโรง ใคร
จะแทงตัวไหนเท่าไรก็ไปบอกเสมียน เสมียนรับเงินไว้แล้วเขียนโพย
ห่วยให้เป็นสำคัญแก่ผู้แทง ว่าใครแทงตัวนั้น ๆ เท่านั้น ๆ ครั้นแทง
กันเสร็จแล้ว ไล่เวลาให้สัวหูกก็ออกมาชักซ้ายตัวห่วยออกจากถุงให้
คนรู้ว่าห่วยออกตัวไหน ถ้าใครแทงถูกก็เอาโพยไปขึ้นเอาเงินที่เสมียน
ใช้ให้ ๓๐ คอ แต่ไม่คืนทุนเดิมให้ เพราะฉนั้นผู้ที่ถูกคงได้แค่ ๒๘
คอ ส่วนผู้ที่แทงผิดนายอากรก็เอาเงินเสียหมด

กล่าวกันว่าครั้งเมื่อคนยังต้องไปแทงห่วยถึงที่โรงห่วยนั้น ถึง
เวลาแทงห่วยมีคนไปประชุมกันอยู่ที่หน้าโรงห่วยวันละมาก ๆ มักมีคน
ร้องขอให้นายอากรบอกค่าเงื่อนบ้าง ว่าเขาห่วยตัวไหนออก นายอากร
จะเอาใจคนแทงจึงบอกไข่พร่างให้คึกขำง ก็ถูกใจคนแทง ที่หลังมา
ถ้านายอากรไม่บอกไข่ให้ คนก็ไม่พอใจ นายอากรจึงต้องหาคนไว้
สำหรับคึกไข่บอกคนแทงทุก ๆ วัน จนเลยเป็นประเพณีมา แต่
ผู้ที่คึกไข่ก็หาว่านายอากรจะออกห่วยตัวไหนไม่ จึงกลายเป็นแต่ไข่
สำหรับลวงคนแทงเท่านั้น

อนึ่งเมื่อแรกเอาห่วยมาเล่นในเมืองนี้ เล่นเต็มตามแบบจีนคือ
ในห่วย ๓๖ ตัวนั้น ถ้าออกตัวใดแล้ว ต้องเว้นห่วยตัวนั้นแลตัวอนตมชอ
พ้องกันเสีย ๓ วัน จึงจะเอากลับมาออกได้ อีก จะยกตัวอย่างตั้งออกตัว
บ. แจกสี่แล้ว ต้องเว้นตัว บ. แจกสี่ ตัว ผ. เขียวหลัก จะออกภายใน ๓
วันไม่ใคร่เป็นต้น เล่ากันว่าเมื่อห่วยยังมี ๒ โรง ให้สัวหูกออกตัวง.

จีเกา มีคนแทงไม่ยอมให้เงิน ท่านองจะหาว่าเป็นตัวพ้องกับ ฟ. เกากัว ฉ. ฉ. จิตก ที่ไต่ออกแล้วดูอย่างไรอย่างหนึ่ง เกิดวิวาทถึง ระตรีนพันแทงกันครั้ง ๑ ฝ่ายข้างโรงพระศรีวิโรจน์ก็เกิดเหตุด้วยเรื่อง ออกตัว อ. ไต้แสงครั้ง ๑ แต่จะเป็นเหตุอย่างไรหาปรากฏไม่ ถึง รัฐบาลต้องว่ากล่าวจึงตกลงตกตัวหวยเสีย ๒ ตัว คงให้มีแค่ ๑๔ ตัว แต่ยอมให้ออกศึกต่อกันได้ ไม่ต้องเว้น ๓ วันตามเขยเงิน จึงได้ ยกตัว ง. จีเกา แลตัว อ. ไต้แสง อันเป็นคว่กเลิกความเสีย ไม่ได้ ออก แต่่นั้นมา

ลักษณะหวยเมื่อแรกตั้ง ได้ความตั้งกล่าวมานี้ ครั้นล่วงเวลามา เมื่อคนชอบเล่นมากจน แลประมาณเงินอากรมากจน นายอากรขอขยาย การให้คนแทงหวยได้สควกซ้นกว่าแต่ก่อน จึงได้เกิดมีเสมียนหวย เทียบทั้งร้านรับแทงหวยในที่อื่น ๆ แล้วเกิดจักแขวงหวย มีผู้รับช่วงไป เทียบทั้งร้านให้ราษฎรแทงหวยทั่วทุกตำบลในจังหวัดกรุงเทพฯ ฯ การ อากรหวยก็ค่อยขยายรูปโดยลำดับมา จนลักษณะการอากรหวยเป็น เช่นปรากฏในชั้นหลัง ดังจะกล่าวต่อไป

ว่าด้วยลักษณะอากรหวย

อากรหวยฉีกกับอากรอื่นเป็นข้อสำคัญในเบื้องต้นที่อากรหวยต้องว่า ประมุขที่หลังภาษีอากรอย่างอื่น ๆ หมก มักจะตกลงรู้ว่าใครจะเป็น นายอากรก่อนชนบใหม่เพียง ๒ วันเท่านั้น เพราะถ้าตกลงก่อนหลาย วันนัก นายอากรเก่ากลัวคนในโรงหวยจะเอาใจออกหาก ไปเข้า

กับนายอากรใหม่ บอกเค้าเงื่อนให้แทงหอยถูก จึงตั้งว่าอากร
หอยที่หลังอากรอื่น

อนึ่งการออกหอยมีทางเสียที่ของระวังมากกว่าทำข่อนเขี่ยหลาย
อย่างด้วยลักษณะการเล่นพนันที่มีเจ้ามือ ผิดกันเป็น ๒ ชนิด ชนิด ๑ เจ้า
มือไม่สามารถจะรู้ผลได้ก่อน ดังเช่นถั่วก็ถั่วไปก็ดี เจ้ามือไม่สามารถ
จะรู้ฎากำหนดล่วงหน้าได้ว่าจะออกแต้มใด การเล่นชนิดนี้ที่ระได้เสียแล้ว
แต่ลักษณะของการเล่นนั้นประกอบด้วย โชคโช้ยทั้ง ๒ สถาน แต่การเล่น
อีกชนิด ๑ เจ้ามืออาจกำหนดได้ก่อนว่าจะให้ออกแต้มใด เล่ากันมาแต่
ก่อนว่าการเล่นไปขึ้นชั้นเดิมเจ้ามือก็คูณไปรู้ก่อนว่าปะตอกจะอยู่บ้าน
ไหน ที่หลังมีนักเลงหลากหลาย เวลายื่นไปทำข้อยจะแทงบ้านนั้นแล้ว
บ้านนี้ สังเกตคูลีหน้าเจ้ามือไปด้วยว่าจะพอใจหรือไม่พอใจ โดยกระ
ขวนนี้แทงไปถูกไม่ใคร่พลาด จนบางคนขอเลี้ยงเลื่องภาถึงจนพควน
กลัวไม่อยากจะเล่นด้วย ถ้าผู้นั้นเข้าไปข่อนไหนเช่นข่อนพ่อค้อพธร้าย
นายข่อนกันขเงินสิบบาทสามตำลึงใส่พานยื่นให้เป็นของกำนัน ขอย่า
ให้ผู้นั้นเล่นไป ที่หลังมามีเงินเจ้าความคิกรู้อย่างของตั้งจิงคิคแก้
คราวนเอาเงินใส่ไปไม่ให้ตัวของตัวเองรู้ว่าแต้มออกอยู่บ้านไหน เขา
ออกมาให้แทงก็กินผู้ชำนาญหมคพก ด้วยผู้ชำนาญหมคทสังเกตุ แต่
นั้นมาพวกทำไปขึ้นก็เอาอย่างกัน หลับหลับตาเอาเงินใส่ไปออกไปให้
นักเลงแทง ไปขึ้นจึงกลายเป็นได้เสียโดยลักษณะแลโชคโช้ยเหมือนกัน
ไปกำแลถั่วใหญ่ ส่วนหอยนั้นขนานต้องเลือกตัวออก รู้ว่าจะออกตัว
ไหนก่อนทุกคราว ถึงนักเลงจะเข้ามาจ้องสังเกตุหน้าขนานไม่ได้

อย่างวิธิต่างไปขึ้นที่ว่ามีมากก็ นักเลงยังมีวิธิตักขีตักออก คือ วันไหนหอย
ออกตัวไหนตกไว้ทุก ๆ วัน เมื่อหลายวันเข้าตรวจพิเคราะห์ที่คู่ลำดับตัว
หอยที่ออก มักจับวิธิตระของขนยานได้ว่าชอบเลือกตัวหอยอย่างไร
คือออกตัว ๓ แล้วมักเลือกข้ามลำดับไปก็ตัว ๓ ฎามักเว้นเสียกวนเง้งออก
ตัวเดิมอีกครั้ง ๓ ครั้งเป็นต้น เมื่อจับวิธิตระของขนยานได้ก็อาจจะแทง
ถูกได้มาก ๆ เพราะหอยมีปะตักินมากกว่าตัวไปก็จริง แต่มีปะตัก
มากกว่าเหมือนกัน เป็นต้นว่า โทษจะแทงสัก ๓๐ ตัว ถ้าถูกตัว ๓ ก็ยัง
ได้กำไรมาก พวกนักเลงจึงชอบเล่นกันมาก แต่นักเลงที่เล่นหอย
กับนักเลงที่เล่นเขยก็ผิดกัน การเล่นเขยต้องไปเล่นถึงบ่อน เพราะฉะนั้น
นักเลงที่เล่นเขยมักจะเล่นแต่คนชั้นต่ำ ส่วนนักเลงเล่นหอย อยู่ที่ไหน ๆ
แม้ที่สภอยู่ในมุ้งม่านบ้านช่องไม่ต้องให้ปรากฏตัวก็เล่นได้ มักเป็นคน
ชั้นสูงขึ้นมา จึงมีคนเจ้าความกึกที่จะคอยต่อสืบขนยานมากกว่าพวกที่จะต่อ
สืบพนันหลายเท่า เป็นนายอากรหอยจึงต้องระวังมิให้หวนวิธิตักขีตัก
การพนันอย่างอื่น ๆ ขำพเจ้าได้เคยถามพวกออกหอยว่าเหตุไรจึงไม่หลั
คาออกหอยเสียเหมือนอย่างพวกออกไปขึ้นข้าง เขาตอบว่าทำอย่างนั้น
ไม่ได้ ด้วยเงินเดิมพันที่ได้จากพวกหลัคาแดง ฎาแทงคามลัทธิ
ที่เชื่อผีสัง น้อยกว่าเดิมพันที่ได้จากเจ้าพวกที่แทงคักใจขนยาน ถ้า
ไม่ให้คักใจขนยานได้ เดิมพันก็คงตกมาก ขนยานจะใช้เงินอากรไม่
ไหว จึงจำต้องล่อให้คนคักทายใจใช้ระวังก็ย้ายถ่ายเทหะช่องทาง
ตรวจวิธิตระของคนแทง คอยหลีกเลียงอย่าให้เสียที่คนแทงได้ การ

ทำอากรห่วยยากกว่าภาษีอากรอย่างอื่นด้วยเหตุคงที่กล่าวมานี้ วิธีขนาน
จัดการอากรห่วยอย่างไรจะอธิบายต่อไป

๑ ว่าด้วยจัดแขวงห่วย

เมื่อผู้ใดได้เป็นนายอากรห่วย ในขั้นแรกเป็นแต่เขาพวกฟ้องไป
กำกับตรวจตราการในโรงห่วย ก็เปลี่ยนแปลงย้ายตัวห่วยแลเปลี่ยนกลอง
สัญญาใบ ๑ (เหตุใดย้ายตัวห่วยก็ยกกลองสัญญาจึงเป็นของสำหรับตัว
ผู้เป็นนายอากรก็หาทราบไม่) แต่การอื่นยังต้องอาไศรยคนเดิมครั้ง
นายอากรคนเก่าทั้งนั้น เพราะอากรห่วยตกลงก่อนวันจวนสิ้นปี ไม่มีเวลา
พอจะเตรียมตัวด้วยเหตุคงที่กล่าวมาแล้ว ต่อเมื่อนายอากรใหม่เข้า
ทำการแล้วจึงตั้งตนจัดการอากรของตน เริ่มด้วยออกประกาศกำหนด
วันนักประมวลแขวงห่วยก่อนอย่างอื่น

แขวงห่วยจัดเป็น ๒ อย่าง เรียกว่าแขวงในกรุง ๑ คือแขวงท้องที่
ใกล้ ไปมาถึงโรงห่วยได้ทุกวันนั้นอย่าง ๑ เรียกว่าแขวงหัวเมือง
คือแขวงท้องที่ไกล จะไปมากับโรงห่วยไม่ได้ทุกวันนั้นอย่าง ๑ แต่
แขวงคงอยู่ในมณฑลกรุงเทพฯ ทั้ง ๒ อย่าง เพราะรัฐบาลไม่ยอม
ให้เล่นห่วยในมณฑลอื่น ที่เรียกว่าแขวงในกรุง ๑ มีประมาณ ๑๘ แขวง
แขวงหัวเมืองก็มีประมาณ ๑๘ แขวงเท่า ๆ กัน การขึ้นแขวงทั้งปวงนี้
มีเขตรแดนกันชัดเจน แต่ไม่ได้ถือเอาเขตรบ้านเมือง ฤๅขนาดท้องที่
เป็นกำหนด ถือเอาแต่จำนวนผู้คนอันอยู่ในท้องที่เป็นประมาณฤๅว่า

• วิธีอากรห่วยที่จะกล่าวต่อไปนี้เป็นนี้ แต่งตามอธิบายของนายชวต กระแสเวศ
ซึ่งเคยเป็นหลวงใหญ่ในโรงห่วย.

โดยย่อ คือให้พอเหมาะแก่จำนวนคนที่ระแวงหวงข้างแห่งที่ซึ่งที่เล็ก
 แค่นั้นที่ประชุมชนมีคนระแวงหวงมากก็แย่งเป็นหลายแฉวง ขันแฉวง
 กันในถนนสายเคี้ยวก็มี การกำหนดแฉวงไม่มีข้อบังคับ นายอากรจะ
 เปลี่ยนแปลงเมื่อใดก็ได้ แต่เพราะเคยทำกันมาเสียจนเรียบร้อย เข้า
 ใจกันชิมชาม นายอากรจึงมักคงแฉวงอยู่อย่างเดิม หากใครจะเปลี่ยน
 แปลงไม่

หน้าที่ของแฉวงหวงในกรุง ฯ กับแฉวงหวงหัวเมืองฝักกัน แฉวง
 ในกรุง ฯ มีพระเพียงเป็นผู้รับหวงที่ราษฎรแทงในท้องที่ทั้งเงินเค็มพันที่
 ราษฎรแทงหวงส่งโรงหวงทุก ๆ วัน ถ้าใครแทงถูกแฉวงก็รับเงิน
 ของนายอากรไปใช้ให้เขาตามสัญญา แต่แฉวงหวงหัวเมืองเพราะ
 เหนือที่อยู่ห่างไกลจะรับหวงมาส่งยังโรงหวงทุกวันไม่ได้ จึงต้องจัดให้แฉวง
 หัวเมืองเป็นเจ้าของมือหวงในแฉวงนั่นเอง เป็นแต่ต้องถือควหาหวงที่ออกใน
 กรุงเทพ ฯ เป็นที่ใดแล้วเสีย จะหากินได้กำไรเป็นของแฉวงทั้งสิ้น
 เพราะหน้าที่ของแฉวงฝักกันคงกล่าวมานี้ ลักษณะการที่แฉวงเกี่ยวข้อง
 กับนายอากรจึงต้องจัดฝักกัน แฉวงในกรุง ฯ เป็นแต่ผู้ทำการให้ขนยาน ๆ
 ไม่ต้องออกหนุนหนุนอะไร แต่แฉวงหัวเมืองนั้นขนยานต้องไปเข้า
 หุ่นด้วยครั่งหนึ่งฤชาบาทละสลึงตามแต่จะตกลงกันทุกแฉวง หากไม่ก็ไม่
 มีใครจะกล้ารับเป็นแฉวง เพราะกลัวขนยานจะลอบไปแทงเอง

ผลประโยชน์ที่ขนยานเรียกจากแฉวงทั้งปวงนั้นก็ต่างกัน แฉวงใน
 กรุง ฯ ขนยานเรียกเอาเงินเข้าเงี้ยว แปลว่าเงินเปล่าใครยอมให้

แม้จะเจ็ยมากกว่าผู้^{อื่น} ก็ให้คนนั้นเป็นแขวง แลเงินแม้จะเจ็ยนั้น
ต้องส่งเป็นเงินสศทั้งหมดตั้งแต่แรกไ้ไปนแขวง เพราะขุนขานฮาไ้ไรรย
เงินแม้จะเจ็ยนั้นมาส่งเป็นเงินล่วงหน้าเข้าพระคลัง ถ้าหากจะให้ขุนขาน
ผ่อนผันคักข้างข้างก็ค้องเสียคอกเบี้ยให้ขุนขาน ส่วนแขวงหัวเมืองนั้น
ขุนขานให้ช่วยเสียเงินอากร ไ้ไรรยเสียเงินอากรมากกว่าผู้^{อื่น} ผู้^{นั้น}
ก็ไ้ไปนแขวง

นอกจากเสียแม้จะเจ็ยแลเงินอากรคักไ้ไ้กล่าวมา ผู้^{เป็น}แขวงยัง
ค้องทานายประกันแลผู้^{รับ}เรือนให้ขุนขานให้มันคองอย่าง ๑ แลค้องส่ง
เงินประกันไว้ด้วยอีกอย่าง ๑ เงินประกันแขวงกรุงเทพ : นั้น ขุนขาน
เรียกมากฏาเอยคาคามที่^{เป็น}แขวงมีผลประโยชน์มากฏาน้อย ไม่เสมอ
กันทุกแขวง แลยังค้องให้แขวงทำหนังสือสัญญาให้ขุนขาน บอมรับ
ประพฤติ ข้อ ๑ ว่าจะไม่ลื้อฉนยักยังเคิมพันอากรทวย ถ้าทำผิดข้อ
ยอมให้ขุนขานริบเงินประกันแลถอดจากแขวง ข้อ ๒ รัยจะเบิกเสย
ขานยชีแลกิจการทั้งปวงให้ผู้^{ตรวจ}ของขุนขานตรวจไ้ทุกเมื่อ ถ้าทำผิด
ข้อ^{นี้}เมื่อใดยอมให้คักค่าน้ำอันเป็นส่วนลกของแขวงทุกครั้ง ข้อ ๓ ยอม
สัญญาว่าจะส่ง โปยทวยแลเงินเคิมพันให้ทันกำหนดคของขุนขานทุกเมื่อ
ถ้าทำผิดข้อ^{นี้} ยอมให้คักเงินค่าน้ำทุกครั้งเหมือนกัน แลยังมีข้อ
สัญญาในการอย่างอื่นเป็นเข็คเตลคอีกหลายข้อ ที่บกมาว่าแต่เฉพาะ
ข้อสำคัญ ส่วนแขวงหัวเมืองนั้น ขุนขานให้ส่งเงินอากรล่วงหน้า ๓ เดือน
คิกเป็นเงินอากรสำหรับเคือนคัน คื่อเคือน ๕ ฏาเคือนเมษายนนั้นเคือน ๓

เป็นเงินประกัน ๑ เดือน ค่อยไปแขวงต้องส่งเงินอากรล่วงหน้าเป็นราย
เดือน แตะเงินเดือนที่ ๒ ไปเดือนละครึ่ง จนถึงเดือนที่ ๓๓ ขุนชาน
จึงยอมให้หักเงินประกันมาใช้เป็นเงินอากร ส่วนข้อสัญญาที่แขวง
หัวเมืองต้องทำให้ขุนชานนั้น มีข้อสำคัญแต่ที่ค้ำยยอมให้คนของขุน
ชานตรวจบัญชีแลการงานใดทุกเมื่อ

อนึ่งแขวงทวยทั้งในกรุง ๑ แลหัวเมืองต้องรับซื้อสมุก “โผ”
สำหรับขกษาณูชีกาธากรทวยในแขวงนั้นไปจากขุนชานแห่งเดียว จะ
ไปซื้อสมุกอื่นไม่ได้ เพราะสมุกโผเป็นหลักสำหรับตรวจสอบขกษาณูชีกา
ต้องมีการขุนชานประทัยประจำทุกโผสมุก การจำหน่ายสมุกโผนี้ กล่าว
กันว่าขุนชานมักให้เป็นผลประโยชน์ของภรรยา เพราะส่งสมุกโผมา
แก่เมืองเงินราคาประมาณเล่มละ ๓๕ สตางค์ เอามาประทัยตราขุนชาน
แล้วขายให้แขวงเล่มละบาท ๑ มีกำไรเยอะมาก ๆ แขวงเขาไปขาย
เล่มบนทวยเล่มละบาท ๑ กับ ๕๐ สตางค์ แขวงได้กำไรอีกขึ้น ๑
จึงไม่รังเกียจ

มีข้อบังคับอีกอย่าง ๑ ว่า ผู้ที่เป็นแขวงทวยต้องคงที่ทำการอยู่ใน
ท้องที่แขวงของตนแห่ง ๑ แลต้องทำย้ายบิวกไว้ที่ทำการนั้นเป็นสำคัญ
บอกว่าแขวงทวยแขวงนั้น ๆ ให้ผู้ที่มีกิจธุระไปมารู้ไว้เสมอ อีกประ
การ ๑ ต้องมีควมตราบิวกประจำแขวง จะใช้ตราอย่างไรก็ได้ แต่ต้อง
ลงทะเบียนไว้ที่ขุนชานแลอย่าให้ซ้ำกับแขวงอื่น

ใครผูกแขวงหอยแขวงโคไ้ไป ก็มีอำนาจแต่ผู้เกี่ยวที่จะอนุญาต
ให้ผู้อื่นงั่งมาเขียนหอย (คือรับราษฎรแขวงหอย) ในแขวงนั้น จะ
อนุญาตให้งั่งมาเขียนหอยสักกี่แห่ง ๆ ก็ไ้ตามชอยใจ ใครจะเป็น
เสมียนเขียนหอยหาผลประโยชน์ในแขวงนั้น ต้องมาขออนุญาตต่อ
แขวงค้องคกกลงยอมให้เงินก่อแขวงตามอัตราที่แขวงกำหนด ถ้าเป็น
ท้องที่มีคนแทงเงินเก็บพันมากแขวงก็เว้ยกค่าอนุญาตมาก ท้องที่เงิน
เก็บพันน้อยแขวงก็เว้ยกน้อยลงมา อัตราค่าอนุญาตที่แขวงเว้ยกจาก
เสมียนเขียนหอย เว้ยกเป็นรายมาที่งั่งเขียน มี ๓ ตั้งแต่เดือน
ธ: ๓๐ ยาทกลงมาจนเดือนละ ๕ ยาท ตามท้องที่ก่อกฤเลวทั้งกล่าวแล้ว

ผู้ที่ได้รับอนุญาตงั่งมาเขียนหอย ต้องมีประกันสัญญาต่อแขวง
คล้าย ๆ กับที่แขวงมีต่อขนานคนนั้น แลต้องรับดวงตราสำคัญไปจาก
แขวงดวง ๓ ในดวงตรามีอักษรบอกว่าเป็นมาที่เท่านั้น ๆ ในแขวงนั้น ๆ
แขวงค้ดเอาค่าตราจากผู้เขียนหอยดวงละ ๒๕ สตางค์ แต่เมื่อจะไม่
เขียนหอยต่อไปต้องส่งตราคืนให้แขวง อีกอย่าง ๓ ต้องรับข้อสมุคไผ
ไปจากแขวงด้วย การที่กล่าวมานี้เหมือนกันทั้งเสมียนที่เขียนหอยแขวง
ในกรุง ฯ แลแขวงหัวเมือง

อนึ่งผู้ผูกแขวงหอยไปนั้นยังต้องมีผู้ช่วยอีกแขวงละหลายคน ที่
สำคัญนั้น คือผู้ค้การต่างหุดต่างคาแขวง เว้ยกว่าผู้ค้การคน ๓ ผู้
รักษาเงินคน ๓ แลผู้ทำบาญชีคน ๓ ผู้ช่วยของแขวงในกรุง ฯ แล
แต่ค้วนายแขวงจะเลือกหา ขุนบานไม่เกี่ยวข้อง แต่ผู้ช่วยแขวง

หัวเมืองขุนนางต้องเห็นชอบด้วยจึงตั้งได้ เพราะขุนนางเป็นผู้มีส่วน
อยู่ด้วย ขุนนางมักตั้งคนของตัวไปอยู่กำกับแขวงละคนเป็นอย่างน้อย

ผลประโยชน์ที่แขวงหอยแลเสมียนเขียนหอยได้ ในการอากรหอย
นั้น แขวงในกรุง ฯ ได้มีผลประโยชน์ ๓ ทาง คือทางที่ ๑ ได้ค่าอนุญาต
ตั้งมาเขียนหอย ถ้าในแขวงใดมีร้านเขียนหอยมากก็ได้เดือนละมาก ๆ
ถ้ามีน้อยก็ได้น้อยลงมา ทางที่ ๒ ได้ค่าน้ำ คือส่วนตกในเค็มพื้นที่นำ
ส่งโรงหอย ขุนนางยกให้ร้อยละ ๒ ครึ่ง แต่ต้องแย่งไปแจกจ่ายเขียน
หอยเสียอีก ๓ แขวงคงได้ส่วนตกแต่ร้อยละ ๑ กับเศษหนึ่งสี่ตาม
จำนวนเค็มพื้นที่ของแขวงนั้น ทางที่ ๓ ได้กำไรค่าจำหน่ายสมคไผ่ ค่า
จำหน่ายตรา แลถ้าแขวงต้องไปรับโพยหอยถึงบ้านโค ยังได้ค่าเดินทาง
จากเสมียนหอยร้านนั้น ขวักขึ้นในค่าอนุญาตอีกเดือนละ ๖ สลึง เหล่า
นี้นับเป็นรายได้เบ็ดเตล็ด ส่วนแขวงหัวเมือง เพราะเหมือนเป็นหัวเมือง
ในแขวงนั้นก็กล่าวมาแล้ว มีทางที่ใดผลประโยชน์เป็น ๕ ทาง ๑ ฝึกกับ
แขวงในกรุง ฯ คือทางที่ ๑ ได้เค็มพื้นที่หอยกิน แต่ถ้าหอยถูกก็ต้อง
ออกเนื้อใส่เขา ทางที่ ๒ ได้ค่าน้ำจากผู้ถูกหอยเท่าทุนต่อ ๑ ทาง
ที่ ๓ ได้ค่าอนุญาตร้านเขียนหอย เหมือนแขวงในกรุง ฯ ทางที่ ๔ ได้
ผลประโยชน์เบ็ดเตล็ด คือจ่ายสมคไผ่ เป็นต้น ส่วนเสมียนเขียนหอย
นั้นมีผลประโยชน์ ๒ ทาง คือทางที่ ๑ ได้ค่าน้ำของขุนนางร้อยละ ๑ กับ
เศษหนึ่งสี่ตามจำนวนเค็มพื้นที่ส่งไป ทางที่ ๒ ได้ค่าน้ำจากผู้แทงหอย
ถ้าใครถูกเสมียนหอยชักค่าน้ำเท่าทุนที่ถูกต่อ ๑ เหมือนกันทั้งเสมียน
เขียนหอยแขวงในกรุง ฯ แลแขวงหัวเมือง

ว่าด้วยแทงหอย

เครื่องล่อลวงให้คนแทงหอยมีหลายอย่าง เบื้องต้นก็คอกที่เจามีช
 ยามใช้ถึง ๓๐ คอก ซ่อนเป็นเหตุให้คนคิดเห็นว่าจะรวบ เพราะถึงจะแทง
 ผิดไปสัก ๓๐ ครั้ง ๒๐ ครั้ง ถูกเข้าครึ่งเดียวก็ยังไม่กำไร ฤๅมีฉนั้น
 หากว่าจะแทง ๓๐ ตัว ๒๐ ตัวถูกเข้าตัว ๑ ก็ยังไม่กำไร ถ้ายังเช่นคน
 เชื่อกความคึกแลวิชาของตน ว่าอาจจะแทงตัวเดียวสองตัวให้ถูกได้ ใน
 คราวเดียว ก็ยังเห็นช่องที่จะรวบกว้างขวาง เพราะคนเล่นหอยไม่
 คิดเห็นความจริงว่าเหมือนตัวคนเคี้ยวจะไปสู่คนตั้ง ๓๐ จึงพากันชอบ
 เล่นหอยแลฉิบหายกัน เพราะแทงหอยเข่นอันมาก

ข้อใหญ่ใจความอันสำคัญของคนแทงหอย ก็คอกที่จะต้องคิดให้ถูก
 ว่า หอยจะออกตัวใดแล้วตกแทงหอยตัวนั้น การเลือกตัวหอยที่จะแทง
 นี้เรียกว่าหาหอยค้ มีวิธีของนักเลงเล่นหอยหลายอย่าง บางคนก็ใช้
 ความคิด บางคนก็เที่ยวหาโดยทางความรู้ จะอธิบายเฉพาะแต่วิธีที่มี
 หลักฐานอยู่บ้าง

วิธีหาหอยค้ด้วยความคิดนั้น ใจความก็ค้คิดเตาใจขนานว่า
 จะออกหอยตัวใด เช่นกระบวนค้ค้ค้ค้ค้ ค้ค้ค้ค้ค้ค้ค้ ในค้ค้
 แลวันนั้นเป็นค้ค้ มีตำราของเงินค้ค้ไว้สำหรับให้ค้ค้ค้หลายอย่าง ค้ค้
 เช่นเขารวมตัวหอยที่เป็นคนชนิดค้ค้ค้ค้ ค้ค้ค้ค้ค้ค้ค้ ในตำราว่า
 เป็น ๖ หมวด ค้ค้—

หมวดที่ ๑ ค้ค้ ค้ค้ ค้ค้ ค้ค้ ค้ค้ ค้ค้ ค้ค้ ค้ค้ ค้ค้ ค้ค้
 หมวดขนนาง ๔ คน

หมวดที่ ๒ ทวิ ฉ บ จ น ว ล ๖ ทวิน จินเรียกว่าลักเตาสือ แปลว่าพระทั้ง ๖

หมวดที่ ๓ ทวิ ฝ ฟ พ ช ๕ ทวิน จินเรียกว่าสักติเจียร แปลว่าคนไซทั้ง ๕

หมวดที่ ๔ ทวิ ท ร ค ต ๕ ทวิน จินเรียกว่าส่าไย แปลว่าผู้หญิงทั้ง ๕

หมวดที่ ๕ ทวิ ข ม ค ช ภ ๕ ทวิน จินเรียกว่าโง้วโง้วจั้ง แปลว่าเสือทั้ง ๕

หมวดที่ ๖ ทวิ ฉ ม ถ ฉ พ ๑๑ ทวิน จินเรียกว่าช้อย แปลว่าหอยนอกเกณฑ์

ทั้งนี้ก็เป็นหมวดทั้งนี้หวังจะให้เป็นเครื่องกำหนด สำหรับสังเกตเหตุการณ์ที่จะทำให้อารมณ์ผู้ออกหอยหม่นอยู่ในบุคคลจำพวกใด จะยกตัวอย่างคั้งเช่นวันใดขนยานทำบุญมีกึ่งเต็ม คาคว่าเวลาขนยานเลือกตัวหอยในวันนั้นอารมณ์คงนั่งอยู่ถึงพระ ก็แกง ฉ ม บ จ น ว ล ก็ักไว้ดูว่ามีคนนั้นถ้าวันใดเช่นวันฤกษ์วันมงคลของขนยาน คั้งเช่นวันประเคิมออกหอย คาคว่าขนยานไม่ออกตัวหอยอันเป็นอภัยมงคล คั้งเช่นหอยในจำพวกโจรแลจำพวกคนไซ ก็กันตัวหอยพวกนั้นออกเสีย แล้วคิคคาคเหตุการณ์ประกอยว่าขนยานจะเลือก หอยตัวมงคล ประเภท ไทหนักแกงหอยประเภทนั้นคัก ขนยานค้องมีไหวพริบคอบระวังในเหตุการณ์ที่เขาจะคาคอยู่เสมอ ถ้าเลือกก็อาจจะเช่นคั้งเขาคาคได้จริง ๆ ยังมีเกณฑ์

อย่างอื่นที่จะคิดแทงกัใจชุนขานได้ อีกหลายอย่าง บางทีเกิดไฟไหม้
 ในวันนั้นชุนขานไม่ทันคิดเฉลียว ปล่อยให้ขารมณต์ให้ไปเลือกตัวฟ ออกมา
 หวยก็ถูกพวกไทยแทงกัใจได้มาก ๆ มีเรื่อง ๓ เกิดขึ้นเมื่อก่อนเลิกหวย
 ไม่ช้านัก มีเงินผู้กัคน ๓ ไปเล่นเขี่ยที่ขอนซึ่งผู้เป็นชุนขานนั้นรับผูก
 อยู่ขอน ๓ เสียไปกว่า ๓๐,๐๐๐ บาท นึกว่าค่าวันนั้นชุนขานคงเอาเรื่อง
 ชนะไปเป็นมิตรออกหวย กัแทงกัใจ ข่งววยใช้ ก็ถูกได้เงินชุนขานไป
 ราว ๒๐,๐๐๐ บาท แต่การที่แทงจะแทงกัใจชุนขานจากแทงอย่างใด ๆ
 ก็ตาม ค่อแทงถูกจึงเกิดเล่าภาฎูเรื่องกัน ที่กัคิดหวยกันิคิยหายนั้น
 ไม่มีใครเล่าภาฎูก็เงียบหายไป

ยังการที่หาหวย โดยกระบวนสัยสวณนั้น ก็คือการที่เทียสัยตาม
 ทรวงคราหาเค้าเงอชุนขานจะออกหวยตัวไหนในวันหนึ่งวันใด มีวิธี
 หลายอย่างเหมือนกัน เบื้องต้นกัคอกพยายามที่จะถามตัวชุนขานเอง
 อันเป็นวิธีเก่ามีมาแต่ครั้งเจ้าสัวหง ชุนขานถูกถามว่าคาญจ้งจ่างคน
 คึคไย้ลวงบอกไว้ว่าโรงหวยทุกวัน แต่ข้างที่ชุนขานถูกผู้ที่อยู่ใกล้ซึค
 อ้นวอนถาม บอกไย้ให้จ้ง ๆ เขาแทงถูกก็มีข้าง มีตัวอย่าง
 ครั้งหลวงอัครวิษัฎพานิช เค็ง แรกออกหวยยังไม่ช้านาญ ต้อง
 อาไศรยท่านผู้ ๓ เป็นผู้ช่วยเลือกตัวหวย วันหนึ่งมีคนของท่านผู้นั้นใช้สอย
 อยู่ในเรือนขอไย้หวย ท่านคึคอยู่แล้วว่าจะออกตัวไหนจึงบอกไย้ให้
 หมายถึงพอจะให้คึคทายเล่นสนุก ๆ ครั้นเวลาค่าท่านผู้นั้นไปโรงหวย
 บอกแนะนำให้หลวงอัครออกหวยตัวที่คึคไว้แล้ว กลับมาบ้านจึงรู้ความ
 ว่ามีผู้อันมาวานคนในเรือนให้ขอไย้ พอรู้เข้าก็ตกใจให้คนรีบไปบอก

หลวงอุครว่า อย่าให้ออกหอยควักที่แน่ให้ไปอันชาติ คนออกไปถึง
 จวนเวลาออกหอย พอหลวงอุครเปลี่ยนตัวหอยทัน หาไม่หอยคืนนั้น
 ก็เห็นจะถูกเข้านัก นอกจากที่จะพยายามไต่ถามขุนขาน ยังมีพวก
 ทศกัณฐ์เครื่องกำหนดกัจจายของขุนขาน คือโผยเถาเช่นกัน เขาไป
 เป็นหลักคิกทายใจขุนขาน พวกนี้มักเป็นคนในโรงหอยเอง ฤาமிณนั้น
 ก็ขานขานคนในโรงหอยให้เอาใจออกหาก เพราะเหตุนี้ขุนขานจึงมีใคร
 ไรใจคนในโรงหอย ยังพวกที่ราหอยก็โดยทางวิทยาคม เช่นขานขาน
 ขอหอยค่อวัตถุแลบุคคลที่คนนับถือว่าศักดิ์สิทธิ์ก็มี วิถีที่ขอหอยจากวัตถุ
 ทั้งปวงนั้นจะยกไว้ จะยกตัวอย่างแต่ที่ขอค่อบุคคลแลไม่กล่าวถึงพวก
 อลัษ อลัษซี ที่ให้หอยเขาโดยมีราคาซื้อ บางทีคนคี่ ๆ เช่นพระสงฆ์
 ซึ่งคนทั้งหลายนับถืออภิญญา ถ้าองค์ใดมักชอบประพฤติกิแปดก ๆ
 ก็มักมีคนเลยเข้าใจไปว่าท่านให้หอยให้เป็นทาน เคยมีพระราชาคณะ
 องค์ ๓ ที่มักประพฤติกิแปดก ๆ อย่างนั้น แต่งวัตรัยเสด็จกูญย์ ๓
 เอาตุ๊กตากระพาศที่เขาทำเป็นรูปช้างมาตั้งรายตามกำแพงแก้ว พวก
 นักเลงหอยที่ไปในกระบวนพระกูญวันนั้น เอาช้างเป็นนิมิตรมาแทง
 คิ้ว ๓ ข ๗ หอยเจ้ากรรมออกคิ้ว ๗ ถูกกันไค้นเลื่องภาครัง ๓ ค่อมา
 มีพระครูอีกองค์ ๓ ซึ่งมีชื่อเสียงในทางวิยัสสนาธุระผู้คนนับถือมาก
 พวกนักเลงหอยไปพุดจาเลียบเคียงหาเสคนัย ท่านพระครูหลงพุดด้วย
 โทษชื่อ ไม่รู้ว่าเขาขอหอย พวกนักเลงจับเสคนัยมาก็คิกแทงหอย
 ถูกสักครั้ง ๓ ๗ ๒ ครั้ง ก็เกิดเลื่องภาว่า ท่านพระครูองค์นั้นให้หอย
 แม่น ทนก็มีแต่คนพากันไปเลียบเคียงขอหอย ท่านพระครูจะพุดจา

ว่าอะไรๆทำอย่างไรก็กลายเป็นไข้วหายไ้หมด ครั้นท่านพระครูรั้วว่า
 เขามาหลวงขอหอยก็ซักใจ คราวนั้นเห็นใครไปพอกาเลียบเคียงเข้าใจว่า
 จะไปขอหอยก็ขี้โล่เสียจากกุฎ การที่ขี้โล่นั้นคนกลับเข้าใจว่าไข้วหาย
 ไข้ว ๓ พ ยังพากันกลับไปขออีก ที่สกุท่านพระครูฉวยพลองตาก
 ออกมาจะขู่ คนก็เข้าใจว่าไข้ว ๔ พ ๓ จนท่านพระครูไม่รู้ว่าจะทำ
 อย่างไร ค้องบักประตูกุฎันกลอนไม่รับแขกอยู่เป็นช้านาน พวกศิษย์
 หาญาติโยมพากันสงสาร คอยห้ามปรามคนไม่ให้ขอหอยคนแรงค่อย
 เสื่อมซาไป วิถีหาหอยก็ไม่มีชื่อกันความเชื่อของมนุษย์ แม้ที่สกุ
 จนพระพุทธรูปฤๅตนไม้ก็มีคนไปอธิฐานขี้กุดรอยไข้วหาย เพื่อระมัด
 ใผลชนมาให้ย้าง แต่วิถีที่ปลากจริง ๆ นั้น เกิดขึ้นเมื่อก่อนจะเล็ก
 หอยไม่ก็ขี้หนัก ใครจะเป็นผู้กักก็หาทรายไม่ เกิดเป็นลัทธิอื่น ๓
 ถึงวันเข้าพระวัสส์สาเขียนตัวหอยครบทุกตัวแล้วเอาควาไว้ ในที่ช่อนเร้น
 เช่นในหม้อเป็นต้น บัณเณกเสียบให้แน่นแล้วบูชาอธิฐานไปจนตลอด
 พรรษา เมื่อดวงวันก่อนจะออกพรรษาบัณเณกคู้ ถ้าหอยตัวใดหงายขึ้น
 ในนั้นก็เชื่อว่าออกตัวนั้นเมื่อดวงออกพรรษา คนเชื่อถวอินแพ้วหลาย
 มาก จนเกิดเป็นประเพณี พอถึงเดือน ๓๓ ขึ้น ๓๔ ค่ำ ๓๕ ค่ำ มีคน
 เข้ามากรุงเทพฯ มากมายหลายร้อยหลายพันมาทั้งทางรถไฟแลทางเรือ
 ถึงเพลาค่ำลงคนแน่นท้องถนน ทั้งค่นำโรงหอยลามไปจนในถนนเจริญ
 กรุงทุกขี้ เสมอมีงานอะไรเป็นการใหญ่ของชุมชนอย่าง ๓ ที่แท้
 ก็เสมอพากันเข้ามาอานวยพรชุมชนนั้นเอง เพราะหอยคู้โดยทาง
 วิทอากาศ ชุณขานไม่กลัวเหมือนหอยคู้โดยทางความคิด ยิ่งแทงมาก

ก็ยิ่งชอบใจ แต่คนแทางก็ยังไม่เชื่อติดกันอยู่นั่นเอง จำนวนคนแทางหวย
จึงไม่ลดถอยน้อยลง มีคนแทางทุกแแขวงทุกวันไม่ขาด

ลักษณะแทางหวยแทางไ้ ๒ อย่าง คือแทางอย่างสามัญอย่าง ๑
แทางอย่างวิสามัญ เรียกว่า “แทางหิง” แผลว่าแทางแแขวนอย่าง ๑
จะว่าด้วยลักษณะอย่างสามัญก่อน แทางอย่างนี้ต้องไปแทางที่เสมียน
เขียนหวย

วิธีที่เสมียนเขียนหวยมีการแปลก ซึ่งควรระคองอธิบายโดยเฉาะ
อยู่ ๓ อย่าง คือวิธีใช้ภาษาอย่าง ๑ วิธีเขียนหนังสือไทยอย่าง ๑ วิธี
คิกเงินอย่าง ๑

วิธีใช้ภาษานั้น ขุนยานยอมให้ใช้ภาษาจีนแลภาษาไทยไ้เหมือนกัน
ทั้ง ๒ ภาษา เสมียนหวยร้านโคถนั้ภาษาจีน จะเขียนหวยแลทำบายูชี่
แแก้ด้วยอักษรแลภาษาจีนไ้ไ้ ถ้าเสมียนหวยร้านโคชำนาญภาษาไทย
จะเขียนหวยแลทำบายูชี่ด้วยอักษรแลภาษาไทยไ้ไ้เหมือนกัน แต่
จะใช้อย่างไ้ไ้ให้ ไ้ไ้แค้อย่างนั้นอย่างเคียว ด้วยเหตุนี้คนแทางจะเป้นไทย
ฤาจีนก็เลือกร้านแทางหวยตามภาษาที่ตนเข้าใจไ้ไ้

วิธีเขียนอักษรไทยในการแทางหวยนั้นไม่เหมือนกันเขียนกันใน
อักษรวิธี เพราะต้องระวังมิให้เปลียนปลอมตัวอักษรหนึ่งไปเป้นตัวอักษร
อื่นไ้ไ้ โดยกระบวนเขียนค่อเคิมแแก้ ไ้ไ้ คังเช่นแแก้อักษร ก เป้น ฉ
เป้น ภ เป้น ฉ เป้น คัน เล้ากันว่าเคยเกิดลักแแก้ตัวอักษรตั้งแต่ครั้ง
เรีสุ่วหิง ๆ จึงต้องคิกวิธีเขียนแคว่องหมายไว้สำหรับกันแแก้ คังเช่น
อักษร ก ต้องให้มีไม้ ไ้ไ้ค้อยู่ข้างบน ก็ คังนี้ แลค้ว ข ต้องให้เขียน จ

ดังนี้เป็นตัวอย่าง คนเขียนหอยต้องระวังเครื่องหมายเหล่านี้เผื่อไม่ได้
 แม้เสมีนหอยเขียนจากเครื่องหมาย ดังเช่นเขียน ก ขาค ๘ ส่งไป
 ถ้าหอยออกตัว ก ขนขานก็กินไม่ยอมใช้ เสมีนผู้เขียนก็ตั้งใช้ผู้แ
 เอง อาจระชาคทุนไค้มาก ๆ

วิธีคิกเงินในการแทงหอยนั้น ใช้เงินไทยแต่คิกตามมาตราเงิน
 คิก ๓,๐๐๐ กระแปะต่อคำลึง ๓ คิกเอาเงินไทย ๓๐ สลึงเป็นคำลึง
 กำหนดคบาท ๓ เป็น ๔๐๐ แปะ แล้วกระจายเศษออกไป สลึง ๓ เป็น
 ๓๐๐ แปะ เฟื้อง ๓ เช่น ๕๐ แปะ ในขานขานที่แทงหอยใช้จกเช่นแปะ
 ทั้งนี้ เรื่องคิกเงินเป็นมาตราเงินนี้ เห็นจะเพื่อประโยชน์ให้ คิกลูกคิก
 สควก เพราะมาตราเงินไทยในสมัยนั้นเศษไม่เป็นสิบเสมอกันเหมือน
 มาตราเงิน การที่แปลกมี ๓ อย่างดังอธิบายมานี้

เวลาสำหรับคนแทงหอยอย่างสามัญนั้น โดยปรกติเสมีนหอย
 ออกนั่งม้ารับเขียนหอยตั้งแต่ตลาคออกเวลาบ่าย ประสงค์จะให้เหมาะ
 แก่เวลาคนไปตลาค ยอมให้คนแทงไปจนเวลา ๓๐ นาฬิกา ล.ท. อัน
 เป็นเวลาต้องส่ง โผยไปยังไปยังโรงหอยเป็นที่สุค ฤว่าอีกนัย ๓ ก็ราว
 วันละ ๖ ชั่วโมง ถ้าแขวงอยู่ไกลออกไป ต้องส่ง โผยก่อน ๓๐ ล.ท.
 ก็เลื่อนเวลาออกนั่งม้าให้วันเช้า คงให้ไค้มีเวลาคนแทงหอยราววันละ
 ๖ ชั่วโมง แต่แขวงที่อยู่ใกล้ โรงหอย เช่นแขวงประตูสามยอดเช่น
 นั้น ยอมให้คนแทงจนเวลาราว ๓ ก.ท. ส่ง โผยต่อจนคิกกลองย โหละคร
 ขนขานก็ยอมเพราะอยากให้เคิมพันมาก ส่วนแขวงหัวเมืองนั้นไม่ต้อง

ส่งไปไปยังแขวง จะเขียนเวลาไรไปจน ๓๐ ล.ท. ก็ได้ แต่พื้นเวลา
๓๐ นาฬิกา ก.ท. ไม่ยอมให้รับ

คนแทงหอยต้องแทงตั้งแต่ ๕๐ แปะ คือเพื่อ ๓ ชั้นไป เสมียน
หอยจึงยอมให้แทง แต่ ๕๐ แปะนั้นจะแทงหอยสักกี่ตัว . ถ้าไม่ค้ำ
กว่าตัวละ ๕ แปะแล้วก็แทงได้ ฝ่ายข้างมากคงกำหนดให้แทงหอยได้
เพียงตัวละบาท ๓ เป็นอย่างมากเหมือนอย่างเมื่อครั้งเสด็จ . ถ้าแทง
หอยตัวใดมากกว่าบาท ๓ ชั้นไป เสมียนไม่เขียนให้ แต่ความจริง
เป็นแต่ทำอธิบายในบัญชีเท่านั้น ถ้าหากว่าใครจะแทงหอยตัว ๓ มากกว่า
บาท ๓ ชั้นไป บอกบัญชีแทงตัวนั้นให้เป็นหลายหน หนละ
บาท ๓ จะแทงสักกี่ร้อยบาท เสมียนก็ยอมให้แทง

ลักษณะการแทงหอย ผู้แทงต้องเอาเงินวางให้เสมียนหอยก่อน
แล้วบอกว่า จะแทงหอยโรงเข้าตัวใดเป็นเงินเท่าใด และโรงค้ำจะแทง
อย่างไร ก็ด้วยลักษณะแทงหอยโรงค้ำมีวิธีแทงได้หลายอย่าง เป็นต้นว่า
จะแทงถูกยกผิดซ้ำ เช่นแทงตัว ก โรงเข้า ถ้าถูกเป็นเสร็จเพียง
เท่านั้น ถ้ากินให้แทงซ้ำตัว ก ในโรงค้ำอีก ฉนั้นก็ได้อีก ถ้าจะแทงหอย
เช่นแทงตัว ก ตัว ข โรงเข้า ถ้าถูกตัวใดตัวหนึ่งให้เอาเงินที่ชุนชาน
ใช้แทงอีกตัว ๓ ทั้งหมด ถ้าแต่เท่าหนึ่งเท่าใด ฉนั้นก็ มี ยกมาแสดง
พอเป็นตัวอย่าง เสมียนหอยเรียกเงินไว้แล้วจึงลงมือเขียนบัญชี
บัญชีของเสมียนเขียนหอยมี ๓ อย่างด้วยกัน คือสมุดใฝ่อย่าง ๓
ใบตอบอย่าง ๓ ใบไปอย่าง ๓

สมุดไฉ คือสมุดที่ขุนขานจำหน่ายไป เป็นคัวาณูฉีใหญ่สำหรับ
ร้านเขียนทวย ต้องเขียนลงเกือบวันไว้ข้างบน ใครแทงทวยตัวใด
เงินเท่าใดก็จดลงไปไม่ต้องลงชื่อผู้แทง ใช้ประทับตราประจำต่อกับ
ใบคอบเป็นสำคัญสำหรับตัวคน

ใบคอบนั้น คือใบสำคัญทำให้แก่ผู้แทงทวย เขียนว่าวันนั้นแทง
ทวยตัวนั้น ๆ เงินเท่านั้น ๆ แทงอย่างนั้น ๆ เมื่อเขียนแล้วเอาใบคอบนี้
วางลงในสมุดไฉประทับดวงตราประจำต่อไว้ ในช่องขานูฉีที่ผู้นั้นแทง
แล้วมอบใบคอบให้ ผู้แทงถือไว้ ถ้าทวยถูกจะได้นำมาขึ้นเอาเงิน

ใบโพยนั้น ทำสำหรับส่งโรงทวย ต้องทำเป็นโพยทวยโรงเข้า
ส่วน ๑ โพยทวยโรงค่าส่วน ๑ ไม่ปะปนกัน ตอนหัวคำทำแค่โพย
โรงเข้า ส่วนโพยโรงค่าทำต่อเมื่อทวยโรงเข้าออกแล้ว ลักษณะการ
เขียนโพยมีข้อบังคับว่า ทวยในโพยใบ ๑ ไม่ให้แทงเกินตัวละ ๔๐๐ แยะ
คือบาท ๑ แลจำนวนเงินในโพยใบ ๑ จะเป็นทวยกี่ตัวก็ตาม ไม่ให้
จำนวนเงินเกิน ๒,๐๐๐ แยะ คือ ๕ บาท เมื่อเขียนโพยเสร็จแล้ว พัก
เหน็บกระดาษเป็นรูปสี่เหลี่ยมรี ยาวประมาณ ๕ นิ้ว กว้างประมาณนิ้ว ๑
เหมือนกันทุกใบ ต้องพับไม่ให้แลเห็นตัวทวยข้างใน แต่ต้องเขียนบอก
จำนวนเงินไว้ข้างหลังว่าในนั้นจำนวนเงินเท่านั้นแยะ ประทับตราร้าน
เป็นสำคัญทุกใบ แล้วรวมโพยเข้าเป็นมัด แลเขียนใบนำบอกกว่าวันนั้น
โพยเท่านั้นใบ รวมเป็นเงินเท่านั้น เหน็บไว้กับมัดโพย สำหรับส่ง
แขวงพร้อมกันโพย

ครั้นถึงเวลากำหนด (ราว ๓๐ ล.ท. ฤกษ์ก่อนหลังตามบ้านที่ใกล้
แลไกล) เสมียนทวยจึงเอาโพงกัวยไยนำไปส่งยังแขวง (ถ้าขอให้
แขวงไปรับต้องเสียเงินค่าเดิน ค้างกล่าวมาแล้ว)

ลักษณะการที่เสมียนทวยส่งโพงไปแขวงฝึกกัน คือแขวงใกล้
ซึ่งอาจจะกลับไปเขียนโพงทวยโรงกำส่งเมื่อทวยโรงเข้าออกแล้วไค้นั้น
ส่งแต่โพงทวยโรงเข้า ส่วนแขวงไกล ซึ่งจะกลับไปเขียนโพงทวย
โรงกำส่งมาไม่ทัน ส่งโพงทวยโรงเข้าแล้ว ต้องมอโยให้แขวงฯ
เอาโยมาหาที่เขียนโพงโรงกำที่ใกล้ๆ โรงทวย

แขวงหัวเมืองนั้น เสมียนทวยเขียนแต่โยกัวยไยคอย ไม่ต้อง
เขียนโพงเอาโยไปส่งแขวงแทนโพงทุกวัน แขวงเอาโยใส่กำขี้มัน
กุกูแ่ง ๓ คอก คือกุกูแ่งของผู้แทนขุนยาน ๓ ของแขวง ๓ ของ
เสมียนขานูชี่คอก ๓ รักษาไว้หน้ารู้ว่าทวยออกตัวไคแล้วจึงไคกำขี้

แขวง (ในกรุงฯ) รับโพงจากเสมียนทวยแล้ว ตรวจขานูชี่
โพงแลขานูชี่เงินไว้สำหรับแขวงส่วน ๓ แลรวมทำไยนำ ขอกนามแขวง
บอกวันเคื่อน บอกจำนวนโพง แลบอกจำนวนเงินลงในไยนำนั้น แล
กุมโพงกัวยไยนำสำหรับทวยโรงเข้ามาส่งยังโรงทวย ต้องส่งในระหว่าง
แก่เวลาโรงทวยคักกลองสัญญาเรียกโพงจนคักกลองยุโหระบอกห้าม คือ
ในระหว่างเวลาแก่ ๓๓ ล.ท. ไปจนราว ๓๕ ล.ท.

วิธีแทงทวยทั้งนั้น สำหรับพวกนักเลงขาใหญ่ที่จะแทงคักใจขุนยาน
กัวยจำนวนเงินมาก ๆ ขุนยานยอมให้พวกแทงทวยทั้งเขียนโพงเอง

และเอาโผยของคนไปส่งที่โรงหอยไค้เหมือนอย่างกับเป็นแขวง แต่ว่า
 ต้องแทงคราว ๓ ไม่ต่ำกว่า ๕๒ บาทลงมา แลต้องทำโผยให้ถูกต้อง
 แบบแผนอย่างโผยหอยสามัญ คือวิธีเขียนตัวอักษรแลกำหนดในโผย
 ใบ ๓ ไม่ให้แทงมากกว่าตัวละบาท ๓ แลรวมเงินในโผยใบ ๓ ไม่ให้
 เกิน ๕ บาทเหล่านี้ ลักษณะแทงหอยทั้งกับแทงหอยสามัญที่ผิดกันเป็น
 ข้อสำคัญนั้น คือแทงหอยสามัญ เมื่อหอยโรงเข้าออกแล้ว ชุนยาน
 แกะโผยออกดูว่าผู้แทง ๆ หอยตัวไหนมาก อาจจะคาดใจคนแทงว่า
 โรงค้าคงจะแทงตัวไหน ๆ คึกขี้ก้ายตัวหอยโรงค้าไปเสียให้ห่างไค้
 แก่การที่แทงหอย คอแทงถูกผู้แทงจึงยอมให้เข้คโผยออกกว่าแทงตัวใด
 ถ้าแทงผิดไม่ยอมเข้คโผยให้ชุนยานรู้ว่าไค้แทงตัวใดที่เคี้ยว ประสงค์
 จะไว้คักแทงโรงค้าต่อไป บางทีพวกแทงหอยอาจจะแทงถูกเอาเงิน
 ชุนยานไค้ถึง ๓๐,๐๐๐ แล ๒๐,๐๐๐ บาทก็มี ด้วยเหตุนี้พวกแกเลงโต
 จึงชอบแทงหอย

ลักษณะการในโรงหอย

ก่อนที่จะอธิบายถึงวิธีออกหอย จะกล่าวถึงลักษณะที่ชุนยานจัดการ
 ในโรงหอยก่อน จำนวนคนประจำการโรงหอยซึ่งชุนยานต้องให้เงินเคื่อน
 แลต้องตั้งโรงครัวเลี้ยงอาหารเวลาทำการ รวมเข้คเสร็จประมาณ ๒๐๐
 คน จัดเป็นตำแหน่งผู้ใหญ่ผู้น้อยมีหน้าที่ต่างกันดังนี้ คือ
 หลงรู้ใหญ่มีคน ๓ เป็นผู้ดูแลการงานทั้งช่วงต่างหูต่างตาของ
 ชุนยาน หลงรู้ใหญ่มักเปลี่ยนตามตัวชุนยาน

หลังรูรงมีประมาณ ๑๘ คน เป็นผู้สำหรับเที่ยวตรวจการ
 ความแขวงแลร้านเขียนหอยทั่วไป มักเป็นคนทำการอยู่เสมอไป ไม่ใคร่
 ต้องผลัดเปลี่ยน

คนเก็บเงินเคน ๑ สำหรับเก็บรักษาเงินสดแลรับเงินจ่ายเงิน มัก
 เป็นคนของขุนบานอย่างหลังรูใหญ่

หลังรูรง สำหรับตรวจการในโรงหอยมีอีก ๒ คน สำหรับ
 ตรวจการกลางคืนคน ๑ ตรวจการกลางวันคน ๑ หลังรู ๒ คนนี้มัก
 เป็นคนทำการอยู่เสมอ ไม่ใคร่ต้องผลัดเปลี่ยน

นายเสมียน คือผู้ที่ทำหน้าที่ทำการเสมียนมี ๓ คน เสมียนที่ ๑
 สำหรับทำบัญชีเงินรับจ่ายทั้งปวงคน ๑ เสมียนที่ ๒ สำหรับทำบัญชี
 โพงคน ๑ เสมียนที่ ๓ สำหรับสอบบัญชีทั้งปวงคน ๑ เสมียนทั้ง ๓ นี้
 เป็นผู้ชำนาญ มักเป็นคนประจำอยู่เสมอ

รองจากเสมียนถึงพวกพนักงาน มักเป็นคนอยู่ประจำและฝึกหัด
 ทำการที่ค่อพ่อลูกหลานลงมาเป็นพน พนักงานมี ๓ พวก คือ

พนักงานกองตรวจโพงมี ๖ กอง กอง ๑ มีคนก็ค่อลูกก็ค่อคน ๑ คน
 ค็ตราคน ๑

พนักงานกองเคี่ยมเดามี ๑๐ กอง กอง ๑ มีคนบอกคน ๑ คนบอก
 คน ๑ ในพวกพนักงานเคี่ยมเดานี้ มีคนสำคัญของขุนบานคน ๑ ๓ ๒
 คน ซึ่งต้องเป็นคนที่มีใจใ้ใจจริง ๆ สำหรับรวมบัญชีเคี่ยมเดา คือ
 รวมบอกบัญชีว่าในวันนั้นคนแทงหอยตัวไหนเท่าไร ๆ รู้กันแต่กับ
 ขุนบานสำหรับกระตัวหอยที่จะออกต่อไป ทักกล่าวเป็นพนักงานประจำ

น้ำที่ นอกจากยังมีพนักงานกลางสำหรับช่วยเหลือในน้ำที่ทั้งปวง
 ตลอดจนคนทำครัว จึงรวมเข้าเสร็จประมาณ ๒๐๐ คน พนักงานโรงหอย
 แบ่งกันเป็น ๒ พวก พวกพนักงานการกลางวันพวก ๑ พวกพนักงาน
 การกลางคืนพวก ๑ พนักงานกลางวันมาทำงานแต่เข้าไปจนย้าย
 พนักงานกลางคืนต้องมาถึงโรงหอยเวลา ๓๐ ล.ท. ได้กลับไต่ต่อเวลา
 สว่างเสมอทุกคืน ส่วนตัวขนยานนี้ต้องมาออกหอยเองทั้งโรงเช้า
 แลโรงค่ำทุกวัน นอกจากนั้นก็มาตรวจตราการในเวลาอื่น ๆ บ้าง
 ว่าด้วยลักษณะการออกหอย

ถึงเวลา ๕ ทุ่ม (๑.๑ ล.ท.) ที่โรงหอยก็กลองสัญญาณเรียกโพง
 ย่า ๓ ลาเป็นกำหนดให้แขวงเอาโพงหอยโรงเช้าไปส่ง แต่ชั้นก่อนที่
 กลองเรียกโพงหอยโรงเช้าแต่เวลายาม ๑ (๘ ล.ท.) ต่อมาขนยาน
 ประสงค์จะให้มีความสำหรับคนแทงหอยได้มากขึ้น จึงเลื่อนเวลาเรียก
 โพงออกไป ๒ ชั่วโมง เมื่อตีกลองเรียกโพงแล้ว พวกแขวงก็นำโพงไป
 ยังโรงหอย ส่งโยนไปยังเสมียนคนที่ ๒ ส่วนโพงส่งไปยังพนักงาน
 กองตรวจโพง

พนักงานกองตรวจโพงแก้มักเอาโพงออกตรวจ คน ๑ ปรึกษา
 ตราประจำวันของโรงหอยที่หลังโยโพงไปปลาง บอกยอดเงินที่เสมียน
 หอยเขียนไว้ที่หลังโยโพงไปปลาง อีกคน ๑ ก็ตีลูกคิดรวมเงินตาม
 ไปจนสิ้นโพงแขวง ๑ ก็ยกยอดเงินส่งไปยังเสมียนคนที่ ๒ สำหรับ
 สอดกับโยน้ำที่แขวงทำขึ้น ทำดังนี้ไปจนครบทุกแขวง

ในตอนทวยเรียก โปยน์เป็นเวลาที่พักพวกแทงทวยหึ่งจะส่ง โปยเข้าไ
 บังโรงทวย เสมียนที่ ๒ เป็นพนักงานรับโปยทวยหึ่ง แลรับเงินเคิม
 พันจากผู้แทง แล้วทำใบรับให้เป็นสำคัญ ส่วนโปยนั้นส่งไปให้เสมียน
 กองตรวจ โปยที่ตราประจำวันแลก็เอาขึ้นแขวนไว้ ใกล้ข้างนำโรง ส่วน
 โปยสามัญเขาแขวนไว้ต่อเข้ามาข้างใน

เมื่อเสมียนคนที่ ๒ ตรวจบอกเงินที่พนักงานกองตรวจโปยส่ง
 มา สอดกับใบนำของแขวงจนครบทุกแขวงแล้ว จึงรวมบอกเงินขึ้น
 เสนอต่อขุนบานว่า เคิมพันทวยโรงเข้าวันนั้นเป็นเงินเท่านั้น เมื่อเสร็จ
 การตรวจก็กล่าวมานี้แลก็เป็นอันเสร็จ ขุนบานจึงให้ ตักทองสัญญา ๓
 ที่ เรียกว่าคูปโหละ บอกว่าจะไม่รับให้แทงทวยแต่เวลานั้นอีกต่อไป
 เป็นอันถึงเวลาที่จะออกทวย

หลักที่ขุนบานจะเลือกตัวทวยออกนั้น สิ่งสำคัญก็โปยเถา คือ
 บาดูชีวิตคนแทงทวยวันก่อน ๆ ที่ให้ตรวจก็ได้ ว่าวันไหนคนแทงตัวใด
 มากน้อยอย่างไร ตรวจเทียบกันดูหลังขึ้นไปตั้งเจ็ดวันแปดวัน คึกคึก
 ทางวิถีชีวิตของคนแทงทวยว่าจะเป็นอย่างไร แล้วก็เลือกตัวทวยออก
 หลักเลี้ยงอย่าให้แทงถูก โปยเถาของขุนบานเป็นของที่ดีของปลกียักษ์ชน
 เร็นอย่างที่สุด เพราะถ้านักเลงได้ ไป จับหลักที่ขุนบานเลือกตัวทวย
 ได้แลก็อาจจะแทงถูกได้ ไม่ยาก

เด่ากันว่า แแต่ก่อนขุนบานเอาตัวทวยออกมาแขวนไว้ ในเวลาให้คน
 แทง เหมือนอย่างเมื่อครั้งเจ็ดส่วหึ่ง แแต่ถูกพวกในโรงทวยลักลอบคุตัว
 ทวยบ้าง แม้ที่สุดจำกำหนดเชือกที่แขวนตัวทวยไว้ โดยความสังเกตุบ้าง

บอกให้คนข้างนอกแทงถูก จึงต้องเลิกวิธีเอาทวยออกแขวนก่อนนั้นเสีย
 รอจนดงเวลาห้ามแทงแล้วขนยานจึงเข้าไปหยิบตัวทวยใส่ลง เขาออก
 มาแขวนที่ในมณฑลกลางโรง แล้วเปลื้องถุงออกให้เห็นตัวทวยใน
 ขณะนั้น เป็นประเพณีดังนี้มานเลิกทวย

เมื่อขนยานออกทวยโรงเข้าแล้ว ลงมือทำเรื่องโผยหึ่งก่อน ถ้า
 ทวยกินเจ้าของก็กินเอาโผยไป ถ้าทวยถูกก็ส่งโผยให้พนักงานแก้โผย
 ออกตรวจ ตรวจโผยทวยหึ่งแล้วจึงตรวจโผยสามัญ ลักษณะตรวจ
 โผยสามัญนี้ ต้องเรียกกรรมการทั้งพนักงานกองตรวจโผยแลกอง
 เข็มมเตามาช่วยกันตรวจ แต่การที่ตรวจเช่นนี้ประสงค์เพียงจะดูว่าโผย
 แขวงไหนถูกก็ไย แก้ไยโผยออกศทวยที่เขียนไว้ข้างในแล้ว กิน
 โผยที่มีทวยถูกไว้พวก ๓ กินโผยที่ทวยกินไว้พวก ๓ ครั้นกินเสร็จแล้ว
 จึงรวมโผยที่ทวยถูกส่งไปยัง “กองนับตัวถูก” อีกของ ๓ ซึ่งเป็นผู้
 ชำนาญ แลมีคนไว้ใจของขนยานฤๅทวยขนยานอยู่กำกับด้วย ตรวจ
 ดูเห็นว่าเป็นการถูกต้องก็ประทับตราประจำวัน ลงตรงตัวทวยที่ถูกทุกไย
 โผย ถ้าหากว่าเห็นวิปลาศ ทั้งซากเครื่องหมายตัวอักษรเช่น ก ซาก
 ไม้ไต่คู้ ๘ เป็นต้น ขนยานก็ตัดสิน “ตัดสิน” คือว่ากิน ให้ประทับตรา
 ลงที่ตัวทวยนั้นหลายดวง แล้วไม่ยอมใช้เงินให้

พอตรวจก็คำนวณเงินรู้เป็นยุติว่าทวยหึ่งถูกเท่าใด ก็ใช้เงินให้
 เท่าที่ ส่วนทวยสามัญแขวงใดมีทวยถูกเท่าใด เสมียนคนที่ ๒ ก็คิด
 บัญชีหักเงินกับแขวงให้เสร็จกันในขณะนั้น คือว่าทวยโรงเข้าวันนั้น
 เงินเดิมพันของแขวงนั้นเท่านั้น ถูกเท่านั้น กินเท่านั้น หักเดิมพันที่

กินใช้ห่วยที่ถูกเป็นเงินเท่านั้น เหลือเงินเก็บพั้นที่แขวงจะต้องนำส่งโรง
ห่วยๆ ถ้าถูกมาก ๆ โรงห่วยจะต้องเพิ่มเงินให้แขวงเท่านั้น เป็นยุติกัน
ทุกแขวง

ในเวลาเมื่อขุนขานทรวโพบ่วยถูกกักล่ามานั้น พวกพนักงาน
เคี่ยมเดาก็ลงมือทรวเคี่ยมโพบ่วยส่วนที่ห่วยกินพร้อมกัน การที่เคี่ยม
เดานั้นสำหรับจะให้ขุนขานรู้ว่าห่วยโรงเข้าวันนั้น คิวโพนมีจำนวนคน
แทงมากกว่ากันโดยลำดับลงมา เพื่อขุนขานจะได้คิกออกห่วยโรงค่า
หลักเลียงไม่ให้ถูกแทงห่วย ลักษณะเคี่ยมนั้นแบ่งพนักงานออกเป็น
๓๐ กอง ประสงค์จะให้พนักงานเคี่ยมรู้ โพบ่วยเดาแต่คนละเล็กละน้อย
ไม่ให้สามารถหาหลักฐานสำหรับแทงห่วยได้ กองเคี่ยมเดากอง ๓
มีคนขานโพบ่วยคน ๓ คนแค้มคน ๓ คนขานโพบ่วยอ่านแต่ชื่อคิวห่วยที่มี
ในใบโพบ่วยไม่ต้องขอกเวือนเงิน ผู้แค้มมีกระกายเขียนคิวห่วยเรียงกัน
ไว้ ในนั้น ผู้อ่านขานคิวโพนครั้ง ๓ ก็แค้มหมักลงเป็นคะแนนที่คิวห่วยนั้น
ครั้ง ๓ พอหมักจำนวนโพบ่วยในกองของคนก็เขียนรวมยอดขอกจำนวน
ที่แทงว่าคิว ก มีคนแทงกี่คน คิว ข มีคนแทงกี่คนเป็นต้น จนตลอด
ทุกคิวห่วย แล้วไปส่งให้ “เคี่ยมใน” อันเป็นคนสนิทของขุนขานที่
เป็นผู้สำหรับรวมยอดเคี่ยมเดาทุกแขวงเสนอก่อขุนขาน ครั้นเสร็จการ
เคี่ยมเดาแล้วก็ไปเสร็จการส่วนห่วยโรงเข้า ถึงเวลาที่จะเตรียมการ
สำหรับออกโรงค่าต่อไป

ลักษณะการออกห่วยโรงค่า ก็เป็นทำนองเดียวกันกับห่วยโรงเข้า
หมักทุกอย่าง จะต้องอธิบายแต่เรื่องเขียนโพบ่วยซึ่งแปลกออกไปสักเล็กน้อย

น้อย เพราะเมื่อคนไปแทงหอยในคอนเย็น ขอกเสมียนหอยไว้เสร็จว่า
 ให้แทงหอยโรงคำอย่างไร ๆ บางคนสั่งว่าหอยที่แทงวันนั้น ถ้าโรงเข้า
 กินให้แทงตามโรงคำอีก ถ้าเช่นนั้นเสมียนก็เรียกเงินไว้เสร็จ แลช่างที่
 ถึงเขียนโผยเตรียมไว้แต่เวลาหอยโรงเข้ายังไม่ออก แต่บางคนสั่งว่าถ้า
 ถูกโรงเข้าให้แทงหอย คือเพิ่มเงินแทงหอยตัวนั้น ๆ โรงเย็น ขกตัวอย่าง
 คั่งว่าแทงตัว ก กบขตัว ข ตัวละบาท ๓ แล้วสั่งไว้ว่าถ้าหอยโรงเข้าออก
 ตัวหนึ่งตัวใด ให้เอาเงินที่ขนยานใช้ ให้แทงอีกตัว ๓ ในโรงคำทั้ง ๓๐
 บาทก็ดี ๓๐ บาทก็ดี อย่างนี้เรียกว่าแทงหอย ลักขณแทงหอยต้อง
 ถูกเสียตัว ๓ ก่อนแล้ว จึงแทงด้วยเงินกำไร เพราะฉะนั้นการที่จะได้แทง
 ๓๐ ไม่ให้แทงจะรู้ได้คือเมื่อหอยโรงเข้าออกแล้ว ด้วยเหตุนี้เสมียน
 หอยได้แต่จกคำสั่งไว้ในสมุดไข ถ้าหอยโรงเข้าออกกินก็แล้วไป ถ้า
 ถูกก็ต้องเขียนโผยแทงโรงคำแทงให้เขา แต่คนแทงมีหลายรายมาก
 ด้วยกันมักถูกข่างกินข่างเป็นปรกติ เสมียนหอยจึงต้องคอยฟังหอย
 โรงเข้าออกทุก ๆ คับ พอหอยออกคนโรงหอยก็เที่ยวเดินร้องบอกว่า
 หอยออกตัวไหน เสมียนหอยรู้ว่าหอยออกตัวไรแล้วก็ลงมือเขียนโผย
 หอยคำไปส่งแขวงอีกครั้ง ๓ เหมือนกับที่ส่งโผยหอยโรงเข้า แต่แขวง
 ที่อยู่ห่างไกล เช่นแขวงสามเสนจางถนนตกเป็นต้น ที่เสมียนจะรู้ตัว
 หอยออก แลเขียนโผยส่งให้ไม่ทัน แขวงมาส่งโผยหอยโรงเข้าต้อง
 รัยเอาโผยของเสมียนหอยมากด้วย มาหาที่ตรวจโผยเขียนโผยหอยโรงคำ
 ที่แห่งใดแห่งหนึ่งใกล้โรงหอย ให้ทันส่งเวลาเรียกโผย โผยหอยโรง

ค่า ๆ น้อยกว่าโรงเช่า คือกลองเรียกโพงเวลาราว ๓ นาฬิกา ก.ท.
พอ ๕ นาฬิกาเศษ ก็ตรวจโพงเสร็จก็ออกหอยโรงค่า

เวลาออกหอยมีฝักปรกติขี้ละ ๒ คราว คือเมื่อออกพรรษาราว ๓
เพราะคนคนกันเข้ามาเล่นหอยมากกว่าปรกติหลายเท่า กว่าจะได้ชอก
หอยโรงเช่าก่อราว ๕ นาฬิกา ก.ท. หอยโรงค่าก็ค่อยเลื่อนมาออกจน
เวลาเช้าถึง ๘ หรือ ๘ นาฬิกา ก.ท. ทั้ง ๓ วัน อีกคราว ๓ ก็ครุขเงิน
นั้นขนานประสงค์จะให้พวกที่ทำงานในโรงหอยได้ ไปเล่นครุข วันเวลา
เข้ามาเรียกโพงหอยโรงเช่าแต่บ่าย ๕ นาฬิกา ออกหอยโรงเช่าราว
๘ นาฬิกา หอยโรงค่าออกราว ๓๓ นาฬิกา พอเที่ยงคืนก็ปล่อยให้
คนกลับทั้ง ๓ วัน

การออกหอยในส่วนแขวงหัวเมืองนั้น พอเช้ารู้ว่าหอยโรงเช่า
โรงค่าเมื่อคนทลวงแล้วออกตัวไร แขวงก็เข้คกำปั่นเอาสมุดไผ่ออกมา
ศึกษาบัญชีกินแลดูก เหมือนอย่างในโรงหอยที่กรุงเทพ ฯ แล้วมอขไผ่
คืนให้เสมียนหอยไปสำหรับเขียนหอยในวันนั้นต่อไป ลักษณะออกหอย
เช่นคังแสดกงมานี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ในบรรดาการงานที่ใช้คนมาก	เห็นจะไม่มีการอันใดที่ทำเป็น
ระเบียบเรียบร้อยยิ่งไปกว่าออกหอย	นับตั้งแต่หัวคันท่าง ๆ
ตลอดจนฝึกหัดผู้คนใช้สอยประจำการ	ล้วนคล่องแคล่วชำนาญ

ใครได้ไปอยู่ในโรงหวย เพียงเห็นแค่พวกเก็ก ๆ ที่เขาหักให้ตรวงโพย ก็ต้องเห็นเป็นอัศจรรย์ ขางตึงนกว่าน่าเสียดาย การที่ทำได้เร็วข รอยถึงปานนั้น ไปเป็นประกายเสียดกับความเจริญของบ้านเมือง ทา ไม่ก็จะเป็นของควรวอกแซกบ้านแซกเมืองได้สักอย่าง ๑ ข้อที่การอากร หวยทำเป็นระเบียบเรียบร้อย ได้นั้น เพราะเหตุที่นายอากรเป็นผู้ที่จะได้ จะเสียในวิธีทำการ ถ้าทำก็กรวย ถ้าทำพลาดก็ฉิบหาย เพราะฉนั้น ถึงนายอากรจะเปลี่ยนตัวกันเป็นย ๆ ความมุ่งหมายของผู้เป็นนายอากร ทุกคนย่อมเป็นอย่างเดียวกัน คือคิดอ่านแต่จะให้การสควกก้อย่างที่สคว แลให้เปลืองควนอยที่สควด้วยกันทั้ง ๒ สถาน เมื่อนายอากรคนใดเห็น ว่าวิธีการทำอย่างใดก็ ก็เขาเป็นแบบอย่างทำตามค้อกันมา วิธีการ อย่างใดจะต้องแก้ ไขดูจะต้องคิดขึ้นใหม่ ก็ต้องทำโดยความระมัดระวัง ไม่สุมสี่สุมห้า ครั้นได้วิธีอย่างใดก็ คนภายหลังก็ต้องเอาอย่างนั้น เป็นแบบแผนทำค้อ ๆ กันมา ด้วยเหตุนี้การในอากรหวยจึงมีแบบแผน ทำลงรูปเรียบร้อย จนแทบจะไม่มีทางที่จะแก้ไขให้สควกค้อยิ่งขึ้นไป ได้ เว้นอย่างเคียวแต่เรื่องรักษาความสะอาดในโรงหวย ส่วนพวกคนทำการ อากรหวยตั้งแต่เสมียนเขียนหวยจนพนักงานในโรงหวย เป็นคนทำ ประจำที่ขยู่โคยมาก ใครทำการอย่างใดทำอย่างนั้นเสมอทุก ๆ วัน ก็ชำนาญชำนาญ ว่าโดยย่อเพราะอากรหวยหาไศรยความคุ้นเคยเป็นหลัก ทำค้อค้อกันมาช้านาน วิธีการจึงเป็นระเบียบเรียบร้อยดังที่สควที่จะเป็น ได้ การอย่างอื่นในอากรหวยได้อธิบายมาเสร็จแล้ว ในตอนนี้จะกล่าว ถึงการอื่นที่เกี่ยวข้องเรื่องเงินในอากรหวยค้อไป

ประเพณีในการอากรหอยถือเป็นหลักอย่าง ๓ ที่ต้องใช้เงินสกกกัน
 ไม่ให้คึกคัก ที่จำเป็นจะต้องคึกคักบ้างก็มีกำหนดแน่นอนไม่ทะเล
 หลวม ยกตัวอย่างเหมือนกิจการส่งเงินเกมพันที่เสมียนหอยส่งแขวง
 ก๊ก ที่แขวงส่งขุนบานก๊ก จะส่งเงินเกมพันทุกวันพร้อมกัน โขยหอย
 ไม่ได้ คุ้มจะต้องมีเงินสำรองไว้สำหรับใช้คนถูกหอย ทั้งที่แขวง
 แลที่ร้านเขียนหอย เขาจึงตั้งกำหนดเงินสำรอง เป็นคั่นว่าเสมียน
 หอยคน ๓ แขวงยอมให้เอาเงินเกมพันไว้เป็นเงินสำรองได้เท่านั้น ๆ เป็น
 กำหนด ต่างกันตามที่เป็นร้านมีคนแถมมากหรือน้อย ถ้าเงินเกมพัน
 อยู่ในมือมากกว่ากำหนดเมื่อใดก็ต้องส่งทันที ถ้าเงินเอาไว้มันเกินไปจน
 ยาก ๓ ก็ปรับ ส่วนแขวงขุนบานก็กำหนดเงินสำรองให้อย่างเดียวกัน
 แต่ถึงเวลาหอยออก เมื่อคึกคักเงินได้เสียเป็นต้องสอยให้รู้กันทุกวัน
 ว่ามีตัวเงินสกกของขุนบานอยู่ที่แขวงใดเท่าใด แลแขวงก็สอยว่ามีตัวเงิน
 สกกของแขวงอยู่ที่เสมียนหอยคนใดเท่าใดทุก ๆ วัน คั่นเป็นตัวอย่าง
 ส่วนเงินอากรที่ขุนบานต้องส่งพระคลังนั้น ได้ยินว่าเมื่อแรกตั้ง
 อากรหอยในรัชกาลที่ ๓ เงินอากรหอยเพียงปีละ ๒๐,๐๐๐ บาท มาถึง
 รัชกาลที่ ๕ เงินอากรมากขึ้นเป็นปีละ ๒๐๐,๐๐๐ บาท เงินอากรหอยขึ้น
 มากถึงที่สุดเมื่อรัตนโกสินทรศก ๓๓๐ ตรงกับขัฎฐุ พ.ศ. ๒๔๕๔ ใน
 รัชกาลขัฎฐุขึ้น เป็นเงินปีละ ๓,๘๕๘,๖๐๐ บาท วิธีส่งเงินอากรหอย
 รัฐบาลให้ส่งเหมือนกับเงินภาษีอากรผูกขาดอย่างอื่น คือนายอากร

ต้องนำเงินส่งพระคลังล่วงหน้าเท่าอัตราเงินงวด ๓ เดือน รัฐบาลเอาไว้
เป็นเงินประกัน ๒ เดือน เป็นเงินงวดสำหรับเดือนต้นเดือน ๓ ต่อไป
พอชนเดือนใหม่ นายอากรต้องส่งเงินงวดสำหรับเดือนนั้นล่วงหน้า ตั้งแต่
เดือนที่ ๒ เป็นต้นไป จนถึงเดือนที่ ๓๓ ที่ ๓๒ รัฐบาลจึงยอมหักเงิน
ประกันให้เป็นเงินงวดต่อไปจนสิ้น

เงินเดิมพันคนแทงหวยในตอนหลังนี้ ทราบว่าหวยโรงเช่าราว
๓๐,๐๐๐ บาท หวยโรงค้าราว ๓๐,๐๐๐ บาท รวมกันราวคืนละ ๕๐,๐๐๐ บาท
เป็นปานกลาง บางที่ถึงเดือนละ ๕๖,๐๐๐ บาทก็มี เวลาตรุษจีน
เดิมพันมากกว่าปรกติราวคืนละ ๒๐,๐๐๐ บาท แต่ออกพรรษาวันเดือน ๓๓
ชน ๓๕ ค่าชน ๓๕ ค่า ๒ คืนเงินเดิมพันชนไปถึงคืนละราว ๓๒๐,๐๐๐ บาท
บางขถึง ๓๕๐,๐๐๐ บาทก็มี โดยปรกติ ชนขานจะต้องออกหวยให้กิน
คืน ๓ ราวสัก ๓๐,๐๐๐ บาท จึงจะไม่ขาดทุน เพราะเงินอากรต้องส่ง
พระคลังมาก แลค่าใช้สอยในการทำอากรหอยก็มาก แลยังบางที่
หอยตาย เขาแทงถูก ชนขานต้องใช้เขามาก ๆ คน ๓ ถึง ๓๐,๐๐๐ บาท
บางที่ถึง ๓๐,๐๐๐ บาท ก็มีมีเนื้อ ๆ ทุกขไม่ขาด แต่ถึงกระนั้น
นายอากรก็คงได้กำไรมากขยับขยับทุกข ที่จะขาดทุนนั้นน้อยนัก
เคยได้ยินว่านายอากรหอยขาดทุน ถึงรัฐบาลต้องให้คนอากรกลางขแต่
ครั้งเดียว เหตุที่ขาดทุนครั้งนั้นเพราะไม่มีตัวเงินสจจะสำรองส่งเงินงวด
ของหลวง ภัยธรรมชาติการแทงหอยไม่เสมอกันตลอดข ในตอนต้น ๆ
ขไปจนเข้าพรรษาเดิมพันหอยน้อยกว่าตอนปลายข นายอากรออกหอย
กินไม่ใคร่ท่วมเงินงวดของหลวง ต้องหาเงินจากที่อื่นมาสำรองไว้ส่ง

แทนเงินที่ขาด นายอากรคนนั้นหาเงินสำรองไว้ไม่พอจึงต้องออกจาก
ตำแหน่งขุนบาน แต่ก็ยังมีผู้อื่นที่รับทำอากรเป็นอันมาก จึงได้
ประมูลอากรหอยมามีได้ขาด จนเมื่อขมวดสัปดาห์ก่อนที่จะเลิก เงินอากร
หอยยังสูงถึง ๓,๕๒๐,๐๐๐ บาท

ว่าด้วยเลิกหอย

เรื่องที่จะเลิกอากรหอย เมื่อในรัชกาลที่ ๕ เป็นข้อซึ่งทรงพระ
ราชดำริห์ตกลงแล้วว่า จะเลิกก็จริง แต่ยังหาได้มีความคิดเป็นยุติว่าจะ
เลิกเมื่อไรในครั้งนั้นไม่ ด้วยเงินผลประโยชน์แผ่นดินที่ได้จากอากรบ่อน
เขี่ยกับอากรหอยรวมกัน เคยได้ช้อยเป็นช้อย่างมากถึงปีละ ๘,๓๗๐,๖๓๕ บาท
จะหักขาดหมดในทันที ฤๅแม้แต่ภายในช้อยี้ เกรงผลประโยชน์
สำหรับใช้ราชการแผ่นดินที่จะเกิดขึ้นทดแทนทางอื่นจะขึ้นไม่ทันกัน ก็
กลับเป็นเหตุคึกคักในการงานที่จะทรงจักรราชการบ้านเมืองเพราะเงินไม่
พอจ่าย ด้วยเหตุนั้นความมุ่งหมายในรัชกาลก่อนมิได้อยู่เพียงจะผ่อนลด
บ่อนเขี่ยลง โดยลำดับ เมื่อเลิกบ่อนเขี่ยหมดแล้วจึงจะเลิกอากรหอยข้อ
ที่หลัง

มาถึงรัชกาลปัจจุบันนี้ เมื่อโปรดให้เลิกบ่อนเขี่ยต่อมาจนเหลือ
อยู่แต่ ๕ คำขล ความปรากฏเพียงว่ามีพระราชประสงค์จะให้เร่งเลิก
บ่อนเขี่ยแลอากรหอยให้เร็วกว่าแต่ก่อน ได้โปรดให้กระทรวงพระคลัง
รวบรวมเงินเหลือจ่ายประจำเตรียมไว้ทดแทนเงินที่จะตก คนทั้งหลาย
ภายนอกยังเข้าใจกันอยู่ว่า กระทรวงพระคลังคงจะเลิกบ่อนให้หมด

ก่อน แล้วจึงจะคิดเลิกอากรหอยต่อไป เพราะเงินอากรทั้ง ๒ อย่าง
รวมกัน แม้เมื่อเลิกข้อนเข้าไปแล้ว ในรัชกาล พ.ศ. ๒๔๕๘
เงินยังมากถึงราวร้อยละ ๖๐๐,๐๐๐ บาท อีกประการ ๓ การที่จะเลิก
อากรหอยไม่มีทางที่จะผ่อนลดลงได้เหมือนกับข้อนเข้า ต้องคงไว้ทั้งนี้
ฎาเลิกหมกในคราวเดียว กวียเหตุนี้คนภายนอกจึงไม่ได้คิดว่ากระทรวง
พระคลังจะสามารถเลิกอากรหอยได้ โดยเร็ว ไม่มีใครรู้ว่าพระเจ้าพญา
เชอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ เสนาบดีกระทรวงพระคลังได้ทรงพยายาม
ตระเตรียมการมาแล้วหลายปี ครั้นเห็นประกาศปรากฏว่า ทรงพระ
กรุณาโปรดให้เลิกอากรแลห้ามการเล่นหอย ตั้งแต่ขั้มโรง พ.ศ. ๒๔๕๘
ไป ก็เป็นการฉีกคาดปลาใจของคนทั้งหลาย เช่นเหตุให้ยังเกิดความ
ชื่นชมยินดีในพระมหากรุณาธิคุณแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั่วไป
อากรหอย ก. ข. แรกตั้งขึ้นในเมืองไทยในรัชกาลที่ ๓ เมื่อขั้มโรง
พ.ศ. ๒๓๗๘ เลิกในรัชกาลที่ ๖ เมื่อเมื่อวันที่ ๓ เมษายน ขั้มโรง พระ
พุทธศักราช ๒๔๕๘ ประมวลเวลาอายุของอากรหอย ก. ข. ตั้งแต่
เกิดขึ้นในเมืองไทยจนกระทั่งเลิกด้วยสูญพอได้ ๘๑ ปี

ว่าด้วยคุณแลโทษของหอยแลข้อนเข้า

จะกล่าวแถมท้ายถึงคุณแลโทษของหอยแลข้อนเข้าต่อไปอีกสัก
หน่อย อากรทั้ง ๒ อย่างนั้น เป็นการค่าความซังกี่จริง แต่ถ้ายก
หาข้อที่เป็นคุณก็มีอยู่บ้าง จะว่าแต่ที่เป็นข้อสำคัญ คือ ที่เป็นอวย
การแก่สุขภาพจากวางฎุรอย่างหมกหมก (ที่ว่าหมกหมกนั้นไม่ได้หมาย

ความว่าก็) ถ้าหากว่าประสงค์แต่จะให้ไ้เงินเป็นประมาณแล้ว ไม่
 มีวิธีเก็บภาษีอากรอย่างอื่นจะสะดวกยิ่งกว่าอากรหวยแล่นเบี้ย เพราะ
 รัฐบาลไม่ต้องตั้งพิศกัศราเรียก รังระกวน ให้ราษฎรย่นว่าเคือคร้อน
 ราษฎรก็พากันสมัคหาเงินมาเสียให้รัฐบาล แม้สิ้นเนื้อประดาตัว
 ที่สกลึงจะต้องขายสมัคบ้านช่องตลอดจนขายตัวเอง ก็ยังเต็มใจที่จะ
 เสียภาษีโดยทางข่อนเบี้ยแลอากรหวย ไม่มีคนเสียคนใดที่จะย่นว่า
 เคือคร้อนเพราะมีข่อนเบี้ยฎามีโรงหวย อย่างว่าเวลาโทมนัคเมื่อเล่น
 หวยเล่นเบี้ยเสียทรัพย์มาก ก็โทษตัวเองว่าเพราะกึคไม่ถูกฎาเคราะห์
 ไม่คึ ที่จะโทษหวยแล่นเบี้ยนั้นห้ามมิ ส่วนคุณของหวยแล่นเบี้ย
 เห็นมีอยู่เท่านั้น แต่ส่วนโทษนั้นมิเป็นอนเนกปริยาย ว่าโดยย่อก็
 คือเป็นเหตุที่ทำให้ไพร่บ้านพลเมืองยากจน ไม่มีกำลังที่จะประกอบ
 การให้ตนเองแลบ้านเมืองมีความเจริญประการ ๑ เป็นเหตุให้ไพร่บ้าน
 พลเมืองเกิคนิไสยเป็นคนพาลสันดานชั่วประการ ๑ แต่ถ้าจะพิจารณา
 ต่อไปว่า หวยกับข่อนเบี้ยให้โทษผิดกันอย่างไร เห็นว่าข่อนเบี้ยให้โทษ
 แก่คนชั้นต่ำเป็นพัน เพราะการเล่นเบี้ยต้องไปเล่นถึงข่อน จึงมักไปเล่น
 แก่คนชั้นต่ำ คนชั้นสูงที่ไปเล่นเบี้ยถึงข่อนโดยตรง ฎาลักเล่นเบี้ยตาม
 บ้านเรือนมิไม่มากมายเท่าใดนัก ส่วนหวยนั้นให้โทษแก่คนชั้นสูงมาก
 กว่าคนชั้นต่ำ เพราะอาจจะเล่นได้ในที่ลับไม่ต้องออกหน้าไปแทงถึง
 โรงหวย ผู้ก็จึงชอบเล่น กระชวนทางไ้เสียก็ผิดกัน เล่นเบี้ยนั้นมัก
 ไปเล่นเท่าใดก็มักเล่นหมคพกในเวลาเคียว แต่เล่นหวยชักทนทีละน้อย
 ค่อยเล่นค่อยเปลืองไป ถ้าจะอุปมาว่าด้วยลักษณะที่เสียคนเล่นเบี้ย

เหมือนเป็นอหิวาตกโรค คนเล่นหอยเหมือนวรรณโรค ใครลงไ้
 เป็นแล้วก็มีตาย ผิดกันแต่อย่างหนึ่งตายเร็ว อีกอย่างหนึ่งตายช้า
 ที่นักเล่นเบี้ยๆ เล่นหอยคนใดจะเล่นรวยจนถึงตั้งตัวไ้เพราะการเล่น
 เบี้ยเล่นหอยนั้นยังไม่เคยปรากฏตัวเลข กล่าวกันว่า พระภาชี เล็ก
 ตั้งตัวไ้จนถึงไ้สร้างวัดด้วยเล่นเบี้ยมีอยู่คน ๑ แต่ก็มีไ้รวยเพราะ
 แทะถั่วไปๆ แทะหอย ที่ตั้งตัวไ้เพราะรับผูกอากรบ่อนเบี้ยแลทำภาชี
 อากรอย่างอื่นด้วยจึงไ้รวย จนไ้สร้างวัดภาวนาภิรตาราม อันปรากฏ
 อยู่ในคลองบางกอกน้อยนั้น แต่ถึงจะมีอย่างไ้ไม่ถึงหนึ่งในหมื่นในแสน
 ของจำนวนคนที่เสียชีวิตด้วยนัยไปเพราะหลงเล่นเบี้ยแลเล่นหอย
 เพราะฉะนั้นที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไ้ทรงพยายามมาทั้ง ๒ รัชกาล จนไ้
 เลิกหอยแลบ่อนเบี้ยหมดสิ้นสยามประเทศนี้ ควรคนที่หลายจะระฤก
 ถึงพระเดชพระคุณเป็นต้นเกล้า ๆ ทวักัน.

แต่อีกฝ่ายหนึ่ง ที่ใครจะหวนกลับไปติโทษรัฐบาลแต่ก่อน แม้
 แต่ครั้งกรุงเก่า ในข้อที่ตั้งอากรบ่อนเบี้ยแลอากรหอยนั้นก็ ฤาในข้อ
 ที่ยอมให้อากรทั้ง ๒ นั้นมาเป็นชำนานก็ดี ก็หาควรไม่ เพราะรัฐบาล
 ทั่วทุกประเทศจำต้องมีเงินสำหรับไ้สรอยในการปกครองบ้านเมือง ก็
 ต้องขอเฉลี่ยเรียบรายมาจากราษฎร จึงต้องคิดวิธีเก็บภาษีอากร โดย
 ประสงค์จะไ้ไ้เงินมาให้พอไ้ใช้ในการปกครองบ้านเมืองนั้นอย่าง ๑ จะ
 เก็บแต่พอสมควรแก่กำลังที่ราษฎรจะเสียไ้ คือใครมีน้อยก็ไ้เสียแต่
 น้อย ใครมีมากก็ไ้เสียมากขึ้นไปตามกำลังนั้นอย่าง ๑ ด้วยเหตุ

